

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ BİLİM DALI

**ÇOCUKLUK ÇAĞI TRAVMA YAŞANTILARI VE
BİLİŞSEL ÜÇLÜNÜN RUHSAL BELİRTİLER İLE
İLİŞKİLERİNİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Elif KARAKÖSE

İstanbul

Ocak-2021

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ BİLİM DALI

OCUKLUK ÇAĞI TRAVMA YAŞANTILARI VE BİLİŞSEL
ÜÇLÜNÜN RUHSAL BELİRTİLER İLE İLİŞKİLERİNİN
İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Elif KARAKÖSE

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Yusuf BİLGE

İstanbul
Ocak-2021

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından Psikoloji Anabilim Dalı, Klinik Psikoloji Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman Dr. Öğr. Üyesi Yusuf Bilge (İmza)

Üye Dr. Öğr. Üyesi Volkan KOÇ (İmza)

Üye Dr. Öğr. Üyesi Yıldız Bilge (İmza)

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

İmza

Prof. Dr. Ali GÜNEŞ

Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığım “Çocukluk Çağı Travma Yaşantıları ve Bilişsel Üçlünün Ruhsal Belirtiler ile İlişkilerinin İncelenmesi” adlı çalışmanın sonuçlandığı aşamaya kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, proje içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığımı, bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

İmza

Elif KARAKÖSE

ÖN SÖZ

Hem lisans hem yüksek lisans eğitimim ve tez dönemim boyunca büyük bir sabır ve özveriyle ilgi ve alakasını, bilgi ve deneyimlerini benden esirgemeyen ve teşvik eden, beraber çalışma fırsatı elde etmekten onur duyduğum değerli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Yusuf BİLGE'ye, lisans eğitiminden itibaren empatik ve destekleyici yaklaşımıyla öğrencilerinin hem akademik hem de bireysel gelişiminde fazlaca emeği olan değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Volkan KOÇ'a ve eğitim hayatım boyunca maddi/manevi desteklerini benden hiç esirgemeyen sevgili aileme, özellikle de eğitim hayatım boyunca sorumluluklarımı hafifleterek bana ekstra anlayış ve hassasiyet gösteren anneme teşekkürlerimi sunuyorum.

Elif Karaköse
İstanbul-2021

ÖZET

**ÇOCUKLUK ÇAĞI TRAVMA YAŞANTILARI VE BİLİŞSEL
ÜÇLÜNÜN RUHSAL BELİRTİLER İLE İLİŞKİLERİNİN
İNCELENMESİ**

Elif Karaköse
Yüksek Lisans, Klinik Psikoloji
Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Yusuf BİLGE
Ocak-2021, 105+XII Sayfa

Literatürde yer alan çocukluk çağı ihmal ve istismarı ile bağlantılı olarak tanımlanan çeşitli sorunlar ve semptomlar, aynı zamanda bireyin kendine-dünyaya ve geleceğe bakışı da ele alınarak değerlendirilmiştir. Bu araştırmada ise, hem çocukluk döneminde yaşanan travmaların hem de benlik, dünya ve gelecek algısından oluşan bilişsel üçlünün ruhsal belirtiler üzerindeki potansiyel etkilerinin birlikte incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma yaş aralığı 20-72, yaş ortalaması 28,8 (Ss=10,2) olan, 222 kadın (%82,2), 48 erkek (%17,8) toplam 270 katılımcının oluşturduğu toplum örnekleminde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın amacına yönelik olarak Demografik Bilgi Formu, Kısa Semptom Envanteri, Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği ve Bilişsel Üçlü Ölçeği kullanılmıştır. Çocukluk çağı travmaları ve bilişsel üçlü ile ruhsal belirtiler arasındaki ilişkilerin tespiti için Pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı analizi yapılmıştır. Çocukluk çağı travmatik yaşantıları ve bilişsel üçlünün psikolojik belirtileri yordama gücünün düzeylerinin tespiti için ise Adımsal (stepwise) Doğrusal Çoklu Regresyon analizleri gerçekleştirilmiştir. Ayrıca çocukluk çağı travma alt türleri, bilişsel üçlü ve ruhsal belirtilerin cinsiyet değişkenine ve katılımcıların çocukluk çağı travması maruziyetlerine göre oluşturulan grupların bilişsel üçlü ve ruhsal belirtileri açısından gösterdikleri farklılıklarının analizi için bağımsız gruplar için t testi uygulanmıştır.

Cinsiyet gruplarına göre değişkenlerin karşılaştırılması sonucunda cinsel istismar, somatizasyon, depresyon ve anksiyete belirti düzeylerinin kadınlarda; fiziksel ihmal ve gelecek algısı puanlarının ise erkeklerde anlamlı derecede yüksek olduğu sonucu elde edilmiştir. Uygulanan analizler sonucunda somatizasyon belirtileri ile duygusal ihmal, duygusal istismar, benlik, dünya ve gelecek algısı puanlarının pozitif yönde ve anlamlı düzeyde korelasyon gösterdiği ve somatizasyon belirtilerinin duygusal

istismar ile dünya ve benlik algısı tarafından yordandığı görülmüştür. Aynı zamanda travma maruziyeti açısından değerlendirildiğinde duygusal istismar ve duygusal ihmale maruz kalan gruplarda somatizasyon puanının anlamlı derecede yüksek olduğu saptanmıştır. Somatizasyon ile benzer şekilde obsesif-kompulsif belirtiler ile duygusal ihmal, duygusal istismar, benlik, dünya ve gelecek algısı puanlarının pozitif yönde anlamlı düzeyde korelasyon gösterdiği ve OKB puanının duygusal istismar ile benlik ve dünya algısı tarafından yordandığı sonucuna ulaşılmıştır. Travma maruziyeti açısından değerlendirildiğinde ise cinsel istismar, duygusal istismar, duygusal ihmal ve fiziksel ihmal yaşantısı olan gruplarda OKB puanlarının anlamlı derecede yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Depresyon belirtilerine dair sonuçlar değerlendirildiğinde depresyon ile duygusal ihmal, fiziksel ihmal, benlik, dünya ve gelecek algısı puanlarının pozitif yönde ve anlamlı korelasyon gösterdiği ve depresyon puanının duygusal istismar, benlik algısı ve dünya algısı tarafından yordandığı bulgulanmıştır. Bununla birlikte travma geçmişi değerlendirildiğinde depresyon puanlarının cinsel istismar, duygusal istismar, duygusal ihmal ve fiziksel ihmal yaşantısı olan gruplarda anlamlı derecede yüksek olduğu tespit edilmiştir. Anksiyete belirtilerine ilişkin analiz sonuçları incelendiğinde ise anksiyete ile duygusal ihmal, duygusal istismar, benlik, dünya ve gelecek algısı puanlarının pozitif yönde anlamlı korelasyon gösterdiği ve anksiyete puanının duygusal istismar ile dünya ve benlik algısı tarafından yordandığı görülmüştür. Travma maruziyeti açısından ise fiziksel istismar, duygusal istismar ve duygusal ihmale maruz kalan gruplarda anksiyete puanının anlamlı derece yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmamızın bir diğer bulgusu da çocukluk çağı travmaları ile benlik-dünya ve gelecek algısı ve arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki saptanmış olmasıdır.

Elde edilen bulgular, çocukluk çağı travmaları ile kendine, dünyaya ve geleceğe yönelik olumsuz algıların ruhsal belirtilerle anlamlı ilişkiler gösterdiklerini ve bu değişkenlerin ruhsal belirtileri anlamlı düzeyde yordayıcı bir güce sahip olduklarını göstermiştir. Bu doğrultuda yetişkinlerde travma ele alınırken bilişsel üçlüye yönelik müdahalelerin düzenlenmesinin önemli olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Çocukluk Çağı Travmaları, Bilişsel Üçlü, Ruhsal Belirtiler

ABSTRACT
**EXAMINING THE RELATIONSHIP BETWEEN CHILDHOOD
TRAUMATIC EXPERIENCES, COGNITIVE TRIAD AND
PSYCHOLOGICAL SYMPTOMS**

Elif Karaköse
Master, Clinical Psychology
Thesis Advisor: Dr. Öğr. Üyesi Yusuf BİLGE
January-2021,105+XII Pages

Various symptoms and problems that are associated with childhood abuse and neglect in the literature were evaluated taking into accounts the view of a person toward oneself, the world, and the future. This research aims to examine the potential impacts of childhood traumas and the cognitive triad which consists of the self, the world, and the future perceptions on psychological symptoms. The research was conducted with the sample composed of total 270 participants, including 222 women (82.2%), 48 men (17,8%). The age range was between 20-72 and the mean age of participants was 28,8 (Ss=10,2). Demographic Information Form, Brief Symptom Inventory, Childhood Trauma Scale, and Cognitive Triad Scale were used in accordance with the aim of the research. Pearson product-moment correlation coefficient was conducted to examine the relations between psychological symptoms with childhood traumas and cognitive triad. Stepwise Multiple Linear Regression Analyses were done to investigate the regression level of traumatic experiences in childhood and cognitive triad on the psychological symptoms. In addition to this, a T-test was applied for the groups shown the differences between the cognitive triad and psychological symptoms analysis which is formed according to childhood trauma subtypes, cognitive triad, and gender variable of psychological symptoms.

A gender-based comparison of the variables was done. The results showed that women got significantly high scores on sexual abuse, somatization, depression, and anxiety symptoms while men got significantly high scores on symptoms of physical neglect and future perception symptoms. According to results of conducted analyses, there was a positively high correlation between somatic symptoms and emotional neglect, emotional abuse, perception of self, the world and future. It was also found that emotional abuse and the perception of the world and self predict somatic symptoms

($F_{(3,266)}=22,75$ $R^2=,195$). Additionally, somatization scores of people who were exposed to emotional neglect and emotional abuse were significantly high according to comparison on trauma exposure. Similar to results of analyses on somatic symptoms, there was a high correlation between obsessive-compulsive symptoms and emotional neglect, emotional abuse, perceptions of the self, the world and the future. It was seen that obsessive-compulsive symptoms were predicted by emotional abuse and perceptions of the self and the world ($F_{(3,266)}=37,25$ $R^2=,290$). The results yielded that the people who have experienced sexual abuse, emotional abuse, emotional neglect and physical neglect showed higher scores on obsessive-compulsive symptoms. When it comes to depressive symptoms, a high correlation was found between depression and emotional neglect, emotional abuse, perception of self, world and future. Depressive symptoms were predicted by emotional abuse, perception of the self and the world ($F_{(3,266)}=94,98$ $R^2=,512$). In addition to this, depression scores were higher for people who have experienced sexual abuse, emotional abuse, emotional neglect and physical neglect. The findings of analyses on anxiety symptoms showed that there was a high correlation between anxiety and emotional neglect, emotional abuse, perception of self, world and future. It was also found that anxiety scores were predicted by emotional abuse and perception of world and self ($F_{(3,266)}=34,18$ $R^2=,270$). On a trauma exposure basis, anxiety scores were found to be significantly higher in groups exposed to physical abuse, emotional abuse, and emotional neglect. Another finding of the study is that a positive and significant relationship was found between childhood traumas and self, world and future perception.

The findings of the study showed that there were significant relationships between psychological symptoms and childhood traumas and negative perceptions towards self, the world, and the future. It was also found that these variables have a predictive power on psychological symptoms. Accordingly, it can be said that it is important to regulate the interventions for the cognitive triad when working with adults' trauma.

Keywords: Childhood traumas, Cognitive Triad, Psychological symptoms

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAYI	i
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ.....	ii
ÖN SÖZ.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar	xi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xii
BİRİNCİ BÖLÜM.....	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem	6
1.2. Amaç	7
1.3. Araştırmanın Önemi	8
1.4. Varsayımlar	10
1.5. Sınırlılıklar.....	10
1.6. Tanımlar	10
İKİNCİ BÖLÜM.....	11
ÇOCUKLUK ÇAĞI TRAVMA YAŞANTILARI, BİLİŞSEL ÜÇLÜ VE RUHSAL BELİRTİLER.....	11
2.1. Çocukluk Çağı.....	11
2.2. Travma Kavramı ve Travmaya Yönelik Tanısal Yaklaşımlar	12
2.3. Çocuğa Karşı Kötü Muamele ve Çocukluk Çağı İstismar ve İhmal Yaşantıları	13
2.3.1. Fiziksel İstismar.....	15
2.3.2. Cinsel İstismar	15

2.3.3. Duygusal İstismar	16
2.3.4. Fiziksel İhmal ve Duygusal İhmal	17
2.4. Bilişsel Üçlü	18
2.5. Ruhsal belirtiler	20
2.5.1. Somatizasyon	20
2.5.2. Anksiyete	21
2.5.3. Depresyon	22
2.5.4. Obsesif Kompulsif Belirtiler.....	22
2.6. İlgili Çalışmalar	23
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	31
YÖNTEM.....	31
3.1. Araştırmanın Modeli	31
3.2. Örneklem	31
3.3. Veri Toplama Araçları.....	32
3.3.1. Demografik Bilgi Formu	32
3.3.2. Kısa Semptom Envanteri (KSE).....	32
3.3.3. Bilişsel Üçlü Envanteri (BÜE)	33
3.3.4. Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği (ÇÇTÖ).....	34
3.4. İşlem	34
3.5. Veri Analizi	35
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	36
ARAŞTIRMA BULGULARI.....	36
4.1. Sosyodemografik Bulgular.....	36
4.2. Cinsiyet Açısından Değişkenlerin Karşılaştırılması.....	38
4.3. Çocukluk Çağı Travmaları, Bilişsel Üçlü ve Ruhsal Belirtiler Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulgular	39

4.4. Çocukluk Çağı Travmalarının ve Bilişsel Üçlünün Ruhsal Belirtileri Yordama Gücüne Yönelik Regresyon Analizi Bulguları.....	42
4.5. Çocukluk Çağı Travmaları Alt Gruplarına Göre Psikolojik Belirtiler ve Bilişsel Üçlü Boyutlarının Ortalamalarının Karşılaştırılması	43
BEŞİNCİ BÖLÜM	47
TARTIŞMA	47
5.1. Genel Değerlendirme ve Tartışma.....	47
5.1.1. Cinsiyete Ait Fark Analizlerine İlişkin Tartışma.....	47
5.1.2. Ruhsal Belirtiler ile Çocukluk Çağı Travmaları ve Bilişsel Üçlünün Korelasyon, Regresyon ve t-test Analizlerine İlişkin Tartışma.....	52
5.2. Araştırmanın Anlattıkları.....	72
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	74
KAYNAKÇA	77
EKLER.....	97
EK-1: DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU	97
EK-2: KISA SEMPTOM ENVANTERİ (KSE)	98
EK-3: ÇOCUKLUK ÇAĞI TRAVMALARI SORU LİSTESİ	101
EK-4: BİLİŞSEL ÜÇLÜ ENVANTERİ	103
ÖZGEÇMİŞ.....	105

TABLolar

Tablo 4.1.1: Katılımcıların Demografik Bilgileri	37
Tablo 4.2.1: Cinsiyet gruplarına göre değişkenlerin ortalamalarının karşılaştırılması	39
Tablo 4.3.1: Ruhsal Belirtiler, Çocukluk Çağı Travmaları ve Bilişsel Üçlü Puanları Arasındaki Korelasyon Katsayıları	41
Tablo 4.4.1: Çocukluk Çağı Travmaları ve Bilişsel Üçlünün Ruhsal Belirtiler Üzerindeki Etkisinin Regresyon Analizi Sonuçları	43
Tablo 4.5.1: Cinsel İstismar Gruplarına Göre Psikolojik Belirtiler ve Bilişsel Üçlü Boyutlarının Ortalamalarının Karşılaştırılması.....	44
Tablo 4.5.2: Fiziksel İstismar Gruplarına Göre Psikolojik Belirtiler ve Bilişsel Üçlü Boyutlarının Ortalamalarının Karşılaştırılması.....	44
Tablo 4.5.3: Duygusal İstismar Gruplarına Göre Psikolojik Belirtiler ve Bilişsel Üçlü Boyutlarının Ortalamalarının Karşılaştırılması.....	45
Tablo 4.5.4: Duygusal İhmal Gruplarına Göre Psikolojik Belirtiler ve Bilişsel Üçlü Boyutlarının Ortalamalarının Karşılaştırılması.....	45
Tablo 4.5.6: Fiziksel İhmal Gruplarına Göre Psikolojik Belirtiler ve Bilişsel Üçlü Boyutlarının Ortalamalarının Karşılaştırılması.....	46

KISALTMALAR LİSTESİ

OKB : Obsesif-Kompulsif Bozukluk

ÇÇTÖ : Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği

KSE : Kısa Semptom Envanteri

Akt : Aktaran

Çev : Çeviren

Ed : Editör

sf : Sayfa

vd : ve diğerleri

SPSS : (Statistic Packets For Social Sciences) Sosyal Araştırmalar İçin İstatistiksel Program Paketi

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

İnsan hayatında gelişimin çok önem kazandığı 2 evre vardır. Bunlardan birisi çocukluk diğeri ise çocukluktan yetişkinlik dönemine geçişe aracılık eden ergenlik dönemidir. Ergen çocukluktan getirdiği özelliklere kendi özelliklerini de katarak ortaya çıkacak olan yetişkin kişiliğinin temellerini atmaktadır (Yenibaş ve Şirin, 2007: Önsöz). Bu nedenle bakım veren ve çocuk arasındaki ilişkiler, sosyal yaşamda olup bitenler, erken dönemlerde deneyimlenen galibiyet ve mağlubiyetler yetişkinlikte nasıl bireyler olunacağını belirleyen faktörlerdir (Cozolino, 2017: 350). Yaşamda yer edinen kendine ve dış dünyaya yönelik duygusal ve kişilerarası bilgilerin oldukça önemli bir kısmı hayatın ilk yıllarında, farkındalık gelişmeden önce erken yaşlarda deneyimlenen olaylarla edinilmekte ve olaylara dair bilişsel ve duygusal çıkarımların gerçek olduğu varsayılarak benliğin temelleri oluşturulmaktadır (Cozolino, 2017: 380). Bu açıdan bakıldığında çocukların; beslenme, giyinme, barınma gibi temel ihtiyaçları içeren fiziksel hakların yanında duygusal açıdan da tatmin edilmeye saygılı davranılmaya, benlik saygıları oluşacak şekilde yetiştirilmeye ve fiziksel-duygusal zararlardan korunmaya hakları ve ihtiyaçları olduğu göz önünde bulundurulmalıdır (Forward ve Buck, 2019: 43). Bu hakların ve ihtiyaçların karşılanmadığı, fiziksel, duygusal, cinsel istismar ve ihmalkarlığın bulunduğu bir erken dönem yaşantısının ilişkili bulunduğu bazı etkenler çocuğun yaşam biçimini etkileyerek yetişkinlikte etkisini gösterebilen veya yetişkinlikte de devam eden bir takım belirti ve davranış kalıpları ortaya koyabileceği bilinmektedir (Forward ve Buck, 2019: 58). Önceki araştırmalarda da çocukluk çağı istismarı ve ihmali de dahil olacak şekilde belirli travmatik yaşantıların bilişsel işlev bozukluğuna ve bir takım psikolojik bozukluklara karşı biyolojik savunmasızlığın gelişmesine de etki edebileceği belirtilmektedir (Afifi, 2006: 1099; Silverman, 1996: 720; Kim ve Cichetti, 2003: 624).

Gelişim teorilerinden birçoğu erken dönem kötü muamelenin gelişimi engelleyebileceği ve zamanla, uyum sağlayıcı davranışların azalmasına yol açabileceği görüşünü öne sürmüştür ve normal gelişimsel sürece ulaşmak ve bu süreci sağlıklı bir şekilde tamamlamak için besleyici ve destekleyici bir bakım sürecinin önemini belirtmiştir (Spertus, 2003:1256). Erken dönem kötü muameleye maruziyet

sonucunda çocuğun duygusal ve fiziksel gelişimi, sosyal uyumu ve tüm normal gelişim süreçleri, kişiler arası ilişkiler, duygusal yaşantılar gibi birçok alan olumsuz yönde etkilenmekte ve bu etkiler genellikle yetişkinlik yıllarında devam etmektedir. Bütün bunlarla birlikte istismarın, çocuğun benlik duygularını ve benlik kavramını, diğer insanları algılayışını ve diğerlerine karşı davranışlarını da olumsuz etkilediği bilinmektedir (Velkamp ve Miller, 1994: 8-9). Çocukluk çağında deneyimlenen olumsuz yaşam olayları ile yetişkin yaşamındaki işlevdeki zayıflık arasında bir ilişki olduğuna dair kanıtlarda bulunmaktadır (Messman-Moore ve Coates, 2007: 78). Örneğin; 18 yaşından önce fiziksel ve cinsel istismara maruz kalan bireyler ve hiçbir maruziyet bildirmeyen bireyler üzerinde yapılan karşılaştırmalı bir araştırma sonucunda; istismara uğramış bireylerin daha fazla depresif belirti, anksiyete, psikiyatrik bozukluklar, duygusal-davranış sorunları, intihar düşüncesi ve intihar girişimleri dahil olmak üzere işlevsellikte önemli bozukluklar gösterdiği görülmüştür (Silverman, vd., 1996: 720). Bu bulgular çocukluk çağı travması ile yetişkinlikte ortaya çıkan travma sonrası ruhsal belirtiler arasında doğrudan bağlantı olabileceği hakkında ipucu vermektedir (Pratchett ve Yehuda, 2011: 486). Bu ilişkinin altında yatan ve aracılık eden mekanizmalar hakkındaki bilgiler yeterli olmamakla birlikte literatür incelendiğinde farklı kuramsal yaklaşımların erken dönem kötü muamelenin yetişkinlikteki etkisi hakkında farklı açıklamaların bulunduğu görülmektedir (Messman-Moore ve Coates, 2007: 78).

İnsanlar erken dönem deneyimleri doğrultusunda kendileri-diğerleri ve gelecek hakkında bir takım önemli çıkarımlarda bulunurlar. İstismar veya ihmal mağduru çocuklar genellikle olumsuz yaşantılara maruz kaldıkları için, bu çıkarımlar ve algılar dünyadaki tehlike veya güçlüklerin düzeyine yönelik abartılmış bir varsayımı ve bireyin öz-yeterliği ve öz-değerinin küçümsenmesini içermektedir (Elliot ve Briere, 1994: 56). Erken dönem uyumsuz şemaları inceleyen bir araştırmaya göre; kendilik ve ötekiler, dünya ve gelecek hakkındaki kalıcı modellerin henüz yapılanmakta olduğu kabul edilen çocukluk çağında, maruz kalınan travmatik yaşantının etkilerinin kötü muamelenin neden olduğu genelleşmiş bir beklentiler ve varsayımlar dizisi aracılığıyla devam ettiğini ve bu genelleşmiş varsayımların belirtilerin uzun süreli etkisine destek sağladığını göstermektedir (Messman-Moore ve Coates, 2007: 76). Aynı zamanda yaşamın ilk yıllarında temel inanç olarak yerleştikleri için yaşamın ilerleyen dönemlerini etkilemesi ve yetişkinlik döneminde değiştirilmesinin nispeten zor

olacağı düşünülmektedir (Briere ve Scott, 2016: 194). Bu bağlamda travmaya maruz kalınan yaş küçüldükçe travmanın ortaya çıkardığı belirtilerin görülme oranının arttığını belirten çalışmalarda dikkat çekici olmaktadır (Perkonigg, vd., 2000: 50). Sinirbilim alanı incelendiğinde ise travmatik yaşantılar; yaşamın erken dönemlerinde özellikle çocuğun nörobiyolojik sistemi henüz yeterince gelişmemiş olması sebebiyle sistem henüz savunmasız durumdayken ve erken yaşam olaylarına ekstra duyarlı durumdayken yaşandığından, erken dönem kötü muamele travmalara bağlı olarak sonradan yaşanan psikolojik sıkıntılar açısından büyük bir risk faktörü olarak görülmektedir (Pechtel ve Pizzagalli, 2010: 55). Erken dönemde yaşanan olaylar beyin yapılarını yaşam boyu devam edecek şekilde etkilemekte ve duygu düzenlemesi, öz-değer gibi öğrenme alanları; bireyin kendisini sevebilir ve değerli olarak görme becerileri üzerinde de rol oynamaktadır (Cozolino, 2017: 380). Tüm bu açıklamalara bakıldığında sabit bir neden belirlenememekle birlikte arada bir ilişkinin varlığı kabul edilmekte ve stresli yaşam deneyimleri olumsuz inançlar için temel sağlayabileceği öngörülmektedir (Garber ve Flynn, 2001: 356). Bu nedenle stresli yaşam olaylarının bireylerin kendileri- diğeri ve gelecekleri hakkındaki bilişleriyle ilişkili olabileceği düşünüldüğünde ruhsal belirti düzeylerini de öngöreceği varsayılmıştır.

Gelişimin henüz devam ettiği dönemlerde çocukların yakın temasta buldukları öğretmen, arkadaş, akraba, kardeş gibi bireyler tarafından kötü muameleye maruz kalıyor olmaları çocuklarda çok büyük yaralar açıyor olsa da kendilerini en savunmasız, en eleştiriye açık hissettikleri ve kendilerini-diğerlerini ve geleceği değerlendirme şekilleri üzerinde önemli rolü olan anne ve babaları tarafından aşığılanmaları, ihmal ve istismara uğramalarının da çok daha olumsuz ve farklı bağlamlarda ortaya çıkabilen etkilerinin olabileceği bilinmektedir (Forward ve Buck, 2019: 121). Bu noktada gelişimin en önemli zamanları olarak kabul edilen çocukluk ve ergenlik dönemini sağlıklı bir şekilde geçirmeyen veya benzer şekilde ailesi tarafından gerek çocuk gerekse ergenken istismar ve ihmal edilen kişilerde yetişkinlik döneminde ortaya çıkabilen sorunlardan birisi de umutsuzluk olmaktadır (Yenibaş ve Şirin, 2007: Önsöz). Umutsuzluk düzeyi geleceğe dair beklenti seviyesinin düşüklüğünü içermekte ve ruhsal bir problem hakkında sinyal verebilmekte veya bir takım ruhsal belirtilere neden olabilmektedir (Yenibaş ve Şirin, 2007: 91). Özetle erken dönem kötü muamele, temel bilişsel temaların olumsuzluk içermesine

dolayısıyla kişinin kendine ve diğerlerine ilişkin genel görüşünün temelini oluşturan bilişlerin olumsuz olarak kodlanmasına neden olduğu düşünülmektedir.

Tekrarlayan ve kötü muameleyle ilişkili deneyimlerin zarar verici etkileri birikerek olumsuz bir temel bilişsel altyapının ortaya çıkmasına neden olmakta ve en zarar verici bilişsel temalar genellikle çocuklukta terkedilme, istismar, ihmal veya reddedilme deneyimlerini içermektedir (Young, 2010: 319-320). Örneğin; cinsel istismarın çocuklar, ergenler ve yetişkinlerin yaşamlarında depresyon, anksiyete, intihar gibi duygusal durumlar, değersizlik ya da güçsüzlük hissi, kendini bir kurban olarak görmek gibi benliğe ilişkin algısal süreçlere ve diğerleriyle kurdukları ilişkilerinde uzun vadeli ve yıkıcı etkilerinin olabileceği görülebilmektedir (Leventhal, 1997: 486).

Beck ve Coleman (1981)'a göre ise insanların düşünceleri ruh hallerini etkilemekte dolayısıyla depresyon gibi ruhsal belirtilerin ortaya çıkması yaşanan olayla değil bu olumsuz bakış açılarıyla ilişkili olmaktadır (akt. Tanç, 1999: 24). Örneğin, duygusal istismarın geleceğe yönelik ümitsizlik ve çaresizlik hislerine yol açabileceği öne sürülmekle birlikte (Veltkamp, Miller, 1994: 21–22) araştırmacıların özellikle depresyona eşlik eden veya zemin hazırlayan çeşitli olumsuz bilişlere yaptıkları vurgular dikkat çekmektedir (McCauley, 1988; Nolen-Hoeksema, Girgus ve Seligman, 1986; Abramson, vd., 2004). Ek olarak geleceğe yönelik umutsuzluğun duygusal istismar ile bazı ruhsal belirtiler arasındaki ilişkide işlevsel bir rolünün olduğu da bazı çalışmalarla desteklenmektedir (Courtney, Kushwaha ve Johnson, 2008:291). Beck'in teorisine göre ise olumsuz bilişsel üçlü depresyonun temelinde yer almakta ve bireylerin kendine-yaşantılarına ve geleceğine ilişkin olumsuz düşüncelerinin depresyonun özelliği olarak bilinen hemen hemen bütün belirtileri açıklayabileceği varsayılmaktadır (Savaşır, Boyacıoğlu ve Kabakçı, 1996: 20). Örneğin; bireylerin o an yaşadığı şeyleri gelecekte de yaşayacakları ya da içinde bulunduğu durumun değişmeyeceğine dair inançları ve karamsar bakış açılarının depresyonun temel özelliği olarak ele alındığı bilinmektedir (Geçtan, 1997: 159). Beck'in depresyon teorisi, bireylerin erken dönemlerde oluşan temel inançlarına odaklanmakta, erken dönemde olumsuz inançlar geliştiren bireylerin olumsuz yaşam olayları ile karşı karşıya kaldıklarında bilişlerinin depresyona karşı daha savunmasız olacağını belirtmektedir (akt. Graves,2007:4, Beck,1967-1987). Bu noktada çocukluk çağı kötü muameleyle maruz kalıyor olmanın ruhsal bozukluklara karşı bir bilişsel

kırılganlığa zemin hazırlıyor olabileceği öngörülmektedir. Bu görüş kapsamında değerlendirildiğinde ise çocukluk çağı travmaları ile depresyon gibi ruhsal belirtilerin ilişkisinde olumsuz bilişsel üçlünün de yordayıcılık etkisi muhtemel olduğu düşünülmektedir. Bu araştırma kapsamında da erken dönem olumsuz yaşantıların psikolojik belirtilerle ve olumsuz bilişsel üçlü ile ilişkili olup olmadığı, ilişkiliyse ne derece ilişkili olduğu ve farklı türdeki travmatik yaşantıların ve travmatik yaşantılarla birlikte görülen bilişsel üçlü alt gruplarının ruhsal belirti düzeylerini yordama gücünün saptanması, bireyin hem ruhsal belirtilerinin temelleri hakkında ipucu vermekte ve uzmanların bireylerin travmatik yaşantı geçmişine göre başvuracakları müdahaleler hakkında düzenlemeler yapabilmelerini hem de koruma ve önleme çalışmaları konusunda harekete geçebilmelerini sağlamaktadır.

Aktarılanlardan hareketle araştırma kapsamında ruhsal belirtiler, çocukluk çağı travmaları ve bilişsel üçlü ele alınmış ve aralarındaki ilişkiler incelenmiştir. Çalışmanın odak noktası çocukluk çağında yaşanan travmatik yaşantılar olduğu için yetişkinlik dönemi, çocukluk çağındaki deneyimler çerçevesinde incelenmiş ve bu araştırma kapsamında 20 yaş öncesi travmatik yaşantılar dikkate alınmıştır. Bu bölümde çalışmanın ele aldığı problem, çalışmanın amacı, önemi, varsayımları ve sınırlılıkları açıklanmıştır. 2. bölümde ise kuramsal çerçeve tanıtılmıştır. Çocukluk çağı travmatik yaşantılarının kısa semptom envanterinin ölçtüğü psikolojik belirtilerle ilişkisi başta olmak üzere, çocukluk çağında travmatik yaşam deneyimlerine maruz kalan bireylerin kendilerine-dünyaya ve geleceğe bakış açıları ve ruhsal belirtileri arasındaki ilişki hakkında genel bir literatür çalışması yapılmıştır. Bu bölümde araştırma konularıyla alakalı yapılan diğer çalışmalara da kısaca yer verilmiştir. 3. bölümde ilgili çalışmanın ele alındığı yöntem hakkında gerekli bilgilere yer verilmiştir. Araştırmanın modeli, örnekleme, veri toplama araçları ve verilerin analiz süreçleri de 3. bölümde sunulmuştur. Araştırmanın 4. bölümünü bulgular oluşturmaktadır. Çalışma kapsamında Bilişsel Üçlü Envanteri (BÜE), Kısa Semptom Envanteri (KSE) ve Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği (ÇÇTÖ)'nden alınan verilerle yapılan ilişki analiz, fark analizi ve yordamaya dayalı analizlerin sonuçları yer almaktadır. Tezin son kısmında ise sonuç ve tartışma bölümleri yer almaktadır. Bu bölümde saptanan bulgular ve sonuçlar yorumlanmış ve gözlemlenen verilerin, yapılan diğer çalışmalarla benzerlikleri ve farklılıkları ele alınmıştır. Son olarak çalışmanın alana katkısından ve önerilerden bahsedilmiştir.

1.1. Problem

Yetişkinlik döneminde yaşanan travmatik olaylar kişiliğin daha önceden şekillendirilmiş yapısını zedeleyebilse de çocukluk çağında deneyimlenen veya tekrar eden travmatik yaşantılar kişiliğin yapılanmasının temelinde etkilidir ve kişiliğin çarpık bir şekilde biçimlenmesine neden olabilmektedir. İstismar ve ihmal içeren bir çevreye maruz kalan çocuğun, gelişmemiş bilişsel ve fiziksel sistemleri nedeniyle tek başına kendini koruma ve ihtiyaçlarını karşılama noktasında aciz durumda olduğu göz önünde bulundurulduğunda, istismara maruz bırakılan çocuk hayatta kalmak, psikolojik sağlığını ve ruhsal bütünlüğünü korumak için gelişmemiş bir savunma sistemine başvurmak zorunda kalacaktır. Dolayısıyla bu süreçte uyum sağlamaya yönelik ciddi ve ağır problemlerle de yüzleşmek zorunda kalabilmektedir. Bu uyum sağlamaya yönelik işlevsel olmayan ve bozulmuş şartlar kimi zaman yapıcı kimi zaman yıkıcı becerilerin geliştirilmesi konusunda bireyi zorlamakta ve olağan olmayan bilinç durumlarının gelişmesini teşvik etmektedir. Bu noktada da anormal bilinç durumlarının somatik ve psikolojik belirtiler başta olmak üzere bir dizi semptomun oluşması için uygun ortam hazırladığı ve alt yapı sunduğu bilinmektedir (Herman, 2007: 121). Aynı zamanda travmatik olay diğer yaşam olaylarında uyumu sağlayan başa çıkma yöntemleri kullanılmayacak kadar kuvvetlidir ve psikolojik travma yaşandığında kişi güçsüzlüğüyle karşı karşıya kalmakta ve yoğun bir güç tarafından çaresiz bırakılmaktadır. Özellikle uzun süreli ve insan eliyle gerçekleştirilen aile içi şiddet, cinsel taciz gibi travmatik deneyimler süregelen travmalar olarak kabul edilmekte (Aker, vd., 2003: 14-58) ve süregelen bir kötü muamele yaşantısına maruz kalan çocuk her hareketten kendini tehdit edecek bir anlam çıkartarak sürekli tetikte olma gereksinimi duymaktadır. Bunun sonucunda da sosyal, bilişsel ve duygusal deneyimlerden yararlanamaz duruma gelmektedir (Derman, 2014: 43). Bu nedenle bu travmatik yaşantılar travma sonrası ortaya çıkabilecek ruhsal ve bilişsel belirtiler için risk faktörü olarak değerlendirilmektedir (Aker, vd., 2003: 9-11-14).

Psikolojik belirtiler dışında yapılan bazı çalışmalarda kendine-dünyaya ve geleceğe ilişkin olumsuz bakışın çocuklukta deneyimlenen travma neticesinde ortaya çıkabilmesi muhtemel olan ruhsal belirtilerden kaygının bir yordayıcısı olabileceği görülmüştür (Wong, 2008: 184-185). Geleceğe yönelik umutsuzluk düzeyinin de bazen ruhsal bir problemin göstergesi olabilmekte ve kişinin geleceğe dair beklenti seviyesindeki düşüklüğe ve depresyona neden olabileceği belirtilmektedir (Yenibaş ve

Şirin, 2007: 91). Özellikle ergenlik öncesi kız çocuklarında kendisi hakkındaki olumsuz algılar ve geleceğe yönelik negatif düşünceler ve olumsuz gelecek beklentisi depresyon için yüksek risk olarak görülmekte ve umutsuzluğa sahip bireylerin depresyon ve kaygı belirtileri gösterme olasılığının daha yüksek olduğu da tespit edilmektedir (Serafini, vd., 2019). Bu noktada bilişsel üçlüde ele alınan geleceğe yönelik olumsuz inancı içeren umutsuzluğun depresyonun bir semptomu olarak ortaya çıkabileceği de (Graves, 2007: 149) göz önünde bulundurulduğunda tüm bu bilgiler doğrultusunda; yetişkinlik dönemindeki bazı ruhsal belirtilerin çocukluk çağında yaşanan travmatik olaylar ve bireylerin kendine, dünyaya ve geleceğe yönelik olumsuz bakışlarıyla doğrudan veya dolaylı bir şekilde ilişkili olduğu yadsınamaz bir gerçek olarak görülmektedir. Literatür taramasında elde edilen sonuçlar ışığında, bilişsel üçlünün travmatik deneyimlerle ilişkili olabileceği varsayılarak araştırma kapsamında ruhsal belirtilerle de olası bir ilişkiyi veya yordayıcılık rolünü ortaya koyabilmek önem arz etmektedir.

1.2. Amaç

Ülkemizde olduğu gibi bütün dünyada çocukluk çağı travmaları; nedenleri ve sonuçlarının çalışılmasıyla birlikte çocukluk çağı ihmal ve istismarının engellenmesine ve ortaya çıkardığı öngörülen belirtilerin tedavisine yönelik müdahaleler açısından hem akademik hem de uygulamaya yönelik çalışılan bir konudur. Çocukluk ve ergenlik dönemleri, bilişsel yapıların oluşumunun ve gelişiminin devam ettiği dönemler olarak kabul edilir. Bu nedenle maruz kalınan herhangi bir kötü muamele veya travmatik yaşantının değerlendirilerek çocuk ve ergenlerin bilişsel yapılarıyla ilgili bilgi elde edilmesi ve travmatik yaşantılara bağlı olarak oluşabilecek duygusal ve bilişsel bozulmaların saptanıp, bu bozulmalardan dolayı ortaya çıkabilecek yetişkin işlevselliğindeki bozulmaların önlenmesi ve tedavilerin elde edilecek sonuçlar doğrultusunda yeniden düzenlenebilmesi için bu tarz çalışmaların yapılması önem arz etmektedir. Çalışılması planlanan bu tez ile daha önce ulaşılan sonuçlara yeni bulgular eklenebilir, ileride yapılacak olan etiyolojik araştırmalara zemin hazırlayacak veriler sunulabilir veya farklı bir bakış açısı kazandırıp pratikte kullanılacak uygulamaların düzenlenmesine, alternatif yaklaşımların geliştirilmesine, erken müdahalelerle önleyici çalışmaların planlanmasına katkı sağlanabilir. Aynı zamanda mevcut araştırmalar ilişkisel temelli olduğu için doğrudan bir etkinin var olup olmadığını söylemek mümkün değildir. Bu yüzden

bilişsel üçlünün bu aşamadaki yordayıcılık rolünü görmek yorum yapabilmek adına daha işlevsel olabilecektir. Bu araştırma kapsamında çocukluk çağı travmaları, olumsuz bilişsel üçlü ve ruhsal belirtiler arasındaki ilişki incelenecek ve çocukluk çağı travmaları ile bilişsel üçlünün ruhsal belirtiler üzerindeki yordayıcı rolünü görmek bulgular hakkında yorum yapabilme imkânı verecektir. Yorum yapabilmenin yanı sıra yetişkinlik dönemindeki ruhsal belirtilerin sorgulanmasına katkı sağlayacak ve bunların önlenmesi ve sağaltımı konusunda yol gösterecek temel bilgileri ortaya koyacaktır.

Tezin içeriği ve amaçları göz önüne alındığında incelenecek hipotezler aşağıdaki gibidir:

1. Çocukluk çağı travma türleri ve toplam puanı ile depresyon, anksiyete, somatizasyon ve obsesif-kompulsif belirtiler arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır.
2. Bilişsel üçlü ile ruhsal belirtiler arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır.
3. Çocukluk çağı travma türleri ve toplam puanı ile bilişsel üçlü puanları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır.
5. Duygusal, fiziksel ve cinsel istismar ile duygusal ve fiziksel ihmal puanları ve bilişsel üçlü (benlik, dünya ve gelecek algısı) puanları ruhsal belirti puanlarını istatistiksel açıdan anlamlı olarak yordamaktadır.
6. Çocukluk çağı travmatik türlerinde maruziyet bildiren bireylerin depresyon, anksiyete, somatizasyon ve OKB puanları maruziyet bildirmeyenlere göre istatistiksel açıdan anlamlı olarak yüksektir.
7. Çocukluk çağı travmatik türlerinde maruziyet bildiren bireylerin benlik- gelecek ve dünya algısı puanları maruziyet bildirmeyen bireylere göre istatistiksel açıdan anlamlı olarak yüksektir.

1.3. Araştırmanın Önemi

Çocukluk döneminde yaşanan her türlü istismar ve ihmale dayalı deneyimlerin ve özellikle kötü muamelenin şiddetli olduğu durumların, psikolojik rahatsızlıkların belirti düzeyini önemli ölçüde artırdığı bilinmektedir. Bu konuyla ilgili yapılan bazı çalışmalar erken dönem yaşam travmalarının yaşam koşulları düzelse bile yetişkinlikte görülen etkilerinin devam ettiğini göstermektedir (Van der Vegt, vd., 2009: 239). Bu

nedenle bu araştırma kapsamında ihmal ve istismar alt gruplarının ruhsal belirtilerle ilişkisinin bilişsel üçlü bağlamında karşılaştırılmasının yeni veriler sağlayarak çocuklukta kötü muamele öyküsü ile yetişkinlikte ortaya çıkabilecek ruhsal belirtiler arasındaki ilişkinin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olabilecek bilişsel değişkenleri incelemek önleyici çalışmalar ve bozulan yetişkin işlevselliğine ilişkin tedavi yaklaşımları için faydalı olacağı düşünülmektedir.

Çalışmamıza özgün değer katan en önemli husus ise Türkçe literatürde çocukluk çağı travmaları ile özellikle depresyon ve anksiyete başta olmak üzere ruhsal belirtiler ile bağlantılı olduğu düşünülen bilişsel üçlü ilişkisinin yeterince çalışılmamış olmasıdır. İstismar türleriyle ruhsal belirtiler arasındaki mevcut ilişkisi (Turan, 2018: 50-51) ve benlik, dünya ve gelecek algısı veya geleceğe yönelik umutsuzluğun fiziksel ve psikolojik sağlığı ve yaşam kalitesini uzun vadede tehdit ettiği ve farklı ruhsal belirtilerle ilişkili olduğu da göz önünde bulundurulduğunda (Mak, Ng ve Wong, 2011: 614; Graves, 2007: 149) çocukluk çağı travmatik yaşantıları ile olumsuz bilişsel üçlü ve ruhsal belirtiler arasındaki ilişkiyi anlamının ve ruhsal belirtiler üzerinde bilişsel üçlünün yordayıcı gücünü görmenin önemli olduğu düşünülmektedir. Ruhsal belirtiler ve olumsuz bilişsel üçlü arasındaki ilişkiye dair önermeler dikkate alındığında çocukluk çağı travmaları, ruhsal belirtiler ve bilişsel üçlünün birlikte ele alındığı çalışmalar sınırlı bulunmakta, özellikle Türkçe literatürde eksiklik olduğu görülmektedir. Bu nedenle bu aşamada bilişsel üçlünün çocukluk çağı travmaları ve ruhsal belirtiler ile arasındaki ilişkiyi anlamını ve yordayıcılık etkisini araştırmak işlevsel görülmektedir.

Bütün bu değişkenler göz önünde bulundurulduğunda daha kapsamlı ve nitelikli bir araştırmayı literatüre kazandırmanın mümkün olacağı ve bu değişkenleri ele alan deneysel çalışmalara zemin oluşturma gibi işlevsel bir görevi sağlama noktasında da anlamlı bir görev göreceği tahmin edilmektedir. Buna bağlı olarak istismar ve ihmal deneyimleri gibi çocukluk çağı travmaları ile bireylerin kendine-dünyaya ve geleceğe olumsuz bakışları ve ruhsal belirti düzeyi arasındaki ilişkilerin açığa çıkartılmasında, çocukluk çağı travmatik yaşantılarının azaltılması için gerekli eğitsel, sosyal, hukuksal ve psikolojik önlemlerin alınması aşamasında ailelere, psikiyatrist, psikolog, psikolojik danışman ve diğer ruh sağlığı çalışanları ile sosyal çalışma uzmanlarına ışık tutacağı, gerek tedavi yöntemleri gerekse önleme çalışmalarının, elde edilen bulgular

doğrultusunda yeniden düzenlenebilmesi, geliştirilebilmesi için imkân sağlanacağı düşünülmektedir.

1.4. Varsayımlar

1. Katılımcı grubunun evreni temsil ettiği,
2. Katılımcıların sorulara içtenlikle, kendi düşüncelerini ifade edecek şekilde doğru yanıtlar verdiği,
3. Kullanılan ölçme ve değerlendirme yöntemlerinin amaca uygunluğu ve geçerliliği varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

1. Araştırma, araştırmacı tarafından geliştirilen Demografik Bilgi Formu, Bilişsel Üçlü Envanteri (BÜE), Kısa Semptom Envanteri (KSE), Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği (ÇÇTÖ)'den elde edilen bilgilerle sınırlıdır.
2. Araştırma kapsamında kullanılan ölçekler katılımcıların öz bildirimine bağlı olduğu için yöneltilen sorular gerçekçi bir şekilde yanıtlanmamış olma ihtimali göz önünde bulundurulmalıdır. Özellikle istismar ve ihmal yaşantılarına dayalı toplumsal ön yargılar veya bireysel güvene ilişkin sorunlar nedeniyle yanıtların yanlı veya çarpıtılmış olma ihtimalini bulunmaktadır.
3. Araştırma kapsamında kullanılan psikolojik belirti ölçeklerinin tanı koydurmayıp ruhsal sorunların varlığı ve şiddeti hakkında fikir vereceği de unutulmamalıdır.
4. Araştırmanın örnekleminde cinsiyetlerin eşit dağılım göstermiyor olması, elde edilen verilerin kadın cinsiyetle sınırlı olabilme ihtimalini barındırabilmektedir.

1.6. Tanımlar

Travma: Organizma üzerinde beden ve ruh açısından güçlü yaralanma bulguları ortaya koyan ve organizmanın karşılaştığı yaşam deneyimlerine uyum sağlamak için başvurduğu baş etme tarzlarını kullanamayacak kadar yoğun olaylara maruz kalması sonucu savunmasız ve güçsüz kalmasını içeren yaşantı (Aker, vd., 2003: 9)

Bilişsel üçlü: Bilişsel üçlü benliğin, dünyanın ve geleceğin algısını içermektedir. Olumsuz bilişsel üçlü, olumsuz benlik-dünya ve gelecek algısıdır (Savaşır, Boyacıoğlu ve Kabakçı, 1996: 20).

Psikolojik belirtiler: Psikolojik sağlıklılık üzerinde olumsuz etkileri olan ve ruhsal hastalıkları veya rahatsızlıkları teşhis etmeye yarayan belirtilerdir (Kılıç, 1987: 15).

İKİNCİ BÖLÜM

ÇOCUKLUK ÇAĞI TRAVMA YAŞANTILARI, BİLİŞSEL ÜÇLÜ VE RUHSAL BELİRTİLER

2.1. Çocukluk Çağı

Her topluluğun sahip olduğu kültüre, yaşam biçimine ve yapısına bağlı olarak farklılaşmakla birlikte çocuk kavramı; Çocuk Hakları Sözleşmesine göre 18 yaşının altında, yasalarca reşit sayılmayan bireylerin tümü olarak tanımlanır (Altıparmak, 2008: 9). Bu tanım çerçevesinde 18 yaşından bireylerin sosyal, duygusal, bilişsel ve fiziksel imkanlar bakımından geliştirilmiş olanaklar ile uyarılması ve desteklenmesi gelişimlerinin normal koşullara göre ilerlemesine yardımcı olur ve dezavantajlı koşullarda bulunan çocuklarla kıyaslandığında bu çocukların gelişimsel kazanımlar bakımından ön planda olmasını da sağlar. Özellikle çocukluk çağına ait gelişimsel özelliklere karşı duyarsız olmak ya da çocuğun gelişimiyle tutarsız olabilecek yanlış eylemlerde bulunmak çocuk açısından risk taşımaktadır (Derman, 2014: 13). Aile, yetişkin ve çocukların etkileşimine dayalı bir sistem olmaları dolayısıyla karşılıklı olarak birbirlerini etkiledikleri bir sistemdir. Bu açıdan bakıldığında ailenin zaman zaman bireyin hayatındaki en büyük duygusal rahatsızlıkların, gerilimlerin ve çatışmaların kaynağı da olabilmektedir (Onur, 2011: 136-138). Çocuklara yönelik erken dönem kötü yaşam deneyimleri çerçevesinde istismar edici konumda olan kişiler incelendiğinde anne-babanın çocuklara yönelik şiddette diğerlerine oranla en sık karşılaşılan bireyler olduğu görülmektedir (Polat, 2007:47). Toplumun temel kuralları göz önünde bulundurulduğunda ve insan doğası incelendiğinde anne ve babanın çocuklarına iyi niyetle, ilgiyle ve şefkatle davranması beklenir. Ancak insanoğlunun davranışları doğrultusunda bu beklentinin tam tersi, yani bakım verenin çocuklarına zarar vermesi, yeterince ilgi ve bakım göstermemesinin ya da gösterememesinin sıklıkla görülmesi çocuk istismarı ve ihmali olgusunun ortaya çıkmasına neden olmuştur (Polat, 2007: 39). Çocuk istismarı ve ihmali olgusu ülkemizde yüzyıllardır varlığını sürdüren ve başta çocuklar ve aileleri olmak üzere dünyada milyonlarca insanı etkileyen mühim bir konu olmasına rağmen konuyla ilgili çalışmaların

yapılmasına ancak son yüzyıl içinde başladığı bilinmektedir (Polat, 2007: 7-24; İnsan Hakları Derneği, 2008: 1).

2.2. Travma Kavramı ve Travmaya Yönelik Tanısal Yaklaşımlar

Literatür incelendiğinde travma kavramına ait tanımlar günümüzde disiplinler arası olduğu kadar kuramsal yaklaşımlar ve klinik uygulamalar konusunda da farklılık göstermektedir. Bu açıdan travma kavramının çok kapsayıcı bir biçimde kullanıldığı görülmektedir. Bu nedenle ilk olarak travmanın kuramsal ve tanısal açıklamalarına yer vermek işlevsel olacaktır.

Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı'nın 4. Baskısının revize edilmiş versiyonuna göre (The Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders Text Revision DSM-IV-TR) travmayı değerlendirme ölçütlerine bakıldığında; bir durumun travma olarak değerlendirilmesi sağlanması gereken 2 koşul şu şekilde belirtilmiştir:

- 1) Kişi, beklenmedik şiddetli bir ölüm ya da ölüm tehdidi yaşamış veya tanık olmuş ya da ağır bir yaralanma, kişinin kendisinin veya diğerlerinin fiziksel bütünlüğüne tehdit oluşturan bir olay yaşamış, bu tarz bir olaya şahitlik etmiş ya da böyle bir olayla karşı karşıya kalmış olmalıdır. Aynı zamanda ailesinden birinin veya yakın çevresindeki bireylerin böyle bir duruma maruz kaldığını öğrenmiş olması da bireyin yaşantısının travma olarak değerlendirilmesi için yeterlidir.
- 2) Travma olarak değerlendirilen olgularda bireyin travmaya karşı verdiği yanıtları arasında yoğun korku, dehşete kapılma ve çaresizlik tepkileri bulunmaktadır. Çocuklarda travmaya karşı verilen yanıtlara bakıldığında ise ortaya çıkan tepkiler dezorganize ve ajite davranışlar şeklinde de görülebilir (APA, 1998: 463).

Fakat bu tanı tartışmalıdır çünkü kişinin travmaya verebileceği öznel tepkilerin değişebildiği ve ciddi ölüm tehdidi içermeyen durumlarda bile travma sonrası ruhsal belirtilerin ortaya çıkabildiğini gösteren çalışmalar mevcuttur (Waelde, 1999: 44-45).

Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı'nın yeni versiyonu olan 5. Baskısına bakıldığında ise travma kavramı; Gerçek bir ölüm ya da ölüm tehdidi, ciddi yaralanma veya cinsel şiddete maruz kalmak şeklinde ele alınmış, travmayı yaşantılama şekli olarak doğrudan deneyimlemeye vurgu yapılmış fakat televizyon ve sosyal medya gibi dolaylı yollarla gerçekleşen maruziyetler sınırlandırılmış ve tekrarlı

bir şekilde aşırı düzeyde travmayı deneyimlemeye dayalı meslekler ayrıca ele alınmıştır (APA, 2013: 271).

Bu tanımlar faydalı olmakla birlikte aynı zamanda kısıtlı olarak değerlendirilmektedir. Daha önceki DSM III-R önemli kayıplar, duygusal istismar gibi psikolojik bütünlüğe yönelik tehditleri de ele alırken DSM 5'in çok sarsıcı ya da ölüm tehlikesi içermeyen olayları travmatik olarak tanımlamaması genel nüfusta gözlemlenen travmanın yaygınlığının azaldığını düşündürmüştür (Briere ve Scott, 2016: 3). Travmanın tanımı yapılırken "ölüm, ciddi fiziksel yaralanma veya cinsel şiddete veya tehdidine maruz kalmak" şeklinde belirtilen şartlar, ölüm tehlikesi veya yaralanma içermeyen olayların da travmatik olabileceği gerçeğinin göz ardı edilmesine neden olmuştur (Anders, Frazier ve Franksfurt, 2011: 180-182). Travmalar belirtildiği gibi yalnızca yaşamın tehdit altında olduğu durumlardan kurtulmaktan ibaret değildir. Küçük bir çocuk için anne ve babasından ayrılmak, stresli yaşam olaylarının yoğun olduğu bir evde yaşıyor olmak gibi sağlıklı gelişimi sağlayabilmek için elzem olan küçük ve gündelik etkileşimlerde travma olarak değerlendirilebilmektedir (Cozolino, 2017: 326). Bütün bu bilgilerden hareketle Briere ve Scott (2016) travma kavramına alternatif bir yaklaşım sunmuş ve travmayı "bireyin içsel kaynaklarının bir süre için de olsa baş etmekte yetersiz kaldığı, uzun dönemli ruhsal belirtiler üreten, yoğun düzeyde üzüntüye sebebiyet veren olaylar" olarak tanımladığı görülmektedir.

2.3. Çocuğa Karşı Kötü Muamele ve Çocukluk Çağı İstismar ve İhmal Yaşantıları

Çocuğa karşı kötü muamele; çocuğun fiziksel veya psikolojik sağlığı üzerinde hasara neden olan ya da hasara neden olma riski barındıran, çocuğun fiziksel, zihinsel, duygusal veya cinsel gelişimini negatif yönde etkileyen durumlar olarak tanımlanmaktadır (Çocuk İzlem Merkezi 2012/20 No'lu Genelge, T.C. Resmî Gazete, 28431, 4 Ekim 2012). Klinik literatürün içerdiği erken dönem travma türleri arasında çocuk istismar ve ihmali de yer almaktadır (Sar, Akyüz, Doğan ve Öztü, 2009: 55; Hermann, 2017: 121).

1860 yılından itibaren batı tıp literatüründe çocuk ihmal ve istismarı olgusuna değinilmektedir; fakat çocukluk çağında ihmal ve istismarı içeren kötü muamele yaşantılarının modern çağda ilk kez 1962' de Kempe ve arkadaşları tarafından "hırpalanmış çocuk sendromu" adıyla Amerikan Tıp Derneği Dergisinde detaylı bir şekilde tanımlandığı görülmektedir (Runyan, Dunne ve Zolotor, 2009: 827; Kempe,

vd.,1985). Literatürde farklı biçimlerde tanımlanmakla birlikte genel anlamıyla Dünya Sağlık Örgütü çocuk istismarını; “çocuğun sağlığını, fiziksel gelişimini ve psikososyal yaşantısını, daha geniş perspektiften ise büyüme ve gelişmesini olumsuz yönde etkileyen ve bir yetişkin, toplum veya ülkesi tarafından bilerek veya bilmeyerek sergilenen her türlü tutum ve davranış” olarak tanımlamaktadır (Yolcuoğlu, 2010: 75). İnsana ait bir eylemle veya bu eylemden kaynaklanan bir olayla ilişkili olarak meydana gelmesi çocuk istismarında temel bir faktör olarak kabul edilmektedir (Polat, 2007: 35). Mevcut tanımlamalar için kesin olarak belirlenmiş standartlar bulunmamakta, tanımlar hem aynı disiplin içinde hem de disiplinler arasında değişiklik gösterebilmektedir (Polat, 2007: 230). Tanımlar disiplinler içinde veya disiplinler arasında ya da araştırmacıların kendi anlayışlarına göre farklılık gösteriyor olsa dahi istismarın tahrip edici sonuçları tüm tanımlamaların ortak özelliği olarak görülmektedir (Bülbül, Türkkan ve Çakıcı: 2009: 130).

Çocuk ihmal ve istismarı tüm dünyada görülmekle birlikte Türkiye’de yaşanma sıklığı oldukça fazladır. Çocukların en güvende olacakları yer ailelerinin yanı olması gerekliliğine rağmen genellikle en çok risk altında oldukları yerde aile ortamı olarak görülmektedir. İhmal ve istismar olgularında çocukların istismara yabancılardan olduklarından daha fazla aileleri tarafından maruz kaldıkları bilinmektedir (Polat,2007: 341-364). Özellikle kırsal kesimde fiziksel ceza yöntemlerine başvurulurken kentsel kesimde psikolojik şiddetin daha fazla olduğu bilinmektedir (Şirin ve Sayıta, 2000: 70). Türkiye çapında çocuk istismarını etkileyen nedenlere bakıldığında etkileyen faktörlerin başında nüfus artışı, göçler, düşük sosyoekonomik düzey ve bozuk gelir dağılımı, günlük yaşantıda dayanın disiplin adı altında kabul edilebilir bir davranış olarak değerlendirilmesi gelmektedir. Bunlarla birlikte yetersiz eğitim, hızlı nüfus artışı, işsizlik oranlarındaki yükseklik, nüfusun büyük bir bölümünün kırsal kesimde yaşıyor olması gibi faktörler çocuk istismarına maruz kalan çocukların sayısının artmasında öncül sebepler olarak görülebilmektedir (Polat,2007: 341-364).

Çocuk istismarı olgusunun çok eskilerden bu yana devam eden ve tüm dünyada olduğu kadar Türkiye’de de sıkça rastlanan önemli bir sorun olduğu için bu sorunun önlenmesi amacı doğrultusunda çok yönlü olarak ele alınması ve tanımlanması önem arz etmektedir. Bu nedenle bu bölümde çocuklukta travmatik yaşantıların alt

boyutları olarak kabul edilen fiziksel istismar, cinsel istismar, duygusal istismar; fiziksel ihmal ve duygusal ihmal olmak üzere 5 alt gruptan bahsedilecektir (Er, 2010: 7).

2.3.1. Fiziksel İstismar

Fiziksel istismar bütün çocukluk çağı travma alt grupları arasında en yaygın rastlanan bu nedenle çocuk istismarı denildiğinde akla en sık gelen istismar türüdür. Aynı zamanda mağdur üzerindeki etkiler en görünür olan istismar türü olduğu ve ölümle sonuçlanan çocuğa kötü muamelenin neredeyse yarısı fiziksel istismarın bir sonucu olduğu için tespit edilmesi en kolay olan istismardır (Polat, 2007: 45; Howe, 2005: 70).

En kapsamlı tanımıyla fiziksel istismar; çocukta kaza dışı yaralanma, zehirlenme ve fiziksel olarak zarara yol açan kırıklar, yanıklar, kesiler gibi ölümle sonuçlanabilmesi muhtemel olan her türlü kasıtlı yetişkin davranışı olarak tanımlanmaktadır (Aydın, 2010: 107). Çocuğun sağlığını, bedensel ve ruhsal gelişimini ya da onurunu zedeleyecek şekilde fiziksel güç kullanılması fiziksel istismarın bir boyutudur ve vurma, tekmeleme, yakma ve ısırma gibi eylemler fiziksel istismara örnek olarak verilebilir (Derman, 2014: 41). Genel olarak fiziksel istismar bir tokattan çeşitli objelerin kullanımıyla verilen zarar kadar uzanan ceza yöntemlerini de kapsamaktadır (Polat, 2007: 45). Tanım çocuğun başka bir birey tarafından kaza haricinde yaralanması veya örselenmesini içeriyor olmasına rağmen alkollü araç kullanımı nedeniyle çocuğun yaralanması gibi kaza gibi gözükken olaylarda fiziksel istismar olarak kabul edilebilmektedir (McCoy ve Keen, 2014: 63). Bununla birlikte fiziksel istismar yalnızca bir şiddet içeren eylem ya da vücut darbesi olarak görülmemekte aynı zamanda kişinin psikolojik bütünlüğüne yönelik bir saldırı olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle fiziksel istismarın tek başına uygulanmadığı, çocukların fiziksel istismarla birlikte duygusal istismara ve ihmale de maruz kaldıkları söylenebilmektedir (Howe, 2005: 69-70-71).

2.3.2. Cinsel İstismar

Cinsel istismar; istismarcının çocuğa yönelik çocuğun yaşına, gelişimine veya ailedeki rolüne uygun olmayan, çocuğun tam olarak anlayamadığı bir cinsel etkinlikte bulunması ve çocuğu cinsel bir obje olarak kullanarak kendi güçsüzlüğünü ve ihtiyaçlarını çocuk üzerinden tatmin etmesi olarak tanımlanmaktadır (Polat, 2007: 46). Her türlü cinsel içerikli konuşma ve şakalaşma, teşhir ve röntgencilik gibi temas

içermeyen istismar türleri dahil olmak üzere çocuğun cinsel organlarına dokunma, oral-genital seks, tecavüz, çocuğu fuhuş ve pornografik gereçlerin üretiminde kullanma gibi eylem ve etkinlikler cinsel istismar olarak kabul edilmektedir (UNİCEF, 2013: 210).

Cinsel istismar olgularında istismarcı, çocuktan yaşça büyük olan bir yetişkin ya da ergen olabilmektedir ve cinsel istismar genellikle mağdurun tanıdığı kişi tarafından gerçekleştirilir. (Polat, 2007: 46; UNİCEF, 2013: 210). Cinsel istismar vakalarında istismarcıların çoğunlukla mağdurların arkadaş veya tanıdık çevrelerinden olduğu ve suçluların adli sicil kayıtları incelendiğinde birçoğunun daha önce cinsel suç ya da şahsa karşı işlenen suçlardan sabıkalı oldukları belirtilmektedir (Altınar ve Çetin, 2019: 136). İstismara uğrayan kız çocuklarının oranının erkek çocukların oranına kıyasla daha fazla olduğu bilinmekte ve 6-10 yaş aralığındaki çocuklarda cinsel istismar olgularına daha sık rastlanmaktadır (UNİCEF, 2013: 210). Bununla birlikte gelişmiş ülkelerde cinsel istismara fiziksel istismardan daha çok rastlanıldığı bildirilmektedir (Polat, 2007: 46)

2.3.3. Duygusal İstismar

Duygusal istismar; Çocuğun duygusal bütünlüğünü ve kişilik gelişimini zedeleyen her türlü eylem ve etkinlikler olarak tanımlanmaktadır ve temel olarak istismarcı ebeveyn ya da bakım veren ile çocuk arasındaki etkileşimin doğası ve kalitesiyle ilgilidir (UNİCEF, 2013: 207; Iwaniec, 2006: 24). Ebeveyn davranışları incelendiğinde; reddetme, dalga geçme, aşağılama, kışkırtma, korkutma, duyguların ifadesini engelleme, çocuğun hareket özgürlüğünü uygun olmayan yerde uygun olmayan düzeyde kısıtlama gibi eylemler duygusal istismara örnek olarak verilebilmektedir (Yenibaş ve Şirin, 2007: 29). Bu tür davranış ve tutumlar genellikle statü, bilgi veya konum benzeri özellikleri ile çocuk veya gencin üzerinde etki ve otorite sağlayabilecek bireyler tarafından uygulanmaktadır (Şirin ve Sayıta, 2000: 141).

Duygusal istismar tanımlanırken; davranışın tekrarlayıcı olması, uzun süreli devam etmesi ve belirli koşullarda ortaya çıkmak yerine yaygın bir biçimde görülüyor olması gerekmektedir. Bununla birlikte bakım verene ait davranışların tutarsız olması ve o zamanki kültürel bağlam içerisinde değerlendirilmesi önem arz etmektedir. Son olarak bir olayın istismar olarak tanımlanabilmesi için bakım verenin bu eylemleri bilinçli olarak istismar etmek niyetiyle yapıyor olması gerekmektedir. Örneğin aşırı korumacı bir tutum veya çocuklara ilişkin gerçekçi olmayan beklentiler çocuklara

zarar verebildikleri için duygusal istismar olarak kabul edilebilmekte ve aileler çoğu kez bunları farkında olmadan gerçekleştirmektedir (Iwaniec, 2006: 26-27).

Duygusal istismar; tanımlanması en zor fakat en sık rastlanan istismar türü olarak bilinmektedir. Duygusal istismar diğer istismar türleriyle kıyaslandığında fiziksel ve cinsel istismarda görüldüğü gibi somut fiziksel bulgular yoktur. Bu nedenle tespit edilebilmesi için diğer istismar türlerine göre daha fazla çaba sarf edilmesi gerekmektedir. Duygusal istismar, tek başına ortaya çıkabileceği gibi diğer istismar türleriyle birlikte de görülebilmektedir (Polat, 2007: 46). Bütün önemli istismar ve ihmal türlerinin merkezinde yer alır ve diğer istismar türlerinden daha fazla zarar vermektedir (Iwaniec, 2006: 4). Duygusal olarak istismara uğramış çocuklar her zaman fiziksel olarak örselenmiş olmayabilir fakat fiziksel ve cinsel olarak istismara uğrayan çocukların her zaman için duygusal olarak örselenmiş olacağını söylemek mümkündür (Yenibaş ve Şirin, 2007: 26).

2.3.4. Fiziksel İhmal ve Duygusal İhmal

Genel tanımıyla başta anne babalar olmak üzere çocuğa bakım vermekle yükümlü yetişkinler tarafından bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde çocuğa hak ettiği bakımın ve ilginin gösterilmemesi neticesinde çocuğun fiziksel, zihinsel ve cinsel gelişimini etkileyen ya da beden veya ruh sağlığının zarar görmesinde yol açan durumlar ihmal olarak değerlendirilebilmektedir (Polat, 2007: 36). İhmal yaşantıları duygusal ve fiziksel ihmal olarak ikiye ayrılmaktadır. Çocuğa doğumundan itibaren yeterli uyaran vermemek, yok saymak, sevgi ve saygı gösterme konusunda yetersizlik, çocuğun kaygılarını dikkate almamak ve anlatmak istediklerini ilgiyle dinlememek, başarıları karşısında kayıtsız kalmak gibi eylemler duygusal ihmale örnek olarak verilebilmektedir (Derman, 2014: 35). Yetersiz beslenme, kişisel hijyenin kötü olması, giysilerin yetersiz olması ve sürekli bir şekilde devam eden hava ve diğer koşullara uygun kıyafet giydirmemek, evdeki yaşam koşullarının güvensiz ve sağlıksız olması, denetim eksikliği, terk etme, kovma, eğitim hakkının elinden alınması, özel eğitim ihtiyaçlarının karşılanmaması gibi durumlar ise fiziksel ihmal yaşantılarına örnek olarak verilebilir. Bu noktada ihmal olarak değerlendirilebilmesi için durumun sürekliliği, boyutları ve çocukta bu durumların meydana getirdiği sonuçlar da göz önünde bulundurulmalıdır (Polat, 2007: 257-258). Bununla birlikte sevgi ve bakıma

yönelik ihtiyaçların farklı yollarla karşılandığı toplumların kültürel yapıları da hesaba katılması önem arz etmektedir (Polat, 2007: 266).

Çocukluk çağındaki ihmal yaşantıları istismar yaşantılarından farklı bir şekilde yerine getirilmesi gereken ebeveynlik görevlerini gerçekleştirilmeme olarak tanımlandığı için çocukluk çağındaki ihmal deneyimlerinin fark edilme oranı daha düşük olmakla birlikte toplumda yaygın olarak görülmektedir. Bu bakımdan duygusal ihmal olağanüstü durumları tespit etme noktasında işlevsel olsa da duygusal olarak yeterli olacak düzeyi ya da zarar verecek düzeyi tespit etmek çok daha zor olmaktadır (McCoy ve Keen, 2014: 105).

İhmal yaşantılarının karmaşık ve heterojen bir yapısı bulunmakta ve ihmal yaşantılarının büyük oranla diğer kötü muamele türleriyle birlikte görüldüğü düşünülmektedir (Mennen, vd., 2010: 647-651-652). İstismar ve ihmal kavramlarını birbirinden ayıran en önemli faktör ise; ihmalin pasif bir olgu olmasının aksine istismarın ise aktif bir olgu olarak karşımıza çıkmasıdır (Polat, 2007:47). İhmal yaşantıları incelendiğinde; fiziksel istismardan iki kat, cinsel istismardan ise beş kat daha fazla karşılaşıldığı görülmektedir (Derman, 2014: 35).

Erken çocukluk döneminde herhangi bir şekilde fiziksel ihmal veya istismara maruz kalan çocukları teşhis etmek kolay olmasına rağmen çocuğa yöneltilen duygusal açıdan yetersiz ve ihmalkâr tutumların tespiti zor olmaktadır. Özellikle anne ve baba çocuğa yaptıklarıyla değil yapmadıklarıyla bir zarar vermişse çocuğun deneyimleri ve hayatındaki problemlerle ilişkisini görmesi ve aralarındaki bağlantıyı anlamlandırabilmesi daha zor olabilmektedir (Forward ve Buck, 2019: 58). Çocuklarına karşı sorumluluklarını yerine getirme konusunda yetersiz kalan ebeveynlere sahip çocuklar, sağlıklı ve örnek alabilecekleri profillerden de yoksun kalmakta ve duygusal gelişimlerini tamamlamaları sekteye uğramaktadır (Forward ve Buck, 2019: 58).

2.4. Bilişsel Üçlü

Bilişsel model bağlamında benliğin, dünyanın ve geleceğin olumsuz algısı olumsuz bilişsel üçlü olarak ele alınmaktadır. Benliğin olumsuz algısı kişinin kendisine yönelik değersizlik, yetersizlik, ahlaki ya da fiziksel eksiklik gibi bilişlere sahip olması; geçmişte yaşadığı olumsuz olaylardan kendini sorumlu tutması ve diğer insanlar tarafından beğenilmediğini düşünmesi şeklinde ifade edilmektedir (Pössel, 2009: 243).

Dünyaya veya çevreye ilişkin olumsuz algı; kendisine yönelik beklentilerin yoğun olduğu ve dünyanın aşılması güç zorluklarla dolu olduğu görüşünü içermektedir. Üçlünün son ögesi geleceğe ilişkin olumsuz algıda ise geleceğin karanlık, başarısızlıkların yoğun olduğu bir durum olarak görülmektedir. Beck, bu olumsuz düşüncelerin stres yaratıcı bir durum sonucunda ortaya çıktığını, depresyonun temelinde yer aldığını ve bireylerin kendine-yaşantılarına ve geleceğine ilişkin olumsuz düşüncelerinin depresyonun özelliği olarak bilinen neredeyse bütün belirtileri açıklayabileceğini öne sürmektedir (Savaşır, Boyacıoğlu ve Kabakçı, 1996: 20; Bozkurt, 2003: 63). Beck ve Coleman (1981) bu döngüyü şu şekilde açıklamaktadır; bireylerin düşünceleri ruh halleri üzerinde etkili olmakta böylece bireylerin kendileri-dünya ve gelecek hakkındaki düşünceleri ve olayları olumsuz benlik algılarını pekiştirecek şekilde yorumlamaları aracılığıyla var olan depresyon ve umutsuzluk düzeyleri yükselerek bir kısır döngü oluşturmaktadır (Tanç, 1999: 24).

Geleceğe ilişkin negatif bakış açısı umutsuzluğu da içermekte, bir psikolojik belirtinin göstergesi olabilmekte ve umutsuzluk depresyondan farklı olarak birçok ruhsal belirtinin gelişiminde etkili olarak görülmektedir. Umutun karşıtı olarak kabul edilen umutsuzluk kavramı bir amacı gerçekleştirme aşamasında ortaya çıkan olumsuz belirtiler şeklinde tanımlanabilmektedir. Umut kavramının tanımında amaca ulaşabilmek için uygulamaya koyulan tasarımların başarılacağı öngörüsü varken umutsuzluk başarısızlığa uğramaya yönelik değerlendirmeyi içermektedir (Yenibaş ve Şirin, 2007: 66; Kutlu, 1998: 17). Umutsuzluk, bireyin hayatındaki önemli olarak nitelendirdiği alanlarda kötü şeylerin yaşanacağına veya arzulanan olumlu şeylerin gerçekleşmeyeceğine inanmasıdır. Bununla birlikte içinde bulunduğu acı veren durumların herhangi bir şekilde değişmeyeceğini düşünmektedir (Abramson, Metalsky ve Alloy, 1989: 361). Umutsuz kişi hayatla ilgili önem arz eden konularda kötü gelişmelerin yaşanacağı ya da en iyi ihtimalle hiçbir şey yaşanmayacağı ve bu durumu hiçbir şeyin değiştiremeyeceği beklentisi içindedir (Tanç, 1999: 20). Umutsuzluk ya da geleceğe olumsuz bakma depresyonun genel özelliklerini oluşturması nedeniyle önemli ve dikkat çekici olarak kabul edilmektedir (Yenibaş ve Şirin, 2007: 66).

2.5. Ruhsal belirtiler

Travmatik yaşam olaylarına, genetik bozukluklara, zehirlenmelere veya hastalık gibi durumlara bağlı olarak fiziksel sağlığın etkilenebileceği uzun zamandan beri bilinmektedir. Aynı etkenlerin ortaya koyduğu stres faktörüne bağlı olarak uzun vadede ruhsal sağlık üzerinde de etkisinin olabileceği ve olumsuz yan etkiler oluşturabileceği ise ancak yakın zaman içinde fark edilebilmiştir (UNİCEF, 2013: 198). Dünya Sağlık Örgütü (1993) sağlığın tanımını yaparken bu tanıma, fiziksel ve sosyal açıdan iyi olma hali ile birlikte ruhsal olarak da iyi olma koşulunu eklemiştir. Ruhsal açıdan sağlıklı olma koşulları psikoloji literatüründe çeşitlilik gösteriyor olsa dahi ruhsal sağlığını kaybetmiş bireylerin belirli normlara göre ayırt edilebilmesi mümkündür. Bu konuda ayırım yapılırken, rahatsız edici duygu ve/veya uygun olmayan davranışların devamlı olarak tekrarlanması, bireyin günlük aktivitelerinin engellenmesi ve diğer bireylerle olan ilişki ve iletişimde problemlere neden olması kriterleri göz önünde bulundurulmaktadır (Öztürk ve Uluşahin, 2016: 1089). DSM IV TR; travmayla ilişkili olarak ortaya çıkan umutsuzluk, ümitsizlik, somatik şikayetler, önceden sürdürülen inançlara ilişkin kayıplar, kendine zarar verme ve dürtüsel davranışlar, diğerleriyle ilişkilerin bozulması gibi ruhsal sağlığa dayalı belirti kümeleri daha çok çocukluk çağı fiziksel ve cinsel istismar, aile içi dayak ve her türlü kötü muamele gibi kişilerarası stres etkeni ile ilişkili olarak görüldüğünü belirtmektedir (APA,2000: 465). Bu çalışma kapsamında ruhsal belirtilerin değerlendirilmesi amacıyla Kısa Semptom Envanteri kullanılmıştır. Bu nedenle bu başlıkta literatürde yer alan psikopatolojilerin tamamına değil, KSE'nin kısa versiyonunun ölçtüğü ruhsal belirtiler ve rahatsızlıklara (Somatizasyon, Depresyon, Anksiyete, Obsesif-Kompulsif belirtiler) yer verilmiştir.

2.5.1. Somatizasyon

Somatizasyon bozukluğu genel anlamıyla yakınmaların fizyolojik bir rahatsızlığın varlığını akla getiren fakat yapılan tetkikler neticesinde biyolojik bir soruna rastlanılmayan dolayısıyla psikolojik faktörlerle bağlantılı olduğu düşünülen, bedensel yakınmaların fazla olduğu ruhsal bir rahatsızlık şeklinde tanımlanmaktadır (Budak, 2000: 684). Tıbbi bir altyapısı olmamasına rağmen kişinin hayatında büyük bir sıkıntıya yol açmakta ve kişinin çok kapsamlı fiziksel şikayetlerde bulunmasına neden olmaktadır. Bu nedenle tüm dünyada somatizasyon bozukluğuna sahip hastalar birinci derecede tıbbi tedavi yardım talebinde bulunmakta ve sağlıkları konusunda

oldukça endişeli oldukları görülmektedir (Butcher, Mineka ve Hooley, 2013: 519). Genellikle erken yaşlarda ergenlik dönemi ile görülmeye başlanmakta ve aileden aktarımın hem genetik hem çevresel nedenlerden dolayı güçlü olduğu bildirilmektedir. Erkeklerle kıyasla kadınlarda daha fazla görüldüğü bilinmekte ve eğitim düzeyi düşük olan bireylerde daha sık rastlandığı belirtilmektedir (Morrison, 2016: 252).

Somatik belirti tepkileri, psikolojik faktörler tarafından ciddi bir şekilde etkilenen bedensel veya fiziksel belirtilerdir. Özellikle somatik belirti bozukluğu veya konversiyon bozukluğu travma ile ilişkili olarak ortaya çıkabilen somatik belirti tepkileri olarak bilinmektedir (Briere ve Scott, 2016: 39). Somatizasyon bozukluğu travmatik olayların yanı sıra erken dönemde deneyimlenen kötü muamele ve cinsel istismar ile ilişkilendirilmekte (Samelius, vd., 2007: 569) ve bazı kültürler ve alt kültürlerde stresin ifadesi veya stresin doğrudan temsil edilmesi olarak da hizmet edebilmektedir (Forman, Herbert ve Yeomans. 2008: 233).

2.5.2. Anksiyete

Anksiyete genellikle, yoğun ve sürekli endişe duygusu olarak tanımlanmaktadır. Anksiyete bozukluğu; kişinin işlevselliğini tehdit edecek boyutta toplumsal normlara göre korkulmayacak durumlardan korkması, günün büyük bir bölümünü endişeli ve gergin geçiriyor olması ve devamlı bir tehlike beklentisi içerisinde olması şeklinde değerlendirilebilir (Davison, vd., 2015: 173-175). Anksiyete sempatik sinir sistemini harekete geçirmekte ve kişinin huzursuzluk hissetmesine sebep olmakta dolayısıyla ruhsal belirtilerin yanında fiziksel belirtileri de içermektedir. Terleme, kalp çarpıntısı, sık nefes alıp verme, kaçma davranışları gibi bedensel belirtilerin eşlik ettiği fiziksel gerginlik gözlemlenebilmektedir (Kring ve Johnson, 2015: 173).

Kaygı bozukluğu yüksek oranda diğer bozukluklarla birlikte eş tanı almakta, en yüksek eş tanı alınan bozukluk ise majör depresif bozukluk olarak bilinmektedir. Kadınların erkeklere göre kaygı bozukluğu tanısı alma ihtimali 2 kat daha fazla olarak görülmekle birlikte kaygı bozukluğunun toplum içindeki yaygınlığı kültürlerarasında farklılık gösterebilmektedir. Bilişsel yaklaşımlara göre geleceğe yönelik sürekli olumsuz inanç ve beklentiler kaygı bozukluğu için risk faktörü olarak görülmekte ve bu kişiler çoğunlukla hayatlarında kötü bir şeylerin olacağını düşünüp ifade etmektedirler. (Davison, vd.,2015:180-185).

2.5.3. Depresyon

Depresyon; çökkün duygu durumu ve hayata karşı ilgi yoksunluğunun bireyin yaşamında süreklilik halini alması ile birlikte görülen en az iki hafta süresince devam eden hayattan zevk alamama, uyku, iştah gibi yaşamsal faaliyetlerde bozulma ve işe yaramaz hissetme gibi belirtileri kapsamaktadır. Dikkat ve bellek üzerinde de etkili olmakta ve intihar düşünceleri ve girişimlerini de içerebilmektedir (Baymur, 1990: 61). Depresyondaki bireyin, kendine ve çevresine dair beklentileri olumsuzdur ve bu olumsuz beklentiler genellikle uyuşukluk ve keyifsizlikle karakterizedir. Sosyal çevreden uzaklaşma ve zevk aldığı aktiviteleri terk etmesi depresif bireylerde karşılaşılabilen durumlardır (Kring ve Johnson, 2015: 130-131).

Bilişsel teoriler olumsuz düşünce ve inançların depresyonun en büyük nedenlerinden biri olduğunu savunmaktadır (Davison, vd.,2015: 149). Depresif bireylerin kendine-dünyaya ve geleceğe dair umutları tükenmiş durumdadır ve kendilerini suçlamaya yönelik düşünceleri yoğun olabilmektedir. Bu kişilerin benlik saygısının düşük olduğu bilinmekte ve yaşanan olaylardan kendilerini sorumlu tuttıkları görülmektedir. Karşılaştırmalar yoluyla kendilerine dair olumsuz inançlar üretebilmekte ve çarpık yorumlamalarda bulunarak kendisini ve çevresini olumlu algılama konusunda zorlanabilmektedirler (Beck, 2008: 119). Bu aşamada olumsuz düşünce ve inançların depresyonun bir sebebi olabileceği gibi bir semptomu olarak ortaya çıkıyor olabileceğini savunan görüşlerde bulunmaktadır. Depresyon en yaygın görülen psikolojik bozukluklardan biri olarak kabul edilmekte ve en çok yaygın anksiyete bozukluğu ve travma sonrası stres bozukluğu ile eş tanı almaktadır. Kadınlarda erkeklere oranla daha fazla görülen bir duygudurum bozukluğu olmasına rağmen kültürel gruplar arasında farklılıkların olduğu da bilinmektedir (Davison, vd.,2015, 134-151).

2.5.4. Obsesif Kompulsif Belirtiler

Obsesyon; tekrarlı bir şekilde yinelenen, kişinin kontrolü dışında aklına gelen girici nitelikte düşünceler, kompulsiyon ise; bireyin istemsiz dürtülerine karşı koyamadığı, yineleyici nitelikte eylemler olarak tanımlanmaktadır. Obsesyonlar ısrarcı özelliğe sahiptir ve bazen birey obsesyonları gerçek dışı olarak değerlendirebilir. Kompulsiyonlar ise obsesyonların yol açtığı gerilim ve sıkıntı hislerini ortadan kaldırmak veya azaltma amacına hizmet eden kişinin yapmaya mecbur hissettiği zihinsel veya fiziksel eylemlerdir. Kişi bu eylemleri gerçekleştirmediği takdirde başına

kötü bir şey geleceği endişesi taşımaktadır. Obsesif kompulsif bozuklukta bireyin düşünce ve davranışları yaşamını engelleyecek kadar şiddetli ve zorlayıcıdır. Bu davranış ve düşünceler fazla zaman alabilmekte ve kişilerin kontrol hissini kaybetmelerine yol açabilmektedir. Obsesif kompulsif bozukluğa sahip bireyler için obsesyon ve kompulsiyonlarını engellemek veya durdurmak neredeyse imkânsız olarak görülmektedir (Kring ve Johnson, 2015: 202).

OKB gelişiminde orta seviyede genetik bir etkiden söz edilebilmekle birlikte erkeklerle kıyaslandığında kadınlarda biraz daha fazla görülebilmektedir. Kaygı bozukluğu ve majör depresif bozuklukla eş tanı alma olasılığının yüksek olduğu belirtilmektedir (Davison, vd., 2015: 203-204).

2.6. İlgili Çalışmalar

Alanyazında erken travmatik yaşantılar ve ruhsal belirtiler arasındaki ilişkiyi inceleyen pek çok çalışma mevcuttur. Hem ülkemizde hem de yurtdışında yapılan araştırmalar erken dönem istismar ve ihmal yaşantıları ile yaşam boyu devam eden ruhsal belirtiler arasındaki ilişkinin varlığını destekler niteliktedir (Kong ve Bernstein, 2009: 1902; Nemeroff, 2004: 18). Bireyin travmaya maruz kaldığı zaman dilimindeki yaşı ve gelişim dönemi, cinsiyeti veya diğer sosyo-demografik özelliklerinin de travmanın ortaya çıkarabileceği etkiler açısından önemli olduğu düşünülmekte ve literatürdeki çocukluk çağı travma yaşantılarına ait vakalar incelendiğinde Gazi Üniversitesinde yapılan bir çalışma dikkat çekmektedir. Araştırma kapsamında 2001 yılından itibaren üniversitenin çocuk sağlığı ve hastalıkları merkezine başvuran hastalar istismar maruziyeti bakımından incelenmiş, başvuran kişilerden 139'u istismar şüphesi saptanmış, 94'üne ise istismar tanısı koyulmuştur. Bu kişilerin %60'ı cinsel istismar, %15'i fiziksel istismar, %12'si de ihmal vakası, %10'u da hem fiziksel hem cinsel istismar mağduru olarak sınıflandırılmıştır. Cinsiyet değişkeni açısından analiz edildiğinde ise istismar mağdurlarının %57,4'ü, cinsel istismar mağdurlarının %59,3'ü, fiziksel istismar mağdurlarının ise %52,2'sinin kız çocukları olduğu saptanmıştır (Beyazova ve Şahin, 2007: 17).

Travmatik yaşantının çocuğun kendisine ait savunma organizasyonu kurduğu kritik bir dönem olan gelişim döneminde yaşantılanıyor olması oluşturulacak olan savunma ve başa çıkma organizasyonunun tahrip olmasına neden olduğu gerekçesiyle çocukluk çağı travmalarının yaşamın ilerleyen yıllarında sahip olunan fiziksel ve duygusal sağlık üzerinde etkili olduğunu bildirilmektedir (Aker, vd., 2003: 100; Cozolino, 2017:

257). Travmaya maruz kalan çocuğun o dönemde şekillendirdiği kişilik yapısındaki bozulmalar, yetişkin yaşamda güven problemleri, özerklik ve inisiyatif kullanma konusundaki temel problemlerle ve diğeriyle yakınlık kurma ve istikrarlı ilişkiler sürdürme, öz bakım, bağımsızlık gibi farklı alanlarda da kendini göstermekte ve tüm bunlara bağlı olarak çocukluk döneminde istismara uğrayan bireylerin yetişkinlik döneminde kişiler arasında meydana gelen en olağan çatışmaların bile yoğun bir şekilde anksiyete, depresyon ve öfke gibi ruhsal belirtileri kolaylıkla harekete geçirebileceği de söylenebilmektedir (Herman, 2007: 139-140). Genel çerçeveden bakıldığında çocukluk çağı travmatik yaşantılarının ruhsal sağlık üzerinde etkisi olan önemli risk faktörlerinden biri olduğu birçok araştırma sonucunda gözlemlenmekte (Gül, vd., 2016: 111-112; Yiğit ve Erden, 2015: 54; Bülbül, vd., 2013: 96-97; Örsel, vd., 2011: 133) ve alt gruplar detaylandırılmadan yalnızca ihmal ve istismar yaşantıları incelendiğinde çocukluk çağı ihmal ve istismar yaşantılarının KSE'ne ait bütün ruhsal belirti gruplarıyla anlamlı bir ilişki gösterdiği görülmektedir (Özcan, 2010: 47). Çocukluk çağı travma öyküsü olan bireylerin çocukluk çağı travma öyküsü bulunmayanlara oranla daha yüksek psikiyatrik bozukluk yaygınlığına ve intihar girişimi oranlarına sahip olduğu dikkat çekmekte (Sugaya vd., 2012: 4), fiziksel istismara uğrayan bireylerin ise özellikle depresyon ve kaygı bozuklukları bakımından daha yüksek puanlara ve yaşam boyu yaygınlığa sahip oldukları bildirilmektedir (Norman, vd., 2012: 15; Rohde, vd., 2008: 882; Sugaya, vd., 2012: 4; Silverman, vd., 1996: 720; Cogle, vd., 2010: 152-153).

Alanyazında öncelikli olarak obsesif-kompulsif belirtilerin cinsiyetlere göre fark gösterip göstermediğini değerlendiren çalışmalara bakılmış, kadın ve erkek grupların obsesif-kompulsif belirti düzeylerinde açısından anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır (Altıntaş ve Özçürümez, 2015: 416; Öneker, 2017: 45; Akpınar, 2007: 33). Literatür çalışmaları çocukluk çağı travmatik yaşantı bağlamında incelendiğinde ise çocukluk çağı travmaları ile OKB arasındaki ilişki genel olarak anlamlı olarak gözükmemektedir (Kılıç, 2019; Kıvılcım, 2015; Kıvılcım, Erensoy ve Aytaç, 2017:68). Alsancak (2016: 52-68)'a ait bir çalışmaya ait bulgularda obsesif kompulsif belirtilerin çocukluk çağı travma alt boyutlarıyla bağlantılı olduğu, özellikle kirlenme obsesif-kompulsif belirtisiyle erken dönemde yaşantılanan cinsel örselenme arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Alsancak, 2016: 52-68). Williamson, Borduin ve Howe (1991: 454-455)'nin araştırma sonuçlarında ihmal

yaşantısı olan bireylerin obsesyon ve kompulsiyon belirtileri bakımından ihmale maruz kalmayanlara kıyasla daha yüksek puanlar elde ettiği görülmüştür. Bununla birlikte erken dönem cinsel örselenmenin de obsesif-kompulsif bozuklukların gelişmesinde önemli bir rol oynadığı ve cinsel istismara maruz kalan bireylerde obsesif kompulsif belirtilere sıklıkla rastlandığı söylenebilmektedir (Carter, vd., 2006: 262; Lochner, vd., 2002: 67). Bu sonuçları destekler nitelikte obsesif-kompulsif bozukluğa sahip hastalarda çocukluk çağı travma yaşantılarının sağlıklı bireylere oranla daha sık olduğunu, çocukluk çağı travma toplam puanı yüksek olan bireylerde obsesif-kompulsif belirtilere ait toplam puanın yüksek olduğunu ve aralarındaki anlamlı ilişkiyi gösteren çalışmalar da bulunmaktadır (Lochner, vd., 2002: 67; Hartl, vd., 2005: 272; Mathews, Kaur ve Stein, 2008: 745; Carpenter ve Chung, 2011: 377). Literatür araştırmasından elde edilen verilere göre bireylerin çocukluk çağında maruz kaldıkları travma yaşantıları arttıkça obsesif-kompulsif belirtileri arttığı sonucuna ulaşabilmek mümkündür. Fakat aksi sonuç veren çalışmalarda göze çarpmaktadır. Örneğin; Çelik (2009: 34)'in yaptığı bir çalışmada duygusal ihmal, duygusal istismar, fiziksel istismar, cinsel istismar ve fiziksel ihmal gibi çocukluk çağı travmalarının alt türlerine ait puanlar arasında anlamlı düzeyde herhangi bir ilişki bulunmadığı belirtilmiştir.

Anksiyete belirtilerine yönelik yapılan literatür taramasında öncelikli olarak cinsiyetler arası farklılaşmaya yönelik bulgular incelenmiş ve kadınlarda anksiyetenin erkeklere oranla daha yaygın olduğu görülmüştür (Keskin, vd., 2013: 346; Ansseau, vd., 2004: 52; Linzer, vd., 1996: 529; Akça, vd., 2018: 258; Siyez, 2003: 129; Özçürümez, 2015: 416). Çocukluk çağı travmaları bağlamında yapılan incelemelerde ise Gül ve arkadaşları (2016: 110)'nın araştırma sonuçları dikkat çekmekte ve fiziksel istismar, duygusal istismar ve cinsel istismar maruziyeti olan bireylerin tümünde ruhsal belirtilere ait ölçek puanlarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşıldığı görülmektedir. Aynı zamanda cinsel örselenme yaşantısı ve anksiyete arasında anlamlı bir ilişki olduğunu destekleyen birçok araştırma bulunmaktadır (Carter, vd., 2006: 262; Stein, vd., 1996: 276; Cogle, vd., 2010: 152-153). İhmal ve istismarın alt boyutlarına ilişkin diğer çalışmalar incelendiğinde ise duygusal istismarın da diğer istismar türleri gibi mağdur kişinin hayatında hem yaşandığı dönem itibariyle hem de uzun vadeli pek çok olumsuz sonuca neden olduğu görülmektedir. Norman ve arkadaşları (2012:3-4)'na ait bir derleme çalışmasında duygusal istismara maruz kalan bireylerde anksiyete geliştirme riskinin daha fazla olduğu ve duygusal istismar puanları arttıkça belirtilerin

de arttığının tespit edildiği görülmektedir. Literatüre dair genel bir taramada duygusal istismar ile kaygı düzeyleri arasındaki ilişkinin varlığını destekleyen pek çok araştırmanın da mevcut olduğu gözlenmiştir (Norman, vd., 2012: 15; Gingerich ve Rosen, 1997: 21; Briere ve Runtz, 1988: 54-55; Gibb, Chelminski ve Zimmerman, 2007: 259). Kaygı, fobik kaygı gibi ruhsal belirtiler ile farklı bir çocukluk çağı travması türü olan ihmal yaşantılarının da bağlantılı olduğu, ihmal yaşantısı olanların daha yüksek ruhsal belirti düzeyi puanlarına sahip oldukları bulgulanmıştır (Williamson, Borduin ve Howe 1991: 454-455). Benzer şekilde Özcan (2010: 47)'in çalışmasında da istismar ve ihmal yaşantısı olan çocukların anksiyete puanlarının istismar ve ihmal yaşantısı olmayanlara oranla daha yüksek olduğu görülmüştür.

Somatizasyon belirtilerinin cinsiyetler arasındaki farklılaşmasını görmek amacıyla yapılan literatür taramasında somatizasyon belirtilerinin kadınlarda daha yaygın görüldüğüne yönelik bulgulara ulaşılmıştır (Keskin, vd., 2013: 346; Özenli, vd., 2009: 134; Hiller, vd., 2006: 707; Kaya, 1996: 35; Swartz, vd., 1986: 1405; Baylan, 2019: 65). Somatizasyon belirtileri ve çocukluk çağı travmaları kapsamında alanyazındaki çalışmalar değerlendirildiğinde ise Tükiye’de Kaplan (2012: 49-62) tarafından yapılan bir çalışmada çocukluk çağında travmatik yaşantı bildiren katılımcıların %87’ sinin herhangi bir psikiyatrik sıkıntı içinde olduğu; %96,43’ünün somatik belirtiler gösterdiği dikkat çekmektedir. Ahern ve arkadaşları (2006: 131-132) ise cinsiyet fark etmeksizin çocukluk çağı travmatik yaşantılarına dair toplam puan ve bedenselleştirme puanları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki saptamıştır. Özcan (2010: 47)’in çalışmasında da istismar ve ihmal yaşantısı olan 11-13 yaş arası çocuklarda somatizasyon puanlarının istismar ve ihmal yaşantısı olmayanlara oranla daha yüksek olduğu görülmüştür. İhmal yaşantısı ve somatizasyon arasındaki ilişki Williamson, Borduin ve Howe (1991: 454-455)’nin araştırma sonuçlarında da dikkat çekmekte ve ihmal yaşantısı olan bireylerin somatizasyon belirtileri bakımından ihmale maruz kalmayanlara kıyasla daha yüksek puanlar elde ettiği görülmektedir. Kötü muamele maruziyeti olan mağdurların, bu tür deneyimleri olmayan gruba kıyasla daha fazla fiziksel ve psikolojik semptomları bulunan ve sağlıkla ilişkili yaşam kalitelerinin daha düşük olduğunu gösteren başka çalışmalarda mevcuttur. McCauley ve arkadaşları (1997: 1364)’na ait bir çalışmada cinsel istismar maruziyeti olanlar, fiziksel istismar maruziyeti olanlar ve her ikisine de maruz kalanlar gruplara ayrılmış ve gruplar arası farklılıklar değerlendirilmiştir. Fiziksel ve psikolojik belirtiler yalnızca bir

karşılaştırmada anlamlı bir sonuç vermiş, her iki istismar türüne de maruz kalan bireylerde yalnızca fiziksel istismara maruz kalanlara göre daha fazla toplam fiziksel belirti sayısına ulaşılmıştır. Wijma ve arkadaşları (2007: 569)'nın yaptığı bir araştırma sonucunda da somatizasyon bozukluğunun fiziksel ve cinsel istismarla ilişkili olduğu görülmekle birlikte duygusal istismarla anlamlı bir ilişki göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Benzer şekilde Spitzer ve arkadaşları (2008: 337)'nin DSM-IV kriterlerine göre somatizasyon bozukluğu ve tanısı alan 28 kişi ile yaptığı bir çalışmada, bu kişilerin çocukluklarında fiziksel istismar, fiziksel ihmal ve cinsel istismar yaşantısı olduğu tespit edilmiştir. Ek olarak, konversiyon hastalarıyla yürütülen bir çalışmada da, bu kişilerin %16'sının çocukluk çağında fiziksel, %24'ünde cinsel istismar yaşantısı olduğu görülmüştür (Alper, vd., 1993: 1952). Wenninger ve Heiman (1998: 543-555-556) tarafından yürütülen bir çalışma sonucunda çocukluk çağında cinsel istismara maruz kalmanın beden imgesinin bozulmasına neden olduğu dolayısıyla bu kişilerde sağlıklarını daha olumsuz değerlendirme eğilimlerinin, bedensel yakınmalarının ve hastaneye başvuruların daha fazla olduğu görülmüştür. Bu noktada gelişimsel düzeyi göz önünde bulundurulduğunda çocuğun gelişimsel düzeyine uygun zihinsel becerilerinin maruz kaldığı cinsel eylemin tüm yükünü taşımak için yeterli olmadığı belirtilmektedir (Ziyalar, 2000: 561). Aynı zamanda olumsuz bedensel sağlık değerlendirmesi ile daha yüksek depresyon puanları arasında saptanan ilişkilerde dikkat çekicidir (Wenninger ve Heiman, 1998: 543-555-556).

Alanyazında yer alan depresif belirtilerde cinsiyet farklılıklarına ait çalışmalara bakıldığında kadınlarda depresyonun erkeklere oranla daha yaygın olduğu görülmektedir (Güven, 2008: 102; Tuncel, 2018: 29; Herrero ve Meneses, 2006: 837; Adewuya, vd., 2006: 676; Keskin, vd., 2013: 346; Altıntaş ve Özçürümez, 2015: 416). Depresif belirtiler çocukluk çağı travmaları kapsamında incelendiğinde ise Kaplan (2012: 49-62) tarafından yapılan bir çalışmada çocukluk çağı travmatik yaşantı bildiren katılımcıların %91.07'inin depresif belirtiler gösterdiği (Kaplan, 2012: 49-62), istismar ve ihmal yaşantısı olan 11-13 yaş arası çocukların olumsuz benlik, depresyon puanlarının istismar ve ihmal yaşantısı olmayanlara oranla daha yüksek bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır (Özcan, 2010: 47). Bu noktada Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılan topluluk araştırmaları dikkat çekmekte ve çocukluk çağında cinsel istismara uğramış kadınların istismara uğramamış hemcinslerine oranla

depresyon yaşama olasılıklarının 2 kat fazla olduğu ve hastanede tedavi gerektirecek düzeyde sık ve şiddetli olarak bunalım geçirdikleri görülmüştür (Search, 1993: 55). Genel olarak bakıldığında literatürde çocukluk döneminde cinsel örselenmeye maruz kalmış yetişkinler arasında depresyon riskinin varlığını bildiren çalışmalar da azımsanmayacak düzeydedir (Bifulco, Brown ve Adler, 1991:118; Carter vd., 2006: 262; Kendler, Kuhn ve Prescott, 2004: 1479; Weiss, Longhurst ve Mazure, 1999: 822). Swanston ve arkadaşları (1997: 333)'na ait uzun süreli bir çalışmada cinsel istismara uğramış çocuklar 5 yıl sonra yeniden değerlendirilmiş ve cinsel istismar mağduru çocukların %48'inin depresif belirtiler gösterdiği, %41'inin ise benlik saygısının düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Norman ve arkadaşları (2012:3-4)'na ait bir derleme çalışmasında ise duygusal istismara maruz kalan bireylerde depresif bozukluk geliştirme riskinin daha fazla olduğu ve duygusal istismar puanları arttıkça belirtilerin de arttığı görülmektedir. Brown ve arkadaşları (1999: 1493)'nın araştırmasında ise duygusal ve fiziksel olarak türlerine ayrılmamakla birlikte genel olarak ihmal yaşantısı ve depresif bozukluk arasında anlamlı bir ilişki bulunduğu gözlenmektedir. Williamson, Borduin ve Howe (1991: 454-455)'nin araştırma sonuçlarında da ihmal yaşantısı olan bireylerin depresyon belirtileri bakımından ihmale maruz kalmayanlara kıyasla daha yüksek puanlar elde ettiği görülmüştür. Gül ve arkadaşları (2016: 110) daha detaylı bir araştırma gerçekleştirerek istismara maruziyet durumlarının ayrı ayrı değerlendirmiş; fiziksel istismar, duygusal istismar ve cinsel istismar maruziyeti olan bireylerin tümünde ruhsal belirtilere ait ölçek puanlarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Aynı çalışmada ihmal yaşantılarının da alt gruplarına göre incelenmesi sonucu depresyon belirtileri ile fiziksel ve duygusal ihmal arasındaki ilişkinin pozitif yönde anlamlı bir ilişki gösterdiği tespit edilmiştir. Literatür çalışmalarına dair genel bir taramada duygusal istismar ile depresyon arasındaki ilişkinin varlığını destekleyen pek çok araştırmanın mevcut olduğu görülmektedir (Norman, vd., 2012: 15; Gingerich ve Rosen, 1997: 21; Briere ve Runtz, 1988: 54-55; Gibb, Chelminski ve Zimmerman, 2007: 259). Gross ve Keller (1992: 179)'da duygusal istismarın depresyon üzerinde yordayıcı gücünün olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Depresyonun çoğunlukla; travmaya sebep olan kişinin davranışı sonucu mağdurun yaşamında ortaya çıkan umutsuzluk ve çaresizlik duygusuna bir yanıt olarak istismara maruz kalınan dönemde başladığı ve istismar yaşantısı bittiğinde bile depresyona ait belirtiler devam edebildiği bilinmektedir. Örselenmenin yaşandığı

döneme ilişkin anılar ve yeniden yaşantılama deneyimleri bir bireyin yaşamında bir döngü halini alabilmekte ve depresyonun sürekli bir şekilde tekrar etmesini sağlayabilmektedir. Bahsedilen bu döngünün bireyin kendisi, sosyal ilişkileri, işi, yaşamı veya geleceği hakkında olumsuz düşüncelere sebep olmasını sağlayabileceği ya da var olan olumsuz düşüncelerin pekişmesine neden olabileceği de bildirilmektedir (Duncan, 2004: 104-105). Bilişsel üçlü kapsamında ele alınan geleceğe yönelik umutsuzluğun depresyonun bir semptomu olarak ortaya çıktığı bilinmekte ve ergenlik öncesi kız çocuklarıyla gerçekleştirilen bir çalışmada kendileri hakkındaki olumsuz algıları ve geleceğe yönelik negatif düşünceleri ve umutsuzluk düzeyleri depresyon için yüksek risk olarak görülmektedir (Graves, 2007: 149). Bu bağlamda Mak ve arkadaşlarının (2011: 614) yapmış olduğu bir çalışmada bireyin kendisine, dünyaya ve geleceğe dair pozitif bilişlerinin yüksek psikolojik sağlık ve düşük depresyon oranı ile ilişkisi olduğunun görülmesi (Mak, Ng ve Wong, 2011: 614) ve Wong (2008) 'un bilişsel çarpıtmaların rolünü araştırdığı bir çalışmada üniversite öğrencilerindeki performans kaygısında bilişsel üçlünün, özellikle benliğin olumsuz algısının kaygının da önemli bir yordayıcısı olduğu sonucuna ulaşılması (Wong, 2008: 184-185) bilişsel üçlünün depresyon ve kaygıyla birlikte diğer ruhsal bozuklukların da üzerindeki yordayıcı etkisini göz önünde bulundurmayı gerektirmektedir. Bilişsel üçlünün çocukluk çağı travmalarının ruhsal belirtilerle ilişkisi kapsamında yordayıcı rol üstleniyor olma ihtimali de göz önünde bulundurulmuş ve bu alanda Türkçe literatürdeki eksiklikte hesaba katılarak bu araştırma kapsamında bilişsel üçlünün yordayıcı rolü de değerlendirilmiştir.

Depresyonun altyapısı incelendiğinde; bilişsel terapi ekolünü geliştirip ortaya koyan Beck'in görüşüne göre depresif birey çocukluk çağında kendisi-dünya ve gelecek hakkında olumsuz bakış açıları geliştirmektedir ve bu olumsuz bakış açılarının gerçeği yansıtıp yansıtmadığı asla sorgulanmamaktadır. Bu olumsuz bakış açıları zamanla en ince ayrıntıları bile detaylandırılmış inançlar olarak işlenmekte ve kişi yetişkinlik dönemine doğru gelişim gösterip olgunlaşırken bir yandan kendisi-dünya ve gelecek hakkında daha gerçekçi bakış açıları geliştiriyor olsa da olumsuz bakış açıları bir yandan varlığını devam ettirmektedir. Yetişkinlik döneminde yaşanan önemli bir kayıp ya da stres durumunda ise bu yıkıcı inançlar yine kişiye egemen olmaktadır (Yenibaş ve Şirin, 2007: 100; Tanç, 1999: 23). Bu noktada çocukluk çağında yaşanan travmatik deneyimlerin, kendim-başkaları ilişkilendirmesi ve kendiliğin bütünleşmesi

gibi bu dönemde edinilmesi gereken gelişimsel becerileri etkilediği de bilinmekte (Aker, vd., 2003: 12) ve literatür incelendiğinde çocukluk çağı travması, istismar ve ihmalinin ruhsal belirtilerin yanı sıra bireyin benlik saygısı üzerinde de önemli etkilerinin olduğunu (Eroğul ve Türk, 2013:1433), cinsel istismar mağdurlarının olumsuz benlik algısı puanlarının (Er, 2010: 53), geleceğe yönelik umutsuzluklarının daha yüksek olduğunu (Barut, 2018:91) ve fiziksel istismar ve ihmal yaşantılarının geleceğe ilişkin olumsuz algı ve beklentilerle ilişkili olduğunu gösteren çalışmalarda bulunmaktadır (Ney, vd., 1993:101). Çocukluk çağı travmalarına ait 5 alt tür ile gelecek algısı, ümitsizlik arasındaki ilişki incelendiğinde başta fiziksel istismar ve ihmal olmak üzere beş alt türe ait kombinasyonun bireylerde yaşamdan zevk alamama, gelecekte iyi bir ebeveyn olamama gibi beklentilerinin olduğu görülmüştür (Ney, Fung ve Wickett, 1994: 709). Buna bağlı olarak istismara maruz kalmış çocuklarda ortaya çıkan kaygı ve duygulanım bozukluklarının kaynağında yaşadıkları zorlanmalara bağlı olarak ortaya çıkan çaresizlik, dünyaya yabancılaşma ve yalnız kalmaya dayalı endişelerin yer alıyor olması muhtemeldir (Köknel, 1993: 117). Aynı zamanda bilişsel üçlüde ele alınan geleceğe yönelik umutsuzluk depresyonun bir semptomu olarak ortaya çıkmaktadır. Ergenlik öncesi kız çocuklarıyla gerçekleştirilen bir araştırmada kendileri hakkındaki olumsuz algıları ve geleceğe yönelik negatif düşünceleri ve umutsuzluk düzeyleri depresyon için yüksek risk olarak görülmektedir (Graves, 2007: 149). Bu bağlamda Mak ve arkadaşlarının (2011: 614) yapmış olduğu bir çalışmada bireyin kendisine, dünyaya ve geleceğe dair pozitif bilişlerinin yüksek psikolojik sağlamlık ve düşük depresyon oranı ile ilişkisi olduğunun görülmesi (Mak, Ng ve Wong, 2011: 614) ve Wong (2008) 'un bilişsel çarpıtmaların rolünü araştırdığı bir çalışmada üniversite öğrencilerindeki performans kaygısında bilişsel üçlünün, özellikle benliğin olumsuz algısının kaygının da önemli bir yordayıcısı olduğu sonucuna ulaşılması (Wong, 2008: 184-185) bilişsel üçlünün depresyon ve kaygıyla birlikte diğer ruhsal bozuklukların da üzerindeki yordayıcı etkisini göz önünde bulundurmayı gerektirmektedir. Bilişsel üçlünün çocukluk çağı travmalarının ruhsal belirtilerle ilişkisi kapsamında yordayıcı rol üstleniyor olma ihtimali de göz önünde bulundurulmuş ve bu alanda Türkçe literatürdeki eksiklikte hesaba katılarak bu araştırma kapsamında bilişsel üçlünün ruhsal belirtiler üzerindeki etkisi değerlendirilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde araştırma yöntemi ele alınmaktadır. Araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, veri toplama araçları, araştırmada kullanılan ölçekler, işlem ve veri analiz yöntemleri ile ilgili detaylı bilgiler bu bölümde yer alacaktır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmada çocukluk çağı travmaları, bilişsel üçlü ve yetişkinlik çağında gözlemlenen ruhsal belirtiler arasındaki ilişki analize bakılmıştır. Bu aşamada ilişki tarama modeli kullanılmış ve iki veya daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişimin varlığını ve miktarı incelenmektedir. İlişki analizi; ilişki ve karşılaştırma yolu ile elde edilen ilişki olmak üzere iki şekilde yapılmaktadır (Karasar, 2014:81). Araştırma kapsamında ölçülmek istenen değişkenlerin birlikte değerlendirilmesiyle aralarındaki değişimlerin varlığını ve/veya düzeyini analiz edebilmeyi hedefleyen ve iki veya daha çok değişken arasında birlikte değişim ilişkisine odaklanılan bir araştırma yöntemi olan ilişki taramadan yararlanılmıştır. İlişki tarama sonucunda elde edilen veriler bir neden-sonuç ilişkisi sunmamakta ancak değişkenlerin arasındaki ilişkilerin anlaşılması ve bir değişkenin gözlemlenmesi aracılığıyla bir diğerindeki farklılaşmanın kestirilebilmesi noktasında fayda sağlamaktadır (Büyüköztürk, 2004: 137). İlişki analize ek olarak yetişkinlerde görülen ruhsal belirtilerin çocukluk çağı travmatik yaşantıları ve bilişsel üçlü tarafından ne düzeyde yordandığını belirlemek amacıyla regresyon analizi, çocukluk çağı travma maruziyetinin varlığına veya yokluğuna göre ruhsal belirtilerin ve bilişsel üçlünün gruplararası farklılıklarını belirlemek amacıyla bağımsız gruplar t-test analizi uygulanmıştır. Bu yöntemle araştırmaya katılan örneklemin ilgili değişkenler bakımından oranlarının, benzerliklerinin ve farklılıklarının belirlenmesi amaçlanmıştır.

3.2. Örneklem

Araştırmanın örnekleme Türkiye genelinde yaşayan, yaşları 20-72 arasında değişen, 222 kadın (%82,2), 48 erkek (%17,8) olmak üzere toplam 270 gönüllü katılımcıdan oluşmaktadır. Örneklem yaş ortalamasının 28,8 (Ss=10,2) olduğu görülmektedir.

Araştırmada seçilme ihtimali her birim için eşit olan basit tesadüfi örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Çalışmaya gönüllü katılacak kişi sayısı 300-350 olarak hedeflenmiş ancak uygulama esnasında ölçekleri önemli ölçüde eksik dolduranlar ve 20 yaş altındaki katılımcılar (25 katılımcı) değerlendirme dışı tutulmuş ve verileri analizlere dâhil edilmemiştir. Sonuç olarak 270 kişinin verileri analizlere dahil edilmiş ve araştırma toplam 270 kişi ile gerçekleştirilmiştir. Örneklemin demografik faktörlere göre dağılımına, bulgular kısmında yer verilmiştir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada ölçülmek istenen değişkenlere ait veriler Demografik Bilgi Formu, Kısa Semptom Envanteri, Bilişsel Üçlü Envanteri ve Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği olmak üzere toplam 4 ölçekten elde edilmiştir. Katılımcıların yaş, cinsiyet, eğitim durumu gibi özelliklerini öğrenmek amacıyla Demografik Bilgi Formu; son zamanlardaki psikolojik belirtilerin tespiti için Kısa Semptom Envanteri, Katılımcıların benlik algısı, dünya algısı ve gelecek algısını değerlendirmek amacıyla Bilişsel Üçlü Envanteri ve 20 yaş öncesinde deneyimlenen fiziksel istismar, cinsel istismar, duygusal istismar, fiziksel ihmal ve duygusal ihmal gibi ayrı alt alanlarda çocuğun kötüye kullanımı gibi travmatik yaşantıların tespiti için Çocukluk Çağı Travmaları ölçeği kullanılmıştır. Tüm ölçekler katılımcılara aynı sırayla, başta bilgilendirme ve onam formu olacak şekilde kapalı zarf uygulamasıyla basılı olarak verilmiştir. Aynı zamanda ölçekler Google Forms aracılığıyla katılımcılara online olarak ulaştırılmıştır. Katılımcılara araştırmaya gönüllü olarak katıldıkları ve istedikleri taktirde bırakabilecekleri bilgisi verildikten sonra bireysel olarak doldurmaları istenmiştir.

3.3.1. Demografik Bilgi Formu

Katılımcıların yaş, cinsiyet, ekonomik durum, eğitim düzeyi, medeni durum ve psikiyatrik bir yardım alıp almadıkları ve psikiyatrik bir yardıma ihtiyaç duyup duymadıkları gibi bilgilerin tespit edilmesi için araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Katılımcılara ait sosyo-demografik bilgileri elde etmek amacıyla geliştirilmiştir.

3.3.2. Kısa Semptom Envanteri (KSE)

Ergen ve yetişkin bireylerde çeşitli psikolojik belirtileri taramak amacıyla Derogatis (1992) tarafından geliştirilen, ülkemize uyarlaması Şahin ve Durak (1994) tarafından yapılan bir öz bildirim ölçeğidir. Kısa Semptom Envanteri, yaygın adı SCL-90 olan ve 90 maddeye sahip Semptom Belirleme Listesi'nin kısa bir formudur. KSE, 0-4

arasında (“hiç” ve “çok fazla”) puanlanan 53 maddeden oluşan kısa sürede doldurulabilen Likert Tipi bir ölçektir. Ölçek, rahatsızlık ciddiyeti indeksi, semptom rahatsızlık indeksi ve belirti toplam indeksi şeklinde 3 global indeksten oluşmaktadır. Bununla birlikte 9 alt ölçeğe ve 4 ek maddeye sahiptir. Bu alt ölçeklerin her biri bir psikolojik belirtiyeye karşılık gelmektedir. Bu belirtiler: somatizasyon, obsesif-kompulsif bozukluk, kişilerarası duyarlılık, depresyon, anksiyete, hostilite, fobik anksiyete, paranoid düşünceler ve psikotizm olarak ayrılmaktadır. Ölçekten alınan toplam puan ve her bir alt ölçekten alınan puanın yükselmesi, bireyin sahip olduğu ruhsal belirtilerin şiddetinin yüksekliğini göstermektedir (Derogatis, 1992; Şahin ve Durak, 1994: 45).

Geçerlik ve güvenirlik çalışması Şahin ve Durak (1994) tarafından gerçekleştirilen KSE için yapılan üç ayrı çalışmada ölçeğin iç tutarlılık Cronbach Alpha 0.96 ve 0.95, alt ölçekler ise 0.55 ve 0.86 katsayıları arasında değişkenlik gösterdiği bulunmuştur. Faktör analizleri sonucunda ise orijinal ölçekten farklı olmak üzere 5 faktör verilmiştir. Bu faktörler: Anksiyete, Depresyon, Olumsuz Benlik, Somatizasyon ve Hostilite’dir (Şahin ve Durak, 1994: 46). Faktör analizleri sonucunda ise Anksiyete, Depresyon, Olumsuz Benlik, Somatizasyon ve Hostilite olmak üzere orijinal ölçekten farklı 5 faktör verilmiştir (Şahin ve Durak, 1994: 46).

3.3.3. Bilişsel Üçlü Envanteri (BÜE)

Katılımcıların benlik algısı, dünya algısı ve gelecek algısını değerlendirmek amacıyla Beckham, Leber, Watkins, Boyer ve Cook, tarafından 1986’da geliştirilen ve Erarslan ve Işık (2019) tarafından yeniden ele alınan Bilişsel Üçlü Envanteri (BÜE) kullanılmıştır. Bilişsel Üçlü Envanteri 36 maddeden oluşan 7’li Likert tipinde cevaplanan bir kendini değerlendirme ölçeğidir. Benlik algısı, dünya görüşü ve gelecek algısı olmak üzere 3 faktörlü bir yapıdadır ve ölçekten alınan düşük puanlar olumlu, yüksek puanlar ise olumsuz bilişsel üçlüyü ifade etmektedir. Türkiye için yapılan geçerlik ve güvenirlik çalışmaları incelendiğinde, tüm ölçek için elde edilen Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı 0,91 olarak bulunmuş ve ölçeğin yüksek iç tutarlığa sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ölçeğin alt ölçeklerine ait Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısının benlik algısı alt ölçeği için 0,85, dünya algısı alt ölçeği için 0,72 ve gelecek algısı alt ölçeği için 0,87 olduğu görülmektedir. Dört hafta arayla yapılan test-tekrar test uygulamasından elde edilen puanlar arasındaki ilişki incelendiğinde Pearson korelasyon katsayılarının 0,74 ile 0,94 arasında olduğu

görülmüştür. Ölçeğin yapı geçerliğini hakkında bilgi elde etmek amacıyla açıklayıcı faktör analizi uygulanmış ve Temel Bileşenler Analizinde, Kaiser Meyer Olkin (KMO) değerinin 0,909 olduğu belirlenmiştir (Erarslan ve Işıklı, 2019: 34).

3.3.4. Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği (ÇÇTÖ)

Bernstein (1995) tarafından geliştirilen, Şar (1996) tarafından Türkçe'ye uyarlanan ve geçerlilik ve güvenilirlik çalışması yine Şar (2012) tarafından gerçekleştirilen bu ölçek fiziksel istismar, cinsel istismar, duygusal istismar, fiziksel ihmal ve duygusal ihmal gibi 5 ayrı alt alanda çocuğun kötüye kullanımı ve bununla ilişkili olabilecek psikopatolojileri ölçmeyi amaçlamaktadır. 20 yaş öncesi ihmal ve istismar yaşantılarını geriye dönük ve niceliksel olarak değerlendirme aşamasında faydalı ve uygulaması kolay bir ölçme aracıdır. Ölçek; 28 maddeden oluşmaktadır ve bunlardan 3 tanesi travmanın minimizasyonunu ölçen maddelerdir. ÇÇTÖ: 5'li Likert tipinde (1 = hiçbir zaman, 2 = nadiren, 3 = kimi zaman, 4 = sık olarak, 5 = çok sık) yanıtlanan bir öz değerlendirme ölçeğidir. Duygusal istismar alt ölçeği 12-60, fiziksel istismar alt ölçeği 7-35, cinsel istismar alt ölçeği 7-35, duygusal ihmal alt ölçeği 16-80 ve fiziksel ihmal alt ölçeği 8-40 arasında puanlanmaktadır. Ölçekten alınan puan yükseldikçe travmanın şiddetinin arttığına ilişkin bilgi edinilmektedir. Ölçeğin iç tutarlılığını gösteren Cronbach alfa katsayısı bütün deneklerden oluşan grup için (N=123) 0,93 olarak belirtilmiştir. Her bir sorunun puanı ile o soru dışta tutularak belirlenen ortalama ÇÇTÖ puanı arasında Pearson korelasyon çalışması yapılmış ve 4. Madde dışında tüm sonuçlar 0,30'un üzerinde ve birçoğu 0,50'nin üzerinde bulunmuştur. Yapı geçerliliğini belirlemek amacıyla ise Çocukluk Çağı Kötüye Kullanım ve İhmal Soru Listesi (ÇÇKKİSL) ve Dissosiyatif Yaşantılar Ölçeği (DES) kullanılmış ve elde edilen sonuçlara göre Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği'nin yapı geçerliliğine sahip olduğu görülmüştür (Alsancak, 2016; Şar, Öztürk ve İkikardeş, 2012: 1057-1058-1059).

3.4. İşlem

Araştırma verileri, 2 ay gibi bir süre içinde, Türkiye genelinde yaşayan gönüllü katılımcılara araştırmacı tarafından uygulanan ve aynı zamanda Google Forms aracılığıyla katılımcılara ulaştırılan Demografik Bilgi Formu, Kısa Semptom Envanteri, Bilişsel Üçlü Envanteri, Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeğinden elde edilmiştir. İstatistiksel çalışmalar için SPSS 20.0 programı kullanılmış ve elde edilen verilere sırasıyla korelasyon, regresyon analizleri ve t-testi yapılmıştır. Programa analiz için verilerin girilmesi yaklaşık bir hafta kadar sürmüştür.

3.5. Veri Analizi

Yürütülen çalışma kapsamında toplanan 295 kişilik veri mevcuttur. Fakat uygulama esnasında ölçekleri önemli ölçüde eksik dolduranlar ve 20 yaş altındaki katılımcılar (25 katılımcı) değerlendirme dışı tutulmuş ve verileri analizlere dâhil edilmemiştir. Böylece araştırma toplam 270 kişilik bir örneklem kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

Bu çalışmada elde edilen verilerin istatistiksel analizleri için SPSS 20.0 programı kullanılmıştır. Katılımcıların sosyo-demografik özelliklerini gruplayabilmek amacıyla frekans analizi yapılmış daha sonra ruhsal belirtiler, çocukluk çağı travma türleri ve bilişsel üçlü bileşenleri arasındaki doğrusal ilişkiyi değerlendirebilmek amacıyla Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı analizi uygulanmıştır. Çocukluk çağı travmatik yaşantı türleri ve bilişsel üçlü bileşenlerinin psikolojik belirtileri yordama güçleri düzeylerinin tespiti için Adımsal (stepwise) Doğrusal Çoklu Regresyon analizleri gerçekleştirilmiştir. Son olarak bilişsel üçlü, ruhsal belirtiler ve çocukluk çağı travma alt türlerinin cinsiyetler arasında gösterdikleri farklılıklar bağımsız gruplar için t testi ile değerlendirilmiş ve çocukluk çağı travma maruziyetlerine göre oluşturulan grupların bilişsel üçlü ve ruhsal belirtilere göre gösterdikleri farklılıklarının analizi için yine bağımsız gruplar için t testi gerçekleştirilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI

Bu bölümde araştırmadan elde edilen verilerin sonuçlarına yer verilmiştir. İlk önce katılımcılarla ilgili betimsel analiz sonuçları ardından da araştırmanın hipotezlerini sınamak için yapılan diğer analizlere ait bulgular sunulacaktır.

4.1. Sosyodemografik Bulgular

Yürütülen çalışma kapsamında Türkiye genelinde yaşayan yaş aralığı 20-72 arasında değişen ve yaş ortalaması 28,8 (Ss=10,2) olan toplam 270 katılımcı ile gönüllülük esasına dayalı bir çalışma yapılmıştır. Bu uygulama esnasında ölçekleri önemli ölçüde eksik dolduranlar ve 20 yaş altındaki katılımcılar (25 katılımcı) değerlendirme dışı tutulmuş ve verileri analizlere dâhil edilmemiştir. Böylece araştırma; 222 kadın (%82,2), 48 erkek (%17,8) olmak üzere toplam 270 kişilik bir örneklem kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

Tablo 4.1’de yer aldığı üzere katılımcıların yaş dağılımı; 20-40 yaş arasında 194 kadın (%71,8), 37 erkek (%13,7); 41-60 yaş arasında 24 kadın (%8,9), 10 erkek (%3,7); 61 yaş ve üzeri 1 kadın (%0,4), 1 erkek (%0,4) ve yaş belirtmemiş 3 katılımcı şeklindedir. Katılımcıların 9’u ilköğretim (%3,3), 60’ı lise (%22,2) mezunu olmakla birlikte 201 (%74,4) katılımcının eğitim seviyesi ise üniversite ve üstüdür. Araştırmaya katılan 171 katılımcının (%63,3) bekâr, 95 katılımcının (%35,2) evli, 4 katılımcının (%1,5) eşinden ayrılmış olduğu görülmektedir. Katılımcıların 13’ü (%4,9) ekonomik durumlarını düşük, 221’i (%81,8) orta ve 34’ü (%12,7) yüksek olarak değerlendirmiş, 2 (%0,6) katılımcı ise ekonomik durumunu belirtmemiştir. Katılımcılar arasında psikolojik yardım geçmişi olduğunu bildiren 15 (%5,6), psikolojik yardım geçmişi olmadığını bildiren 253(%93,7) kişi bulunmaktadır. Bu kişilerin 96’sı (%35,5) psikolojik yardım ihtiyacının olduğunu, 172’si (%63,7) ise psikolojik yardım ihtiyacının olmadığını belirtmiştir. Psikolojik yardım geçmişi ve psikolojik yardım ihtiyacı belirtmeyen 2 katılımcı bulunmaktadır.

Tablo 4.1.1: Katılımcıların Demografik Bilgileri

YAŞ	KADIN	ERKEK	TOPLAM
20-40 Yaş	194(%71,8)	37(%13,7)	231(%85,5)
41-60 Yaş	24(%8,9)	10(%3,7)	34(%12,5)
61 Yaş ve Üstü	1(%0,4)	1(%0,4)	2(%0,8)
Belirtilmemiş			3(%1,1)
TOPLAM	219(%81,2)	48(%17,9)	270(%100,0)
EĞİTİM DÜZEYİ			
İlköğretim	8(%2,9)	1(%0,4)	9(%3,3)
Lise	45(%16,6)	15(%5,5)	60(%22,2)
Üniversite ve Üstü	169(%62,5)	32(%11,9)	201(%74,4)
TOPLAM	222(%82,2)	48(%17,8)	270(%100,0)
MEDENİ DURUM			
Bekar	147(%54,4)	24(%8,8)	171(%63,3)
Evlü	71(%26,2)	24(%8,8)	95(%35,2)
Ayrılmış	4(%1,5)	0	4(%1,5)
TOPLAM	222(%82,2)	48(%17,8)	270(%100,0)
EKONOMİK DURUM			
Düşük	10(%3,8)	3(%1,1)	13(%4,9)
Orta	182(%67,4)	39(%14,4)	221(%81,8)
Yüksek	29(%10,7)	5(%2,0)	34(%12,7)
Belirtilmemiş	1(%0,3)	1(%0,3)	2(%0,6)
TOPLAM	222(%82,2)	48(%17,8)	270(%100,0)
PSİKOLOJİK YARDIM ÖYKÜSÜ			
Evet	14(%5,2)	1(%0,4)	15(%5,6)
Hayır	206(%76,2)	47(%17,4)	253(%93,7)
Belirtilmemiş	2(%0,7)		2(%0,7)
TOPLAM	222(%82,2)	48(%17,8)	270(%100,0)
PSİKOLOJİK YARDIM İHTİYACI			
Evet	82(%30,3)	14(%5,2)	96(%35,5)
Hayır	138(%51,1)	34(%12,6)	172(%63,7)
Belirtilmemiş	2(%0,7)		2(%0,7)
TOPLAM	222(%82,2)	48(%17,8)	270(%100,0)

4.2. Cinsiyet Açısından Değişkenlerin Karşılaştırılması

Kadın ve erkek cinsiyet gruplarına ait değişkenlerin ortalama puanlarının karşılaştırılması Tablo 4.2' de sunulmuştur. Tabloda yer alan çocukluk çağı travma alt türleri incelendiğinde; cinsel istismar ($t_{(175,22)}=2,34$ $p<,05$) bildirimini kadınlarda erkeklere oranla anlamlı derecede yüksek iken fiziksel ihmal ($t_{(68,50)}=-2,49$ $p<,05$) bildiriminin erkeklerde kadınlara oranla anlamlı derecede yüksek olduğu görülmektedir. Fiziksel istismar, duygusal istismar ve duygusal ihmal alt türlerine ait ortalama puanlar ve ÇÇTÖ' ne ait toplam puanlar ise cinsiyetler arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

Ruhsal belirtilere ait alt türlerin cinsiyetler arası farklarına bakıldığında; somatizasyon ($t_{(268)}=-2,00$ $p<,05$), depresyon ($t_{(268)}=1,38$ $p<,05$) ve anksiyete ($t_{(85,08)}=2,99$ $p<,001$) ortalama puanlarının kadınlarda erkeklere göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Obsesif kompulsif belirtiler cinsiyetler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark göstermemektedir.

Bilişsel üçlü alt türlerine ait verilerde ise; gelecek algısı ($t_{(268)}=-2,20$ $p<,05$) ortalama puanlarının erkeklerde kadınlardan daha yüksek olduğu görülmekle birlikte benlik algısı ve dünya algısına ait ortalama puanlarının cinsiyetler arasında istatistiksel açıdan anlamlı olarak farklılaşmadığı görülmektedir.

Tablo 4.2.1: Cinsiyet gruplarına göre değişkenlerin ortalamalarının karşılaştırılması

	KADIN (N=222)		ERKEK (N=48)		df	t
	Ort.	Ss	Ort.	Ss		
Fiziksel İstismar	5,67	1,96	5,39	0,81	178,99	1,56
Duygusal İstismar	7,43	2,76	6,81	2,48	268	1,43
Cinsel İstismar	5,74	2,12	5,29	0,89	175,22	2,34*
Fiziksel İhmal	6,03	2,01	6,84	2,02	68,50	-2,49*
Duygusal İhmal	10,25	4,04	11,21	4,89	268	-1,43
ÇÇTÖ Toplam	35,14	9,42	65,55	7,40	268	-286
Somatizasyon	6,15	6,29	4,23	4,69	268	2,00*
OKB	8,88	5,80	7,47	5,15	268	1,55
Depresyon	7,48	6,28	6,11	6,04	268	1,38*
Anksiyete	6,88	5,74	4,65	4,42	85,08	2,99**
Benlik Algısı	21,92	9,93	22,72	11,52	268	-0,49
Dünya Algısı	30,87	9,45	33,78	9,37	268	-1,93
Gelecek Algısı	25,30	9,83	28,71	9,17	268	-2,20*

* $p < 0,05$ ** $p < 0,01$

4.3. Çocukluk Çağı Travmaları, Bilişsel Üçlü ve Ruhsal Belirtiler Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulgular

Çocukluk çağı travma alt boyutları ve ruhsal belirti puanları arasındaki ilişkilerin incelenmesi amacıyla yapılan Pearson korelasyon analizi sonuçlarına göre, duygusal istismar ve duygusal ihmal puanları ile ruhsal belirtilerin tümü arasında anlamlı derecede korelasyon katsayıları saptanmıştır. Tablo 4.2’de görüldüğü üzere çocukluk çağı travmatik yaşantılar ile en yüksek korelasyon katsayılarına sahip ruhsal belirti depresyon (duygusal istismar ile $r=,42$ $p<,01$) en düşük korelasyon katsayılarına sahip ruhsal belirti yine depresyon olarak görülmektedir (fiziksel ihmal ile $r=,13$ $p<,05$). Duygusal ihmal ve duygusal istismar puanları ile ruhsal belirtilerin tümü arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki elde edilmiş, fiziksel istismar ve cinsel istismar ile ruhsal belirtiler arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Fiziksel ihmal ile depresyon arasında ise pozitif yönde anlamlı bir ilişki görülmektedir ($r=,13$ $p<,05$). Duygusal ihmal ile en düşük korelasyonu gösteren ruhsal belirtiler OKB ve anksiyete olarak görülmektedir ($r=,15$ $p<,05$). Duygusal ihmal ile en yüksek korelasyonu gösteren ruhsal belirti ise depresyondur ($r=,30$ $p<,01$). Fiziksel ihmal ile korelasyon gösteren tek ruhsal belirti ise depresyon olarak görülmektedir ($r=,13$ $p<,05$). Duygusal istismar ile en yüksek korelasyon gösteren ruhsal belirti depresyon iken ($r=,42$ $p<,01$) en düşük korelasyon gösteren ruhsal belirti OKB ve anksiyetedir ($r=,31$ $p<,01$). Fiziksel

istismar ve cinsel istismarın ise hiçbir ruhsal belirtiliyle anlamlı bir ilişki göstermediği görülmektedir.

Çocukluk çağı travma alt boyutları ile bilişsel üçlünün alt boyutları arasındaki ilişki incelendiğinde en yüksek korelasyonun benlik algısı ve duygusal istismar ($r=,44$ $p<,01$) en düşük korelasyonun ise benlik algısı ve fiziksel istismar ($r=,12$ $p<,05$) arasında olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Benlik algısı ve duygusal ihmal ($r=,40$ $p<,01$), fiziksel ihmal ($r=,23$ $p<,01$), duygusal istismar ($r=,44$ $p<,01$) ve fiziksel istismar ($r=,12$ $p<,05$) arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki görülürken, benlik algısı ve cinsel istismar arasında bir ilişki saptanamamıştır. Dünya algısı ve duygusal ihmal ($r=,34$ $p<,01$), fiziksel ihmal ($r=,24$ $p<,01$), duygusal istismar ($r=,37$ $p<,01$) arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki elde edilmiş, fiziksel istismar ve cinsel istismar arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Aynı şekilde gelecek algısı ve duygusal ihmal ($r=,36$ $p<,01$), fiziksel ihmal ($r=,20$ $p<,01$), duygusal istismar ($r=,29$ $p<,01$) arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki elde edilmiş, fiziksel istismar ve cinsel istismar arasında anlamlı bir ilişki görülememiştir. Bu nedenle regresyon analizine fiziksel istismar ve cinsel istismar değişkenleri dahil edilmemiştir. Çocukluk çağı travmalarına ait toplam puanlara bakıldığında bilişsel üçlünün her bir alt boyutuyla pozitif yönde anlamlı bir ilişki gösterdiği görülmektedir (benlik algısı ile $r=,41$ $p<,01$; dünya algısı ile $r=,35$ $p<,01$; gelecek algısı ile $r=,33$ $p<,01$).

Bilişsel üçlüye ait her bir alt boyut ruhsal belirtilerin tamamıyla pozitif yönde anlamlı bir ilişki gösterdiği saptanmıştır. Tablo 4.2’de sunulduğu üzere bilişsel üçlü ile en yüksek korelasyon katsayılarına sahip ruhsal belirti depresyon iken (benlik algısı ile $r=,65$ $p<,01$) en düşük korelasyon katsayılarına sahip ruhsal belirti somatizasyon olarak görülmektedir (gelecek algısı ile $r=,25$ $p<,01$). Bilişsel üçlünün alt grupları incelendiğinde; benlik algısı, dünya algısı ve gelecek algısı ile en yüksek korelasyon gösteren ruhsal belirti depresyon (benlik algısı ile $r=,65$; dünya algısı ile $r=,62$; gelecek algısı ile $r=,49$ $p<,01$) en düşük korelasyon gösteren ruhsal belirti ise somatizasyondur (benlik algısı ile $r=,37$; dünya algısı ile $r=,39$; gelecek algısı ile $r=,25$ $p<,01$).

Tablo 4.3.1: Ruhsal Belirtiler, Çocukluk Çağı Travmaları ve Bilişsel Üçlü Puanları Arasındaki Korelasyon Katsayıları

	Somatizasyon	OKB	Depresyon	Anksiyete	Duygusal İhmal	Fiziksel İhmal	Duygusal İstismar	Fiziksel İstismar	Cinsel İstismar	ÇÇTÖ Toplam	Benlik Algısı	Dünya Algısı	Gelecek Algısı
Somatizasyon	1												
OKB	,65**	1											
Depresyon	,58**	,64**	1										
Anksiyete	,75**	,70**	,76**	1									
Duygusal İhmal	,17**	,15*	,30**	,15*	1								
Fiziksel İhmal	,07	0,07	,13*	,03	,50**	1							
Duygusal İstismar	,33**	,31**	,42**	,31**	,53**	,40**	1						
Fiziksel İstismar	,05	-,08	,05	-,02	,40**	,45**	,50**	1					
Cinsel İstismar	,06	,11	,12	,02	,13*	,09	,21**	,15**	1				
ÇÇTÖ Toplam	,21**	,19**	,33**	,17**	,84**	,69**	,78**	,67**	,39**	1			
Benlik Algısı	,37**	,50**	,65**	,47**	,40**	,23**	,44**	,12*	,08	,41**	1		
Dünya Algısı	,39**	,46**	,62**	,47**	,34**	,24**	,37**	,09	,06	,35**	,60**	1	
Gelecek Algısı	,25**	,28**	,49**	,27**	,36**	,20**	,29**	,08	,09	,33**	,63**	,57**	1

* $P < 0,05$ ** $P < 0,01$

4.4. Çocukluk Çağı Travmalarının ve Bilişsel Üçlünün Ruhsal Belirtileri Yordama Gücüne Yönelik Regresyon Analizi Bulguları

Erken dönem travmatik yaşantı alt gruplarının ve bilişsel üçlü alt gruplarının psikolojik belirti puanlarını ne düzeyde yordadığını görebilmek için yapılan çoklu doğrusal regresyon analizinde duygusal istismar, benlik algısı, dünya algısı ve gelecek algısı bağımsız değişken, KSE psikolojik belirti puanları (Somatizasyon, Obsesif Kompulsif Belirtiler, Depresyon, Anksiyete) bağımlı değişken olarak değerlendirilmiştir.

Tablo 4.3'te verildiği üzere somatizasyon varyansının toplam %19,5'inin (düzeltilmiş $R^2=.195$ $F_{(3,263)}=22,74$ $p<.001$) %10,4'ünün duygusal istismar ($\beta=.174$ $t=2,82$ $p<.01$), %7,9'unun dünya algısı ($\beta=.222$ $t=3,20$ $p<.01$), %1,2'sinin ise benlik algısı ($\beta=.164$ $t=2,27$ $p<.05$) tarafından yordandığı tespit edilmiştir.

Obsesif-kompulsif belirtilere ait varyansın %9,4'ünün duygusal istismar ($\beta=.084$ $t=1,45$ $p>0,05$), %16,1'inin benlik algısı ($\beta=.318$ $t=4,70$ $p<.001$), %3,3'ünün dünya algısı ($\beta=.240$ $t=3,67$ $p<.001$) tarafından pozitif yönde yordandığı görülmektedir. Böylece bu alt boyutlar obsesif-kompulsif belirtilere ait varyansı toplam %28,8 oranında (düzeltilmiş $R^2=.288$ $F_{(3,263)}=37,25$ $p<.001$) açıklamaktadır. Benlik algısı ve dünya algısı analize eklendiğinde duygusal istismarın anlamlı olan etkisinin ortadan kalktığı görülmektedir.

Depresyona ait varyansın toplam %51,2'sinin (düzeltilmiş $R^2=.512$ $F_{(3,263)}=94,98$ $p<.001$) %17,3'ü duygusal istismar ($\beta=-,121$ $t=2,51$ $p<.05$), % 26,5'i benlik algısı ($\beta=.385$ $t=6,87$ $p<.001$), %7,4'ü dünya algısı ($\beta=.347$ $t=6,87$ $p<.001$) tarafından yordanmaktadır.

Anksiyeteye ait varyansın ise %9,3'ünün duygusal istismar ($\beta=.093$ $t=1,58$ $p>0,05$), %14'ünün ise dünya algısı ($\beta=.273$ $t=4,12$ $p<.001$), %3,7'sinin benlik algısı ($\beta=.262$ $t=3,82$ $p<.001$) tarafından pozitif yönde yordandığı tespit edilmiştir. Bu verilere göre ilgili alt boyutlar anksiyeteye ait varyansı toplam %27 oranında (düzeltilmiş $R^2=.270$ $F_{(3,263)}=34,18$ $p<.001$) açıklamaktadır. Dünya algısı ve benlik algısı analize eklendiğinde duygusal istismarın anlamlı olan etkisinin ortadan kalktığı görülmektedir.

Tablo 4.4.1: Çocukluk Çağı Travmaları ve Bilişsel Üçlünün Ruhsal Belirtiler Üzerindeki Etkisinin Regresyon Analizi Sonuçları

Yordanan Değişkenler	Yordayıcı Değişkenler	B	sh	Beta	t	düz.R ²	F	ΔR ²
Somatizasyon	Duygusal İstismar	0,388	0,138	0,174	2,82**	0,104	22,748***	0,195
	Dünya Algısı	0,142	0,045	0,222	3,20**	0,079		
	Benlik Algısı	0,097	0,043	0,164	2,27*	0,012		
OKB	Duygusal İstismar	0,176	0,122	0,084	1,45	0,094	37,254***	0,288
	Benlik Algısı	0,177	0,038	0,318	4,70***	0,161		
	Dünya Algısı	0,144	0,039	0,240	3,67***	0,033		
Depresyon	Duygusal İstismar	0,277	0,110	0,121	2,51**	0,173	94,981***	0,512
	Benlik Algısı	0,236	0,034	0,385	6,87***	0,265		
	Dünya Algısı	0,229	0,036	0,347	6,420***	0,074		
Anksiyete	Duygusal İstismar	0,192	0,121	0,093	1,589	0,093	34,185***	0,270
	Dünya Algısı	0,161	0,039	0,273	4,123***	0,140		
	Benlik Algısı	0,143	0,037	0,262	3,825***	0,037		

* $P < 0,05$ ** $P < 0,01$ *** $P < 0,001$

4.5. Çocukluk Çağı Travmaları Alt Gruplarına Göre Psikolojik Belirtiler ve Bilişsel Üçlü Boyutlarının Ortalamalarının Karşılaştırılması

Çocukluk çağı travma yaşantısı bildiren ve bildirmeyen katılımcıların ruhsal belirti (Somatizasyon, OKB, Depresyon, Anksiyete) ve bilişsel üçlü (Benlik Algısı, Dünya Algısı ve Gelecek Algısı) değişkenlerine göre gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark gösterip göstermediğinin incelenmesi amacıyla Bağımsız Gruplarda t-Testi Analizi gerçekleştirilmiş ve her bir alt boyut ayrı tablolarda ele alınmıştır.

İlk olarak cinsel istismar yaşantısı bildirimine dayalı grup karşılaştırması Tablo 4.4'te sunulmuştur. Analiz sonuçlarına göre depresyon ($t_{(268)} = -2,70$ $p < ,001$), obsesif-kompulsif belirtiler ($t_{(268)} = -2,01$ $p < ,05$), benlik algısı ($t_{(268)} = -2,43$ $p < ,05$) ve dünya algısı ($t_{(268)} = -2,14$ $p < ,05$) ortalama puanı çocukluk çağı cinsel istismar bildiren grupta cinsel istismar yaşantısı bildirmeyen gruba göre anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Somatizasyon, anksiyete ve gelecek algısı ortalama puanları arasında ise gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı derecede farklılık bulunmamıştır.

Tablo 4.5.1: Cinsel İstismar Gruplarına Göre Psikolojik Belirtiler ve Bilişsel Üçlü Boyutlarının Ortalamalarının Karşılaştırılması

	YOK (N=222)		VAR (N=48)		df	t
	Ort.	Ss	Ort.	Ss		
Somatizasyon	5,54	6,03	7,10	6,20	268	-1,62
OKB	8,30	5,72	10,12	5,44	268	-2,01*
Depresyon	6,77	6,11	9,41	6,50	268	-2,70**
Anksiyete	6,30	5,60	7,43	5,60	268	-1,30
Benlik Algısı	21,36	10,40	25,30	8,80	268	-2,43*
Dünya Algısı	30,82	9,82	34,04	7,27	268	-2,14*
Gelecek Algısı	25,40	9,40	28,27	11,30	61,80	-1,64

* $p < 0,05$ ** $p < 0,01$

Fiziksel istismar yaşantısı bildirimine dayalı grup karşılaştırması Tablo 4.5'de sunulmuştur. Buna göre benlik algısı ($t_{(81,05)}=-2,18$ $p < 0,05$) ve anksiyete ($t_{(268)}=-2,20$ $p < 0,05$) ortalama puanlarının çocukluk çağı fiziksel istismar yaşantısı bildiren grupta fiziksel istismar yaşantısı bildirmeyen gruba göre anlamlı derecede yüksek olduğu görülmektedir. Somatizasyon, depresyon, obsesif-kompulsif belirtiler, dünya algısı ve gelecek algısı ortalama puanlarının ise gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı olarak farklılaşmadığı görülmektedir.

Tablo 4.5.2: Fiziksel İstismar Gruplarına Göre Psikolojik Belirtiler ve Bilişsel Üçlü Boyutlarının Ortalamalarının Karşılaştırılması

	YOK (N=216)		VAR (N=54)		df	t
	Ort.	Ss	Ort.	Ss		
Somatizasyon	5,50	6,17	7,07	5,57	268	-1,70
OKB	8,63	5,80	8,62	5,47	268	0,003
Depresyon	6,95	6,12	8,37	6,71	268	-0,72
Anksiyete	6,36	5,60	6,98	5,64	268	-2,20*
Benlik Algısı	21,38	10,12	24,77	10,21	81,05	-2,18*
Dünya Algısı	30,91	9,80	33,34	7,90	268	-1,70
Gelecek Algısı	25,52	9,55	27,45	10,65	268	-1,30

* $p < 0,05$ ** $p < 0,01$

Duygusal istismar yaşantısı bildirimine dayalı grup karşılaştırması Tablo 4.6'da sunulmuştur. Analiz sonuçlarına göre ruhsal belirti (Somatizasyon, OKB, Depresyon, Anksiyete) ve bilişsel üçlü (Benlik Algısı, Dünya Algısı ve Gelecek Algısı) değişkenlerinin tümüne göre gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Duygusal istismar yaşantısı bildiren grubun somatizasyon ($t_{(244,75)}=-5,38$ $p < 0,001$), obsesif-kompulsif belirtiler ($t_{(258,22)}=-7,12$ $p < 0,001$), depresyon ($t_{(245,07)}=-7,75$ $p < 0,001$), anksiyete ($t_{(248,60)}=-6,00$ $p < 0,001$), benlik algısı ($t_{(215,00)}=-7,60$

$p < ,001$), dünya algısı ($t_{(268,00)} = -6,66$ $p < ,001$) ve gelecek algısı ($t_{(244,86)} = -3,51$ $p < ,001$) ortalama puanları duygusal istismar yaşantısı bildirmeyen gruba göre daha yüksek olarak değerlendirilmektedir.

Tablo 4.5.3: Duygusal İstismar Gruplarına Göre Psikolojik Belirtiler ve Bilişsel Üçlü Boyutlarının Ortalamalarının Karşılaştırılması

	YOK (N=136)		VAR (N=134)		df	t
	Ort.	Ss	Ort.	Ss		
Somatizasyon	3,93	4,86	7,72	6,60	244,75	-5,38**
OKB	6,37	4,75	10,92	5,70	258,22	-7,12**
Depresyon	4,60	4,77	9,94	6,44	245,07	-7,75**
Anksiyete	4,60	4,51	8,42	5,92	248,60	-6,00**
Benlik Algısı	17,80	6,70	26,40	11,32	215,00	-7,60**
Dünya Algısı	27,85	8,55	35	9,05	268,00	-6,66**
Gelecek Algısı	23,86	8,06	28	10,91	244,86	-3,51**

* $p < ,05$ ** $p < ,01$

Duygusal ihmal yaşantısı bildirimine dayalı grup karşılaştırması Tablo 4.7'de sunulmuştur.

Elde edilen sonuçlara göre ruhsal belirti (Somatizasyon, OKB, Depresyon, Anksiyete) ve bilişsel üçlü (Benlik Algısı, Dünya Algısı ve Gelecek Algısı) değişkenlerinin tümüne göre gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Duygusal ihmal yaşantısı bildiren grubun somatizasyon ($t_{(268)} = -2,20$ $p < ,05$), obsesif-kompulsif belirtiler ($t_{(268)} = -2,34$ $p < ,05$), depresyon ($t_{(268)} = -4,66$ $p < ,001$), anksiyete ($t_{(268)} = -2,57$ $p < ,05$), benlik algısı ($t_{(268)} = -6,40$ $p < ,001$), dünya algısı ($t_{(268)} = -5,00$ $p < ,001$) ve gelecek algısı ($t_{(159,38)} = -5,25$ $p < ,001$) ortalama puanları duygusal ihmal yaşantısı bildirmeyen gruba göre daha yüksek olarak bulunmuştur.

Tablo 4.5.4: Duygusal İhmal Gruplarına Göre Psikolojik Belirtiler ve Bilişsel Üçlü Boyutlarının Ortalamalarının Karşılaştırılması

	YOK (N=174)		VAR (N=96)		df	t
	Ort.	Ss	Ort.	Ss		
Somatizasyon	5,21	5,82	6,90	6,40	268	-2,20*
OKB	8,03	5,51	9,71	5,91	268	-2,34*
Depresyon	5,97	5,68	9,54	6,60	268	-4,66**
Anksiyete	5,84	5,27	7,65	6	268	-2,57*
Benlik Algısı	19,30	9,50	27,06	9,61	268	-6,40**
Dünya Algısı	29,34	9,35	35,11	8,60	268	-5,00**
Gelecek Algısı	23,54	8,35	30,20	10,73	159,38	-5,25**

* $p < ,05$ ** $p < ,01$

Fiziksel ihmal yaşantısı bildirimine dayalı grup karşılaştırması Tablo 4.8’de sunulmuştur. Buna göre obsesif-kompulsif belirtiler ($t_{(268)}=-2,30$ $p<,05$), depresyon ($t_{(268)}=-2,30$ $p<,05$), benlik algısı ($t_{(268)}=-3,09$ $p<,001$), dünya algısı ($t_{(268)}=-2,72$ $p<,001$) ve gelecek algısı ($t_{(268)}=-2,49$ $p<,05$) ortalama puanları çocukluk çağı fiziksel ihmal bildiren grupta fiziksel ihmal yaşantısı bildirmeyen gruba göre anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Somatizasyon ve anksiyete ortalama puanları arasında ise gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı derecede farklılık bulunamamıştır.

Tablo 4.5.6: Fiziksel İhmal Gruplarına Göre Psikolojik Belirtiler ve Bilişsel Üçlü Boyutlarının Ortalamalarının Karşılaştırılması

	YOK (N=200)		VAR (N=70)		df	t
	Ort.	Ss	Ort.	Ss		
Somatizasyon	5,40	6,31	6,97	5,23	268	-1,86
OKB	8,16	5,71	9,97	5,51	268	-2,30*
Depresyon	6,70	5,93	8,80	6,90	268	-2,45*
Anksiyete	6,18	5,67	7,37	5,31	268	-1,54
Benlik Algısı	20,94	10,14	25,26	9,80	268	-3,09**
Dünya Algısı	30,47	9,80	34,02	8,07	268	-2,72**
Gelecek Algısı	25,04	90,60	28,40	10	268	-2,49*

* $p < 0,05$ ** $p < 0,01$

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA

Bu bölümde genel olarak araştırmaya ilişkin sonuçlara, gözlemlenen verilerin yapılan diğer çalışmalarla benzerlikleri ve farklılıklarını açıklayan tartışmalara yer verilmiştir. Son olarak çalışmanın alana katkısından ve bulgular doğrultusunda düzenlenen önerilerden bahsedilmiştir.

5.1. Genel Değerlendirme ve Tartışma

5.1.1. Cinsiyete Ait Fark Analizlerine İlişkin Tartışma

Araştırma kapsamında ele alınan her bir değişkene ait alt türlerin kadın ve erkek örnekleme farklılaşmış ve farklılaşmadığını tespit etmek amacıyla yapılan t-test analiz sonuçlarında toplam çocukluk çağı travmalarına ait 2 alt türün grup ortalamaları arasında farklılaştığı görülmektedir. Cinsiyet faktörüne göre çocukluk çağı travmalarına dair alt ölçeklere ait ortalama puanlarının anlamlı derecede ayrışmış ve ayrışmadığına dair yapılan fark analizi sonucunda sadece cinsel istismar ve fiziksel ihmal yaşantılarının kadın ve erkek örnekleme anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmüştür. Cinsel istismar yaşantısına ilişkin bildirimlerin kadın örnekleme erkek örnekleme oranla istatistiksel açıdan yüksek olduğu görülmekteyken fiziksel ihmal alt türüne ilişkin yaşantı bildirimlerinin ise erkek örnekleme kadın örnekleme oranına göre daha fazla olduğu görülmüştür. Duygusal ihmal, duygusal istismar ve fiziksel istismar yaşantılarında ise cinsiyetler arasında anlamlı düzeyde bir farklılığa ulaşılamamıştır.

Literatür incelendiğinde, cinsel istismarın cinsiyetler arasında fark gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan araştırmalarda farklı bulgulara ulaşıldığı görülmektedir. Zoroğlu ve arkadaşları (2001: 72)'nin ve Aydın (2018: 78)'in elde ettiği sonuçlara göre ise cinsel istismar puanlarının kadın örnekleme oranına göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Uluslararası literatür incelendiğinde Pereda ve arkadaşları (2009: 336) tarafından 21 ülkede yapılan bir araştırma kapsamında 39 cinsel istismar çalışması değerlendirilmiş ve kızlarda cinsel istismar bildirme oranı %10 ila 20 arasında değişmekteyken, erkeklerde ise bu oranın %10 olduğunu görülmüştür. Cinsel istismarın kadın örnekleme oranına göre daha fazla görüldüğünü gösteren farklı çalışmalarda mevcuttur (İmren, 2013: 12; Martin, 2004: 495; Parrila, Randall ve Sobsey, 1997: 715). Literatürdeki bu bulgular çalışma kapsamında elde ettiğimiz

verilerle tutarlı gözükmektedir. Bununla birlikte Güneri Yöyen (2017: 272)'e ait 2014-2015 eğitim öğretim döneminde 530 üniversite öğrencisiyle yürütülen bir araştırma sonucunda ve Türkkkan ve Odacı (2018: 77)'ya ait araştırma sonucunda cinsel istismar puanlarının erkek örnekleme daha yüksek olduğu görülmekte ve bu bulguları destekleyen farklı çalışmalar da bulunmaktadır (Zeren, vd., 2012: 536-541). Kılıç (2019: 33)'ın ve Berber Çelik (2010: 73)'in elde ettiği bulgulara bakıldığında ise cinsel istismar cinsiyetler arası anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Bu bulgulara ait farklılıklar üzerinde içinde bulunulan kültürün cinsel istismarı ifade etme konusuna yaklaşımı, örnekleme cinsiyet eşitsizlikleri, katılımcıların ölçekleri içtenlikle cevaplamamış olma ihtimali gibi faktörler etkili olabilmektedir. Bununla birlikte erkeklerin cinsel istismar öyküsünün erkeklerin sosyal olarak damgalanacaklarına ve güçsüz görüneceklerine dair kaygıları gibi çeşitli faktörler sebebiyle cinsel istismar öykülerini daha az bildirdikleri düşünülmektedir (Er, 2010: 56). Bu aşamada dikkat edilmesi gereken nokta kalıp olarak bilinenin aksine erkek çocuklarının da cinsel istismara maruz kalma konusunda kız çocukları kadar risk altında olduğudur. Fakat toplum tarafından genelleştirilmiş birtakım inançlar nedeniyle toplumda gerekli bilinç ve farkındalık sağlanmadığı için erkek çocukları toplumsal olarak cinsel istismara maruz kalmaya daha açık ve istismarcılara karşı korumasız hale gelebilmektedir. Bu doğrultuda ebeveynlerin ve önemli diğer yetişkinlerin yalnızca kız çocuklarını değil; erkek çocuklarını koruma konusunda da farkındalık sahibi olarak gerekli önlemleri almaları gerekmektedir.

Cinsel istismarda olduğu gibi fiziksel ihmalde de literatürdeki çalışmalar arasında farklılıklar bulunmaktadır. Güneri ve Yöyen (2017: 272)'in çalışma sonucuna göre fiziksel ihmal ortalama puanları erkek örnekleme anlamlı derecede yüksek olarak görülmektedir. Bununla birlikte çocukluk çağı travmalarını duygusal istismar ve ihmal, fiziksel istismar ve ihmal ve cinsel istismar olmak üzere üç kategoride ele alan çocukluk çağı örselenme ölçeği kullanılarak yapılan çalışmalardan elde edilen sonuçlar değerlendirildiğinde ihmal yaşantılarına ait ortalama puanların erkeklere ait grupta kızlardan anlamlı olarak daha fazla olduğu gözlemlenmektedir (Zeren, vd., 2012: 536-541; Aslan ve Alparslan, 1999: 275-85; Berber Çelik, 2010: 73). Tüm bu sonuçlar araştırma kapsamında elde ettiğimiz bulgularla tutarlı gözükmektedir. Aksi sonuçlara ulaşan çalışmalara baktığımızda ise Zoroğlu ve arkadaşları (2001: 72) ihmal yaşantılarının kadın örnekleme daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Yine Kılıç

(2019: 33)'in yaptığı çalışma sonucunda hiçbir alt boyut ile cinsiyetler arası anlamlı fark bulunmaması, Aydın (2018: 71)'in çalışma bulgularında fiziksel ihmalin cinsiyetler arasında farklılık göstermemesi araştırma sonucumuzla uyumsuz gözükmemektedir. Cinsel istismar alt türünde olduğu gibi burada da kültürel faktörler, katılımcıların kendisini açma konusundaki kaçınma davranışları, katılımcıların kendini ifade etme konusunda zorluk yaşıyor olabilme ihtimali veya örneklemdaki eşitsizlikler devreye giriyor olabilmektedir. ÇÇTÖ toplam puanlarına bakıldığında ise çalışmamız kapsamında cinsiyetler arasında istatistiksel açıdan bir farklılık görülmemektedir. Literatür incelendiğinde bu sonucun genel olarak diğer araştırma sonuçlarıyla örtüştüğü görülmektedir (Demirkapı, 2013: 65; Kılıç, 2019: 33; Aydın, 2018: 71)

Cinsiyet faktörüne göre ruhsal belirti alt ölçeklerine ait ortalama puanlarının anlamlı derecede ayrışıp ayrışmadığını görmek için yapılan analiz sonucunda somatizasyon, depresyon ve anksiyete ortalama puanlarının kadın ve erkek örnekleme istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmektedir. Bulgular incelendiğinde somatizasyon, depresyon ve anksiyete ortalama puanlarının kadınlarda erkeklere oranla daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Literatür incelendiğinde ilk olarak uluslararası alanda özellikle son 30 yıl içinde kadınların erkeklerden yaklaşık iki kat daha sık depresyon yaşadıkları belirtilmektedir. Dünya sağlık örgütünün 1980'lerden 1990'lara kadar devam eden araştırma bulgularında kadınların erkeklerden daha yüksek oranda ve yaygın olarak depresif semptomlar gösterdiği görülmüştür. Biyolojik, psiko-sosyal ve yardım arama girişimi gibi faktörlerin kadınlardaki depresyon oranının daha fazla gözleniyor olmasının sebepleri olabileceği belirtilmiştir (Culbertson, 1997: 25-26). Hem Türkiye'de hem de yabancı literatürde kadınların daha sık depresyon yaşadıkları görüşünü destekleyen araştırma sonuçları mevcuttur (Güven, 2008: 102; Tuncel, 2018: 29; Herrero ve Meneses, 2006: 837; Adewuya, vd., 2006: 676; Keskin, vd., 2013: 346; Altıntaş ve Özçürümez, 2015: 416). Türkiye içinde yapılan çalışmaya göre kadın cinsiyet depresif bozukluklar için risk faktörü olarak görülebilmektedir ve hekime başvuran depresif hastalar değerlendirildiğinde kadınların erkeklere göre anlamlı derecede fazla olduğu görülmektedir. (Bekaroğlu, vd., 2002: 10). Bu veriler araştırma kapsamında elde ettiğimiz bulguları destekler niteliktedir. Fakat yabancı kaynaklar incelendiğinde depresyonun cinsiyetler arasında belirgin bir fark göstermediğini, bazı çalışmalarda fark görülmesinde sosyal ve

kültürel faktörlerin de depresyon üzerinde etkili olduğunun bildirildiği görülmektedir (Girgus ve Yang, 2015: 54). Bu bağlamda Türkiye’de depresyonun cinsiyetler arası fark göstermediği sonucuna ulaşan araştırmaların mevcut olduğu görebilmekte mümkündür (Ören ve Gençdoğan, 2007: 90; Karataş ve Yavuzer, 2017: 79; Albayrak, Keldal ve Yavuzer, 2017: 8; Altuntaş, 2000: 41).

İkinci olarak anksiyetenin cinsiyetlere göre farklılaşıp farklılaşmadığına yönelik bilgi toplama amacıyla yapılan literatür taramasında ise kadın ve erkek örneklem arasında anlamlı bir fark olduğu ve kadınlarda anksiyetenin daha yaygın olduğunu gösteren çalışmalar olduğu görülmektedir (Keskin, vd., 2013: 346; Ansseau, vd., 2004: 52; Linzer, vd., 1996: 529; Akça, vd., 2018: 258; Siyez, 2003: 129; Özçürümez, 2015: 416). Araştırma kapsamında elde edilen verilerin literatürle uyumlu olduğu görülmektedir. Tüm bu bulgulara rağmen anksiyetenin de cinsiyetler arasında fark göstermediği sonucuna ulaşan çalışmalarda bulunmaktadır (Matsunaga, vd., 2000: 268; Altuntaş, 2000: 41). Bu ayrışmanın sebebi olarak kültürel farklılıkların yanı sıra anksiyetenin ortaya çıkmasında farklı algılanan ebeveyn tutumları, anne baba eğitim düzeyi ve bunun gibi değişkenlerinde rolünün olması olabileceği düşünülmektedir.

Üçüncü olarak somatizasyonun kadın ve erkek örnekleme ilişkin farklılıklarına yönelik alanyazın incelendiğinde yine bulgularımızla paralel olarak somatizasyonun kadınlarda erkeklerden daha fazla rastlandığını destekleyen çalışmalara rastlanmaktadır (Keskin, vd., 2013: 346; Özenli, vd., 2009: 134; Hiller, vd., 2006: 707; Kaya, 1996: 35; Swartz, vd., 1986: 1405; Baylan, 2019: 65). Hem ulusal hem de uluslararası çalışmalar araştırma sonucunda elde ettiğimiz somatizasyon eğilimi veya somatik belirtilerin kadın cinsiyetine sahip olan bireylerde daha yaygın görüldüğüne dair bulguyu destekler niteliktedir. Somatizasyona ait cinsiyetler arası bu farklılığa ilişkin bir bakış açısı şu şekilde ifade edilebilmektedir; toplumun kadınlara yüklediği cinsiyet rolleri dolayısıyla toplumsal yükün daha yoğun olması, kendilerini ifade etmelerine ve duyguların anlatımına daha az fırsat verilmesi beden dilinin daha çok kullanılmasıyla ve kadınların çatışmalarını beden yoluyla ifade etmeleriyle sonuçlanıyor olabilmektedir (Kaya, 1996: 44). Türkiye’de ruhsal belirtilerdeki genel yayılımın kadınlarda fazla görülmesi ise; kadınların travmaya daha sık maruz kalıyor olmaları, ataerkil toplum yapısının kadın ve erkek arasındaki güç dengesizliğini ortaya çıkarıyor olması gibi sebeplerde kadınları duygu durum bozuklukları öncelikli olacak şekilde ruhsal bozukluklara yatkın hale getiriyor olabileceği şeklinde

açıklanabilmektedir (Gökalp, 2007). Son olarak obsesif-kompulsif belirti düzeyine ait literatür çalışmaları incelendiğinde bulgularımızı destekler nitelikte cinsiyetler arası bir farklılığa ulaşılmadığı görülmektedir (Altıntaş ve Özçürümez, 2015: 416; Öneker, 2017: 45; Akpınar, 2007: 33). Bu noktada çalışmamızın kesitsel olması ve sınırlı sayıda katılımcıya ulaşılabilmiş olunması nedeniyle tüm toplumu yansıtmama ihtimali göz önünde bulundurulmalıdır.

Cinsiyet faktörüne göre bilişsel üçlü alt ölçeklerine ait ortalama puanlarının anlamlı derecede ayrışıp ayrışmadığını görmek için yapılan fark analizi sonucunda cinsiyetler arası farklılığın yalnızca gelecek algısı ortalama puanlarında örneklem arası farklılık göstermekte erkek örneklemin gelecek algısı puanlarının kadın örnekleme göre istatistiksel açıdan anlamlı olarak yüksek olduğu görülmektedir. Bilişsel üçlü ölçeği değerlendirmesinde yüksek puanlar olumsuz benlik-dünya ve gelecek algısı anlamına gelmekte dolayısıyla fark analizine ait elde edilen bulgularda gelecek algısı kadınların lehine sonuçlanmaktadır. Literatür incelendiğinde araştırmaların bilişsel üçlüyü bir bütün olarak ele almadığı ayrı ayrı alt boyutlarının farklı araştırmalar kapsamında değerlendirildiği görülmektedir. Bir meslek yüksek okulunda öğrencilerin gelecek beklentilerinin incelendiği bir araştırma sonucunda kız öğrencilerin lehine istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunduğu saptanmıştır (Tuncer, 2011: 942). Derebaşı (1996:76) tarafından cinsiyetler arası yapılan bir karşılaştırma çalışmasında erkeklerin umutsuzluk puanlarının kızlara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu bulgular araştırma sonucumuzla tutarlı gözükmeyle birlikte Oettingen ve Mayer (2002: 1201)'in araştırmasında bulgularımızla uyumsuz olacak şekilde cinsiyetler arasında anlamlı bir farklılık olmadığına dair sonuçlar elde edildiği görülebilmektedir. Aynı şekilde sonuçlarımızla paralel olmayan bir başka sonuçta Serafini ve arkadaşları (2019)'na aittir. Umutsuz olan grupla olmayan grup karşılaştırıldığında umutsuz olanların kadın olma olasılığının fazla olduğu görülmektedir. Elde edilen bu farklılık diğer değişkenlerde de etkili olabileceği üzere toplumun kadın ve erkek cinsiyete yüklediği anlam ve sorumluluk bilincinden kaynaklanıyor olabileceği şeklinde yorumlanabilir (Tuncer, 2011: 945). Benlik algısının cinsiyetler arasında farklılaşma gösterip göstermediğine yönelik çalışmalar bulgularımızla tutarlı bir şekilde kadın ve erkek örneklem arasında bir farklılık olmadığını göstermektedir (Altay ve Coşkun, 2009: 48; Çankaya, 2007: 41; Suner ve İkiz, 2000: 55; Akman ve Balat, 2004: 178;

Altuntaş, 2020: 41). Tek başına dünya algısı ve cinsiyetler arasındaki farklılıklara odaklanan çalışmalarında oldukça kısıtlı ve yetersiz olduğu görülmektedir.

5.1.2. Ruhsal Belirtiler ile Çocukluk Çağı Travmaları ve Bilişsel Üçlünün Korelasyon, Regresyon ve t-test Analizlerine İlişkin Tartışma

Bu kısımda araştırma kapsamında gerçekleştirilen analizlerden bahsedilmekte ve araştırmaya ait hipotezler ruhsal belirtiler sınıflandırılarak tartışılmaktadır.

Benlik algısının çocukluk çağı travma türleri ile arasındaki ilişkilerine yönelik analiz sonuçlarına göre duygusal istismar ve duygusal ihmal, fiziksel istismar ve fiziksel ihmal puanları ile benlik algısı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunduğu fakat cinsel istismar ile aralarında anlamlı bir ilişkinin bulunmadığı görülmüştür. Araştırma kapsamında kullanılan ölçek göz önünde bulundurulduğunda bilişsel üçlüye ait alt gruptaki puanların artışı olumsuz benlik-dünya ve gelecek algısını temsil ettiğinden pozitif yönde gözükken anlamlı ilişkiler; çocukluk çağı travma alt boyutlarına maruziyet arttıkça olumsuz benlik-dünya ve gelecek algısının arttığı anlamına gelmektedir. Çocukluk çağı travmaları ve benlik algısı arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılan literatür araştırmasında Berber Çelik (2010: 75) ve Eker ve Yılmaz (2016: 30)'a ait çalışma sonuçları dikkat çekmekte, çocukluk çağı istismar yaşantısına ait alt türlerden duygusal istismar ve ihmal, fiziksel istismar ve cinsel istismar yaşantıları arttıkça olumsuz benlik algısı puanlarının arttığı ve benlik saygısı puanlarının azaldığı görülmektedir. Cinsel istismar yaşantısına yönelik bulgular araştırma sonucumuzla uyumsuz gözükmeyle birlikte diğer değişkenlere ait bulgular araştırma sonuçlarımızla paralel gözükmetedir. Literatürde duygusal istismar ile benlik algısı arasında negatif yönde bir ilişkinin olduğunu, duygusal istismar yaşantısına ait puanlar arttıkça benlik algısı puanlarının azaldığını bildiren araştırma bulgularımızla tutarlı başka çalışmalarda mevcuttur (Siyez, 2003: 126; Lamis, vd., 2014: 5). Uzun dönemli yürütülen deneysel araştırmalar da fiziksel olarak şiddet görme ve fiziksel ceza gibi istismar içeren yaşantıya maruz kalan bireylerin duygusal problem yaşadıkları ve benlik kavramına ilişkin gelişimlerinin sağlıklı olduğu gibi sonuçlar da elde etmişlerdir (Lopez ve Heffer, 1998: 192). Bu yönüyle bulguların hipotezimizi kısmen desteklediğini söylemekte mümkün olabilmektedir.

Çocukluk çağı travma yaşantısı bildiren ve bildirmeyen katılımcılarda gruplar arasında benlik algısına ait puanların istatistiksel olarak anlamlı bir fark gösterip

göstermediğinin incelenmesi amacıyla uygulanan bağımsız gruplarda t-testi analiz sonuçlarına göre benlik algısı puanlarının fiziksel istismar, fiziksel ihmal, duygusal istismar, duygusal ihmal ve cinsel istismar yaşantılarının tümünde gruplar arası farklılık gösterdiği ve ihmal ve istismar bildiren gruplarda bildirmeyen gruba göre yüksek puanlara sahip olduğu görülmüştür. Literatürde istismara uğrayan ve uğramayan çocuklar arasında daha genel kapsamlı yapılan karşılaştırmalı bir analiz sonucunda istismara uğrayan çocukların kendilerini önemli ölçüde daha az arkadaşına sahip olarak değerlendirdikleri ve benlik kavramına ait puanlarının önemli ölçüde daha düşük olduğu görülmüştür (Oates, Forrest, ve Peacock, 1985: 60-61). Gold (1986: 473) ve Carter ve arkadaşları (2006: 262)'nin araştırma sonuçları da bu bulguları desteklemekle birlikte cinsel istismar yaşantısı olan grubun benlik saygısı düzeylerinin daha düşük olduğunu göstermektedir. Alanyazında bulgularımızla tutarlı olarak benlik saygısının duygusal, fiziksel ve cinsel istismara uğrayanlarda genel olarak düştüğü ve duygusal istismar yaşantısı olan grubun fiziksel veya cinsel istismar maruziyeti olanlardan biraz daha olumsuz benlik algısına sahip olduğunu gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Mullen, vd., 1998: 14). Briere ve Runtz (1990: 360)'ın araştırma sonucunda da psikolojik istismar öyküsü olan grubun benlik saygısının düşük olarak gözlenmesi, Er (2010)'in çalışmasında ise cinsel istismar mağduru kadınların olumsuz benlik algısı puanlarının daha yüksek görülmesi de bulgularımızı destekler niteliktedir. Elde edilen bulgular doğrultusunda benlik algısı ile fiziksel istismar, fiziksel ihmal, duygusal istismar ve duygusal ihmal arasında hem pozitif yönde anlamlı ilişki bulunması hem de gruplar arası farklılaşmanın görülüyor olması travma yaşantılarının olumsuz benlik algısı üzerinde etkili bir rolünün olabileceğini düşündürmektedir.

Dünya algısı ile duygusal ihmal, duygusal istismar ve fiziksel ihmal arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunduğu fakat fiziksel istismar ve cinsel istismar ile aralarında anlamlı bir ilişki bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre duygusal ihmal, duygusal istismar ve fiziksel ihmal öyküsü arttıkça olumsuz dünya inancı da artış göstermektedir. Dünya algısına ait puanların çocukluk çağı travma yaşantısı bildiren ve bildirmeyen katılımcılarda gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark gösterip göstermediğinin incelenmesi amacıyla uygulanan fark analizi sonuçlarına göre ise dünya algısı puanlarının duygusal istismar, duygusal ihmal ve fiziksel ihmal yaşantısı olan grupta anlamlı olarak yüksek olduğu, fiziksel ve cinsel istismar yaşantısına göre ise gruplar arasında anlamlı bir fark olmadığı tespit

edilmiştir. Elde edilen sonuçlar duygusal istismar, duygusal ihmal ve fiziksel ihmal yaşantılarının olumsuz dünya inancı üzerinde etkisinin olabileceğini göstermekte ve hipotezimizi desteklediği görülmektedir.

Gelecek algısı ile duygusal ihmal, duygusal istismar ve fiziksel ihmal arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunduğu fakat fiziksel istismar ve cinsel istismar ile aralarında anlamlı bir ilişki bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre duygusal ihmal, duygusal istismar ve fiziksel ihmal puanları arttıkça olumsuz gelecek algısı da artış göstermektedir. Gelecek algısı ile çocukluk çağı travmaları ve arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılan literatür araştırmasında ise duygusal istismarın depresyonla birlikte umutsuzlukla da ilişkili olduğunu gösteren çalışmalarda dikkat çekmekte ve ilgili araştırmaya ait sonuçlara göre duygusal istismar yaşantısı olan ergenlerin zaman içinde umutsuzluk ve depresif belirtiler yaşama olasılığının daha yüksek olduğu ve umutsuzluğun duygusal istismar ile depresyon arasında aracı bir rolünün olduğu görülmektedir (Courtney, Kushwaha ve Johnson, 2008: 294). Bu bulgu, araştırma kapsamında elde edilen çocuklukta olumsuz gelecek algısı ve depresyon arasındaki ilişkiselliğe de ışık tutacak niteliktedir. Duygusal istismarın umutsuzlukla pozitif bir ilişki gösterdiğini bulgulayan bir başka çalışma da Lamis ve arkadaşları (2014: 5)'na aittir. Aynı çalışmada umutsuzluk ve benlik saygısı arasında negatif bir korelasyon görülüyor olması da geleceğe ilişkin olumsuz algı arttıkça benlik saygısının azaldığı anlamına gelmekte ve bilişsel üçlünün kendi içinde de ilişkiselliğin incelenmesinin işlevsel olacağını düşündürmektedir. Bu sonuçtan farklı olarak benlik algısıyla birlikte gelecek algısının da incelendiği bir araştırma sonucuna göre ise duygusal, fiziksel ve cinsel istismar yaşayan öğrencilerde olumsuz benlik algısı ve geleceğe karşı ümitsizlik saptanmıştır (Antar, Özen ve Özkan, 2007: 85). Yenibaş (2002: 56)'ın veri toplama amacıyla Umutsuzluk Ölçeğini kullanarak yaptığı çalışma sonucunda geleceğe yönelik umutsuzluk ile çok yönlü istismar, cinsel istismar, fiziksel istismar ve genel istismar arasında ilişki görülmüştür. Araştırmamız sonucunda fiziksel istismar ve cinsel istismar geleceğe yönelik olumsuz algı ve umutsuzluk ile ilişkili bulunmadığından literatürdeki bu çalışmalara ait sonuçların bulgularımızla paralellik göstermediğini söylemek mümkündür. Bu noktada çocukluk çağı travma alt türlerinin çeşitli kombinasyonlarının geleceğe ilişkin algı, beklenti ve umutsuzluk düzeyleri üzerinde etkisini inceleyen bir araştırmanın sonuçları dikkat çekmektedir. Araştırmaya ait bulgularda çeşitli istismar türlerine maruz kalıyor

olmanın bireylerin gelecek beklentilerinin zayıf olmasıyla ilişkili olduğu, özellikle fiziksel istismar yaşantısı olan bu gençlerin erken ölüm beklentisi, hatta daha ağır travmatik yaşantıya maruz kalanlarda özellikle intihar gibi yollarla şiddetli ölüm beklentisi olduğu görülmüştür. Çeşitli ihmal ve istismar kombinasyonlarına (Fiziksel ihmal, fiziksel istismar, sözel istismar) maruz kalanlarda ise yaşama zevklerinin azalması ve iyi ebeveyn olma beklentilerinin azaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Genel olarak ihmal ve istismar yaşantılarının mağdurların zayıf ve olumsuz gelecek algısı ile ilişkili olduğunu söyleyebilmek mümkün olmakla beraber sonuçlar dikkat çekicidir (Ney, Fung ve Wickett, 1994: 712). Bu araştırma sonucundan hareketle çocukluk çağı travmalarının olumsuz gelecek algısı ile ilişkisinin belirlenmesinde çocukluk çağı travma türlerinin kendi aralarında ya da farklı değişkenlerin kombinasyonunun da etkili olabileceği düşünülmektedir.

Gelecek algısına ait puanların çocukluk çağı travma yaşantısı bildiren ve bildirmeyen katılımcılarda gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark gösterip göstermediğinin incelenmesi amacıyla uygulanan bağımsız gruplarda t-testi analiz sonuçlarına göre gelecek algısı puanlarının duygusal istismar, duygusal ihmal, fiziksel ihmal ve cinsel istismar yaşantısına göre gruplar arası farklılık gösterdiği fakat fiziksel istismar yaşantısı olan bireylerde anlamlı bir fark görülmediği sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma bulguları duygusal istismar, duygusal ihmal ve fiziksel ihmal yaşantılarının olumsuz gelecek algısı üzerinde belirleyici bir rolünün olabileceğini düşündürmekte aynı zamanda her ne kadar cinsel istismar ile gelecek algısı anlamlı bir ilişki göstermiyor olsa da fark analizi bulgularında gruplar arasında farklılaşmanın görülmesi beklendiği üzere yapısı itibariyle t-test sonuçlarının daha isabetli sonuçlar ortaya koyuyor olmasıyla açıklanabilmektedir. Bu nedenle cinsel istismar öyküsünün de gelecek algısı üzerinde etkili bir rol oynuyor olabilmesi muhtemel olarak değerlendirilmektedir.

Depresif belirtiler ile ilgili hipotezimiz doğrultusunda yapılan korelasyon analizi sonucu ÇÇTÖ toplam puanı ile depresyon arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki saptanmış ve çocukluk çağı travma ölçeğinin alt boyutlarından duygusal istismar, duygusal ihmal ve fiziksel ihmal ile depresif belirti düzeyi arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Daha açık bir ifadeyle belirtmek gerekirse duygusal istismar, duygusal ihmal ve fiziksel ihmal maruziyeti arttıkça depresif belirti düzeyleri de artmaktadır. Buna rağmen fiziksel istismar ve cinsel

istismar ile depresif belirtiler arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Bulgularımız da göz önünde bulundurularak literatürde yer alan çalışmalar gözden geçirildiğinde alt gruplar detaylandırılmadan yalnızca ihmal ve istismar yaşantılarının incelendiği bir araştırmada bu yaşantıların depresif belirtilerle anlamlı bir ilişki gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır (Özcan, 2010: 47). Bu bulgunun hipotezimizle tutarlı olduğu gözükmele birlikte çocukluk çağı travmalarına ait alt boyutların ruhsal belirtilerle arasındaki ilişkide farklı sonuçlara ulaşıldığını gösteren çalışmalar da mevcuttur. Alt boyutlarında analize katıldığı araştırmalar sonucunda duygusal istismar ve duygusal ihmalde dahil olmak üzere çocukluk çağı travma yaşantılarının her bir alt türünün depresyonla pozitif yönde anlamlı ilişki gösterdiği görülmüştür (Şenkal ve Işıklı, 2015: 264; Aydın, 2018: 73; Turan, 2018: 50-51). Örsel ve arkadaşları (2011: 133)'nın çalışma bulgularında da duygusal istismar yaşayan bireylerde duygudurum bozukluklarına daha fazla rastlandığı görülmekteyken Norman (2012: 15)'a ait farklı bir araştırma sonucunda ise duygusal istismarla birlikte fiziksel istismar ve ihmal ile depresif semptomların anlamlı bir ilişki gösterdiği dikkat çekmektedir. Putnam (2003)'a ait boylamsal bir çalışmada ise çocukluk döneminde cinsel istismar yaşantısı olan bireylerde özellikle depresyon görüldüğüne dair bilgiler literatürde yer almaktadır. Son olarak Gül ve arkadaşları (2016: 110)'nın çalışmasında ihmal ve istismar türlerine maruz kalan bireylerde belirtiler arasındaki ilişki incelenmiş, duygusal ihmal ve istismar maruziyeti ile cinsel istismar ve fiziksel ihmal maruziyetinde depresyon belirtileri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüş, fiziksel istismar ile depresyon arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Duygusal istismar, duygusal ihmal ve fiziksel ihmale ait ilişki sonuçları bulgularımızla tutarlı olmakla birlikte fiziksel istismara ait ilişki anlamlılığın araştırma sonucumuzla paralellik göstermediği görülmektedir.

Depresyon ile bilişsel üçlü arasındaki ilişkinin saptanmasına yönelik yapılan korelasyon analizi sonucunda depresif belirtiler ile kendine-dünyaya ve geleceğe yönelik olumsuz inançlar arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Araştırma kapsamında kullanılan ölçek göz önünde bulundurulduğunda bilişsel üçlüye ait alt gruplardaki puanların artışı olumsuz benlik-dünya ve gelecek algısını temsil ettiğinden pozitif yönde anlamlı ilişkiler ifadesi; olumsuz benlik-dünya ve gelecek algısı arttıkça depresif belirtilerinin de arttığı anlamına gelmektedir. Bu aşamada Beck'in olumsuz bilişsel üçlünün depresyonun temelinde yer aldığı ve

bireylerin kendine-yaşantılarına ve geleceğine ilişkin olumsuz düşüncelerinin depresyonun özelliği olarak bilinen hemen hemen bütün belirtileri açıklayabileceği yönündeki görüşü göz önünde bulundurulmuştur (Savaşır, Boyacıoğlu ve Kabakçı, 1996: 20). Literatürdeki çalışmalar incelendiğinde kişinin kendisine-dünyaya ve geleceğe ilişkin pozitif algılarıyla yüksek psikolojik sağlamlık ve düşük depresyon oranları arasında anlamlı bir ilişki olduğunu bulgulayan çalışmalar mevcuttur (Mak, Ng ve Wong, 2011: 613). Bununla birlikte ergenlik öncesi kız çocuklarında kendileri hakkındaki olumsuz algıların, geleceğe yönelik negatif düşüncelerin ve umutsuzluğun depresyonla ilişkili olarak görüldüğü ve kendine dair inançların depresif belirti şiddeti üzerinde en güçlü etkiyi gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır (Graves, 2007: 149). Literatürde özellikle gelecek algısı ve benlik algısı ile depresif semptomların ilişkili olduğunu gösteren çalışmalar dikkat çekmektedir (Asarnow, Carlson ve Guthrie, 1987: 364; Koç, 2008: 118). Bu noktada literatürdeki çalışmalarında bulgularımızla tutarlı olduğu söylenebilmektedir.

Bir diğer analizde erken dönem travmatik yaşantı türleri ve bilişsel üçlü alt gruplarının ruhsal belirti puanlarını ne düzeyde yordadığını görebilmek amacıyla çoklu doğrusal regresyon analizi uygulanmış; duygusal istismar, duygusal ihmal, benlik algısı, dünya algısı ve gelecek algısı bağımsız değişken, KSE psikolojik belirti puanları (somatizasyon, obsesif kompulsif belirtiler, depresyon, anksiyete) ise bağımlı değişken olarak değerlendirilmiştir. Analiz sonuçlarına göre depresyona ait varyansın toplam %51,2'sinin; %17,3'ü duygusal istismar, %26,5'i benlik algısı, %7,4'ü dünya algısı tarafından yordandığı saptanmıştır. Literatürdeki bulgularda göz önünde bulundurulduğunda genel anlamıyla beklendik sonuçlar elde edilmiştir fakat korelasyon analizi sonucunda anlamlı bir ilişki görülmesine rağmen duygusal ihmalin depresyon üzerinde yordayıcı bir etki göstermiyor olması dikkat çekmekte ve duygusal ihmal yaşayanlarda da depresyon belirtilerinin ortaya çıkma ihtimalinin söz konusu olabileceğini düşündürmektedir. Bununla birlikte gelecek algısının depresyon üzerinde yordayıcı etkisinin görülüyor olması da dikkat çeken bir bulgu olarak değerlendirilmektedir. Literatürde yer alan çalışmalara bakıldığında Gross ve Keller (1992: 179)'ın araştırmasında duygusal istismarın depresyon üzerindeki etkileri değerlendirilmiş ve duygusal istismarın fiziksel istismardan çok daha güçlü bir yordayıcı olduğu ve duygusal istismarın etkileri ortadan kaldırıldığında fiziksel istismarın etkisinin önemsiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlar elde ettiğimiz

verilerle paralel gözükmele birlikte bu sonuçlardan yola çıkarak yetişkinlik dönemindeki sağlıklılık üzerinde daha şiddetli veya göz önündeki istismar türlerinden ziyade duygusal olarak maruz kalınan kötü muamele türlerinin daha etkili olduğunu söylemek mümkün olmaktadır. Bu aşamada duygusal kötü muamelenin daha gözle görülür etkileri olan fiziksel ve cinsel istismara eşlik edebileceği de göz önünde bulundurulmalıdır. Buna bağlı olarak duygusal istismar ve ihmalin benlik saygısında bir eksikliğe neden olabileceği ve kişiye benliği ve performansları ile ilgili olumsuz inanç sunabileceği düşünülmekte ve yetişkin duygusal işleyişi üzerinde güçlü bir belirleyici etkisi olabileceği için göz ardı edilmemesi gerekmektedir (Spertus, 2003:1256-1257). Graves (2007: 148-149)'e ait bir araştırmada bilişsel üçlüye ait değişkenlerin depresif semptomlar üzerindeki etkisi incelenmiş ve çocuğun kendine ve geleceğe olan algılarının depresif belirtiler üzerinde önemli ölçüde etkili olduğu fakat dünya hakkındaki algılarının depresif semptomları etkilemediği, çocuğun depresif belirti şiddetinin en temel yordayıcısının ise benlik algısı olduğu sonucuna ulaşmıştır. Araştırma kapsamında bilişsel üçlü aracı değişken olarak değerlendirilmiş ve aileye ilişkin aile çatışması gibi değişkenlerin bireyin inançlarını etkilediği ve daha sonra depresif belirtiler üzerinde etkili olduğu görülmüştür. Sonuç olarak ebeveynler çocuklarına kendisi, dünyası ve gelecek hakkında verdiği mesajlarla çocukların bilişsel tarzını belirlemekte ve dolaylı olarak depresyon belirtilerinin üzerinde de rol oynamaktadır (Graves,2007: 176). Bulgular araştırma sonucumuzla kısmen tutarlılık göstermekle birlikte dünya algısına ilişkin bulguların araştırma sonucumuzda bir karşılığının olmadığı görülmektedir. Araştırma bulgularımızda her ne kadar gelecek algısı depresyonu yordamıyor görünse de korelasyon analizinde gelecek algısının depresyonla anlamlı ilişki göstermesi olumsuz gelecek algısına sahip bireylerin depresyon belirtileri gösterebilmesinin muhtemel olduğunu düşündürmektedir. Bu noktada Graves (2007)'e ait araştırma sonucu stresli yaşam olaylarının ruhsal belirtilerle bağlantısı üzerinde bilişsel üçlünün rolünün görülmesi açısından dikkat çekici olarak değerlendirilmektedir.

Literatürde araştırma amacımızla tutarlı olarak dikkat çeken bir araştırma ise üçüncü sınıfa giden çocukların oluşturduğu bir örnekleme 5 sene sürecek ileriye dönük yapılan bir çalışmada olumsuz yaşam olaylarının 1 yıl sonraki olumsuz yükleme tarzını ve umutsuzluğu yordadığına ilişkin bulgulardır (Garber ve Flynn,2001: 370-371). Nolen-Hoeksema, Seligman ve Girgus (1992:411-412)'un da bu sonuçlara

benzer sonuçlar elde ettiği, ek olarak daha karamsar bilişsel tarzların depresyonu yordadığı sonucuna ulaştıkları görülmektedir. Araştırma sonuçlarına göre olumsuz olaylarla bağlantılı olarak negatif bir yaklaşım tarzı ve açıklama modelinin depresif belirtilerin önemli bir yordayıcısı olduğu saptanmıştır. Araştırma kapsamında depresyon yaşayan çocukların açıklama tarzları kötüleşmekle beraber depresyonları yatıştıktan sonra bile karamsarlıklarının devam ettiği görülmüştür. Bu durumun da gelecekteki depresyon yaşantısı için risk oluşturmasının muhtemel olduğu düşünülmektedir. Bu bulgulardan yola çıkarak bu araştırma kapsamında stresli yaşam olaylarının kendine-dünyaya ve geleceğe ilişkin olumsuz atıfların gelişmesinde önemli bir faktör olabileceği bu olumsuz atıflarının da ruhsal belirti düzeyleri üzerinde rolü olabileceği düşünülmektedir. Literatürdeki çalışmalar çoğunlukla depresyon ve anksiyete odaklı gözükmele birlikte bu çalışmada somatizasyon ve obsesif-kompulsif belirtilere de yer verilmiş ve benlik ve dünya algısının somatizasyon ve OKB üzerinde yordayıcı etkisinin olduğu saptanmıştır. Bu noktada çocukluk çağı ihmal ve istismar yaşantılarının erken dönem öğrenmelerine bağlı olarak bireylerin kendisi, diğerleri ve geleceğiyle ilgili olumsuz ve işlevsel olmayan değerlendirme ve çıkarımlar yapmasında önemli bir etken olabileceğine dair bulgular (Türkkan, 2017:74) da göz önünde bulundurulduğunda gerçeğin çarpıtılmasını içeren olumsuz algılara yönelik bilişsel hataların çeşitli ruhsal belirti düzeylerinin yetişkinlikte ortaya çıkmasına neden olabileceği öngörülmektedir.

Depresif belirti düzeylerine ait puanların çocukluk çağı travma maruziyeti bildiren ve bildirmeyen katılımcılarda gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark gösterip göstermediğinin incelenmesi amacıyla uygulanan bağımsız gruplarda t-testi analiz sonuçlarına göre depresif belirtilerin duygusal istismar, cinsel istismar, duygusal ihmal ve fiziksel ihmal yaşantısı olan grupta istatistiksel açıdan anlamlı olarak daha yüksek olduğu, fiziksel istismar maruziyetinde ise gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmadığı görülmüştür. Literatürdeki çalışmalar incelendiğinde Gingerich ve Rosen (2007: 22) tarafından yapılan bir çalışmada depresyona ait belirtilerin çocukluk çağında duygusal istismar öyküsü olan grupta duygusal istismar öyküsü bulunmayan gruba göre anlamlı olarak fazla olduğu ve depresif bireylerin geriye dönük hatırlanan çocukluk çağı travmalarını incelemek amacıyla yürütülen bir çalışmada ise majör depresyonu olan hastaların sağlıklı karşılaştırma deneklerinden önemli ölçüde daha şiddetli duygusal istismar ve duygusal ihmal yaşantılarının olduğu

sonucuna ulaşılmıştır (Bernet ve Stein, 1999: 172). Banyard ve arkadaşları (2001) cinsel istismar öyküsü olan ve olmayan kadınlara ait grupları karşılaştırmış ve depresyonun 2 grup arasında farklılık gösterdiği, cinsel istismar öyküsü olan kadınların olmayanlara oranla daha yüksek depresyon belirtileri gösterdiği sonucuna ulaşmıştır (Banyard, Williams ve Siegel, 2001: 706). Daha düşük şiddetli cinsel travma yaşayan veya cinsel istismar öyküsü bulunmayan grupla şiddetli cinsel istismar bildiren grup karşılaştırıldığında yaşam boyu majör depresyonun şiddetli istismar bildiren grupta anlamlı olarak daha yüksek olduğu saptanmıştır (Walker, vd., 1995: 88). Cinsel istismar yaşantısı olan bireylerde daha depresyon puanları saptanan farklı çalışmalarda mevcuttur (Carter, vd., 2006: 262; Burnam, vd., 1988: 846; Saunders, vd., 1992: 198). İsvçeli kadınlardan oluşan bir örneklemede fiziksel, duygusal ve cinsel istismarın psikolojik sağlık ile ilişkisi incelenmiş ve genel olarak istismara uğramış kadınların istismar edilmeyen kadınlara göre daha fazla depresyon yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır (Wijma, vd., 2007: 569). Genel olarak araştırma sonuçları bulgularımızla tutarlı gözükmele birlikte uyguladığımız analizler sonucunda fiziksel istismara dair gruplar arası bir farklılık tespit edilmemiş olması fiziksel istismara yönelik literatür bulgularının sonuçlarımızla örtüşmediği göstermektedir. Bu aşamada literatürde fiziksel olarak istismara uğrayan ve uğramayan gruplara ait karşılaştırmalı analiz sonuçlarında istismar geçmişi olan grubun fiziksel olarak istismara uğramayan gruba oranla depresif belirtilerin daha yüksek düzeyde olduğunu ortaya koyan farklı çalışmaların mevcut olduğu da dikkat çekmektedir (Silverman, 1996: 717; Bernet ve Stein, 1999: 172). Gross ve Keller (1992: 179)'ın araştırmasında fiziksel istismara, psikolojik istismara hem fiziksel hem psikolojik istismara uğrayan 3 grup bir de herhangi bir istismar geçmişi olmayan gruplar karşılaştırılmış ve fiziksel ve psikolojik istismarın birlikte olduğu grubun diğer üç gruptan daha depresif belirtiler sergilediği ve diğer grupların birbirinden anlamlı ölçüde farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu araştırma bulgularımızdaki literatürle tutarsız gözükken sonuçlar üzerinde farklı değişkenlerin ya da kombinasyonların etkisinin olabileceği ve bulgular üzerinde değişikliğe sebep olabileceğine dair fikir verebilmektedir.

Anksiyete belirtileri ile ilgili hipotezimiz doğrultusunda uyguladığımız analizler sonucunda ÇÇTÖ toplam puanı ile anksiyete arasında istatikselsel açıdan anlamlı bir ilişki görülmüş, çocukluk çağı travma alt türleri ile ruhsal belirtiler arasındaki ilişkiler incelendiğinde ise duygusal ihmal ve duygusal istismar ile anksiyete belirtileri

arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlar duygusal ihmal ve duygusal istismar yaşantıları arttıkça anksiyete belirtilerinin de arttığını göstermektedir. Araştırma kapsamında fiziksel ihmal, fiziksel istismar ve cinsel istismar yaşantısı ile anksiyete belirtileri arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmadığı da görülmektedir. Araştırma bulguları göz önünde bulundurularak literatürde yer alan çalışmalar incelendiğinde; duygusal ihmal ve istismar maruziyeti ile anksiyete arasında bulgularımızla tutarlı olacak şekilde pozitif yönde anlamlı bir ilişki görülmesine rağmen cinsel istismar ve fiziksel ihmal ile anksiyete belirtileri arasında ilişkinin bulunduğu da görülmüş ve bu aşamada bulgularımızla uyumsuz sonuçların olduğu dikkat çekmiştir. Aynı çalışmada fiziksel istismar ile anksiyete arasında anlamlı bir ilişki bulunamamış olması da sonuçlarımızla uyumlu gözükmektedir (Gül, vd., 2016: 110). Fiziksel istismar ile anksiyete arasında anlamlı bir ilişki bulamayan başka çalışmalarda bu bulgularla paralellik göstermektedir (Wijma, vd., 2007: 569). Bu bulgulardan farklı olarak Örsel ve arkadaşları (2011: 133)'nın araştırma sonuçlarına göre ise duygusal istismar ile birlikte fiziksel istismar yaşayan bireylerde de anksiyete bozukluklarının görüldüğü tespit edilmiştir. Norman (2012: 15)'a ait farklı bir araştırma sonucunda da fiziksel istismar ve duygusal istismar ile anksiyetenin ilişkili olduğu görülmekle birlikte ihmal ile anksiyete arasında ilişki olarak anlamlı bir sonuca ulaşamamıştır. Bu noktada çocukluk çağı travma türleri ve anksiyete belirtileri arasında alanyazında farklı sonuçların olduğu görülmekte ve bulgularımızla tutarsız sonuçlarda dikkat çekmektedir.

Anksiyete ile bilişsel üçlü arasındaki ilişkinin saptanmasına yönelik yapılan analiz sonucunda depresif belirtiler ile kendine-dünyaya ve geleceğe yönelik olumsuz inançlar arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Araştırma kapsamında kullanılan ölçekte bilişsel üçlüye ait alt gruplardaki puanların artışı olumsuz benlik-dünya ve gelecek algısını temsil etmekte ve pozitif yönde anlamlı ilişkiler ifadesi olumsuz benlik-dünya ve gelecek algısı arttıkça anksiyete belirtilerinin de arttığı anlamına gelmektedir. Bilişsel üçlüyü bir bütün olarak ele alıp ruhsal belirtilerle ilişkisini inceleyen çalışmalar oldukça kısıtlı gözükmele birlikte çocukların sınav kaygısı üzerinden yapılan bir çalışmada olumsuz bilişsel üçlü ile performans kaygısı arasında ilişki bulunmuştur. Sonuçlara göre olumsuz bilişsel üçlü puanları arttıkça kaygı düzeyi de arttığını söyleyebilmek mümkündür (Wong, 2008: 184-185).

Regresyon analizi sonuçlarına göre anksiyeteye ait varyansın %9,3'ünün duygusal istismar, %14'ünün ise dünya algısı, %3,7'sinin benlik algısı tarafından pozitif yönde yordandığı tespit edilmiştir. Bu verilere göre ilgili alt boyutlar anksiyeteye ait varyansı toplam %27 oranında açıklamaktadır. Analize sırasıyla dünya algısı ve benlik algısı değişkenleri dahil edildiğinde duygusal istismarın yordayıcı etkisinin ortadan kalktığı görülmektedir. Bu noktada bilişsel üçlüye ait benlik ve dünya algısı değişkenlerinin anksiyete üzerinde duygusal istismardan daha etkili olduğu söylenebilir. Literatürde incelendiğinde kendine-dünyaya ve geleceğe ilişkin olumsuz bakışın sınav kaygısının bir yordayıcısı olabileceği görülmüştür (Wong, 2008: 184-185). Bu noktada olumsuz benlik algısının performans kaygısı üzerindeki yordayıcı etkisinin belirgin olduğu görülmektedir (Tobacyk,1986: 781). Bu sonuçlarla paralel olarak Serafini ve arkadaşları (2019) araştırmasında umutsuzluğun kaygı ve depresyonu içeren duygudurum bozukluklarına ait varyansın %58,2'sini yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulguların kaygı belirtilerine ilişkin araştırma sonucumuzla paralellik göstermekle birlikte bulgularımızda ek olarak dünya algısının da kaygı üzerinde yordayıcı etkisinin güçlü olduğu sonucu belirgindir.

Regresyon analizleri kapsamında alanyazın incelendiğinde; Spertus ve arkadaşları (2003: 1255)'na ait bir çalışmada fiziksel istismar, cinsel istismar, duygusal istismar ve ihmalin ruhsal belirtiler (Anksiyete, Somatizasyon, Depresyon) üzerindeki yordayıcılık gücü incelenmiş ve duygusal istismar ve ihmalin ruhsal belirtilerin en önemli yordayıcıları olduğu görülmüştür. Bu yönüyle bulgularımızla tutarlılık gösteriyor olsa da araştırma kapsamında duygusal istismar ve ihmale ilişkin etkiler hiyerarşik regresyon analizi ile diğer istismar türlerine de maruz kalmış bireyler üzerinden incelenmiş ve çalışma kapsamında duygusal istismarın tek başına etkilerini ortaya koyan bir analiz uygulanmamıştır. Bu yüzden diğer istismar türlerinden ayrılarak yalnızca duygusal istismarın ruhsal belirtiler üzerindeki etkileri hakkında yorum yapmak pek mümkün olmamaktadır. Fakat bu araştırma sonucuyla paralellik gösteren başka araştırmalarda mevcuttur (Pitzner ve Drummond, 1997: 133; Bernet ve Stein,1999:173). Bu araştırma sonuçları ve duygusal ihmalin anksiyete ile korelasyon gösterdiği yönündeki bulgular göz önünde bulundurulduğunda her ne kadar yordayıcı etkisi görülme de duygusal ihmal yaşayanlarda anksiyete belirtilerinin ortaya çıkma ihtimalinin söz konusu olabileceğini düşündürmektedir.

Anksiyete belirtilerine ait puanların çocukluk çağı travma yaşantısı bildiren ve bildirmeyen katılımcılarda gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark gösterip göstermediğinin incelenmesi amacıyla uygulanan fark analizi sonuçlarına göre duygusal istismar, duygusal ihmal ve fiziksel istismar yaşantısı olan grupta anksiyete puanlarının istatistiksel açıdan anlamlı olarak daha yüksek olduğu, cinsel istismar ve fiziksel ihmal maruziyetinde ise gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür. Literatür incelendiğinde Wijma ve arkadaşları (2007:569) fiziksel, duygusal ve cinsel istismarın psikolojik sağlık ile ilişkisi incelemiş ve genel olarak istismara uğramış kadınların istismar edilmeyen kadınlara göre daha fazla anksiyete yaşadıkları sonucuna ulaşmışlardır. Daha düşük şiddetli cinsel travma yaşayan veya cinsel istismar öyküsü bulunmayan grupla şiddetli cinsel istismar bildiren grup karşılaştırıldığında yaygın anksiyetenin şiddetli istismar bildiren grupta anlamlı olarak daha yüksek olduğu saptanmıştır (Walker, vd., 1995: 88). Cinsel istismar öyküsü olan ve olmayan kadınlara ait grupların karşılaştırıldığı bir başka çalışmada çalışmalarda anksiyetenin 2 grup arasında farklılık gösterdiği ve cinsel istismar öyküsü olan kadınların olmayanlara oranla daha yüksek anksiyete belirtileri gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır (Banyard, Williams ve Siegel, 2001: 706; Er, 2010: 53;). Gruplar arası karşılaştırmalarda cinsel istismar öyküsü olan katılımcıların daha yüksek anksiyete belirtileri gösterdiğini ortaya koyan farklı çalışmalarda mevcuttur (Carter, vd., 2006: 262; Burnam, vd., 1988: 846). İlgili bulguların araştırma sonuçlarımızla uyumlu olmadığı gözükmemektedir. Bununla birlikte anksiyeteye ait belirtilerin duygusal istismar yaşantısına göre gruplar arası karşılaştırılmasını içeren bir çalışmada çocukluk çağında duygusal istismar bildiren grubun, duygusal istismar geçmişi olmayan gruptan anlamlı olarak fazla olduğu görülmesi (Gingerich ve Rosen, 2007: 22) bulgularımızla paralel bir sonuç olarak değerlendirilmektedir.

Elde edilen bulgular; çocukluk çağında yaşanan travmanın etkisiyle benlik yapısının olumlu yönde yeterince gelişemediği ve bireyin yaşam sorunlarıyla baş edebilmek için gerekli becerileri geliştiremediğini veya benlik algısını sarstığını düşündürmekte, bunun neticesinde yetişkinlik döneminde karşılaşılan ufak çaplı problemlerle bile baş edemeyeceğine yönelik inançlar devreye girerek, bireyin tehlikeli, sürekli tetikte olması gerektiği ve sürekli yarışmak zorunda olduğu bir dünya içinde hissetmesine ve anksiyete belirtileri ortaya koymasına sebep olabileceği şeklinde yorumlanabilmektedir.

Somatizasyon belirtileri ile ilgili hipotezimiz doğrultusunda uyguladığımız korelasyon analizi sonucunda ÇÇTÖ toplam puanı ile somatizasyon arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki görülmüş, çocukluk çağı travma türleri ile ruhsal belirtiler arasındaki ilişkiler analiz edildiğinde ise duygusal ihmal ve duygusal istismar ile somatizasyon belirtileri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen ilişki bulgularına göre duygusal ihmal ve duygusal istismar yaşantıları arttıkça somatizasyon belirtileri de artmaktadır. Bununla birlikte analiz sonuçlarında fiziksel ihmal, fiziksel istismar ve cinsel istismar yaşantısı ile somatizasyon belirtileri arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmadığı da görülmektedir. Literatürde yer alan çalışmalar değerlendirildiğinde bulgularımızla tutarsız olarak somatizasyon bozukluğunda özellikle fiziksel istismar ve cinsel istismar maruziyetinin olduğunu gösteren çalışmalar dikkat çekmektedir. Wijma ve arkadaşları (2007: 569)'nın yaptığı bir araştırma sonucunda ise somatizasyon bozukluğunun fiziksel ve cinsel istismarla ilişkili olduğu fakat duygusal istismarla anlamlı bir ilişki göstermediği sonucuna ulaşılmış, aynı şekilde Spitzer ve arkadaşları (2008: 337)'nin DSM-IV kriterlerine göre somatizasyon bozukluğu ve major depresyon tanısı alan 28 kişi ile yaptığı bir çalışmada, bu kişilerin çocukluklarında fiziksel istismar, fiziksel ihmal ve cinsel istismar yaşantısı olduğu görülmüştür. Literatürde fiziksel ve/veya cinsel istismar yaşantılarının ruhsal belirtilerle ve düzeyleriyle ilişkili olduğunu sonucunu destekleyen başka çalışmalarda mevcuttur (Roelofs, 2002: 1911; Rosenbaum, 2000: 147; Classen, 1998: 1002; Lopez ve Heffer, 1998: 192; Afifi, 2006: 1097; Spertus, vd., 2003: 1253). Somatizasyon bozukluğu çalışmalarına ait bulguların çalışma kapsamında elde ettiğimiz bulgularla tutarlı olmadığı görülmekte fakat her ne kadar alanyazında araştırma sonuçları genellikle cinsel ve fiziksel istismar ile ilişkili bulunduğu gösterse de son dönemlerde duygusal istismar ve ihmalin de somatizasyonla ilişkili olabileceğini gösteren çalışmaların yapıldığı görülmektedir (Waldinger, vd., 2006: 132). Literatür ile bulgularımız arasındaki tutarsızlıklar katılımcıların ölçekleri içtenlikle cevaplamadıklarını ya da örneklemin küçüklüğü veya örneklemdaki cinsiyet eşitsizliği gibi faktörlerin analiz sonuçlarını etkilediğini düşündürmektedir. Aynı zamanda kültürel farklılıklar veya çocukluk çağı travma türleri ile somatizasyon belirtilerinin ilişkisinde farklı değişkenlerinde devreye giriyor olabileceği, sonuçlardaki tutarsızlığı etkileyen bir ihtimal olarak değerlendirilebilir.

Somatizasyon ile bilişsel üçlü arasındaki ilişkinin saptanmasına yönelik yapılan analiz sonucunda depresif belirtiler ile kendine-dünyaya ve geleceğe yönelik olumsuz inançlar arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen bu bulgulara göre benlik-dünya ve geleceğe yönelik olumsuz inançlar arttıkça somatizasyon belirtileri de artmaktadır. Somatizasyon belirtileriyle ilgili yapılan araştırmalarda bilişsel özelliklerin fizyolojik uyarılma ile etkileşim halinde olduğunu, olumsuz bilişlerin stres yanıtlarını ortaya çıkaran ve devamlılığını sağlayan faktörler için tetikleyici olabileceği söylenmektedir. Fiziksel olarak hasta olmaya ilişkin olumsuz yorum veya algının daha düşük fiziksel aktivitenin eşlik ettiği kaçınma davranışını ortaya çıkarmakta bu da vücutta yanlış algılama olasılığını arttırmaktadır (Rief, Hiller ve Margraf, 1998: 194). İlgili bilgiler araştırma kapsamında elde ettiğimiz bulgularla tutarlılık göstermekle beraber literatürde bilişsel üçlünün bir bütün olarak ele alındığı somatizasyon araştırmaları da oldukça kısıtlı gözükmektedir.

Çocukluk çağı travma türleri ve bilişsel üçlünün somatizasyon üzerindeki yordayıcılığını analiz edebilmek amacıyla uygulanan regresyon analizi sonuçlarına göre somatizasyon varyansının %10,4'ünün duygusal istismar, %7,9'unun dünya algısı, %1,2'sinin ise benlik algısı tarafından yordandığı saptanmıştır. Literatürde Pitzner ve Drummond (1997: 139) psikolojik ve sözel istismarı içeren kötü muamele türlerinin diğer olumsuz yaşam olaylarından bağımsız olarak duygudurum ve psikosomatik şikayetlerin güçlü yordayıcısı olduğunu bildirmiştir. Spertus ve arkadaşları (2003: 1255)'da duygusal ihmal ve istismarın somatizasyonun önemli yordayıcıları olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu sonucunda bulgularımızla tutarlı gözüküğünü söyleyebilmek mümkün olmakla birlikte her ne kadar regresyon analizinde duygusal ihmal; somatizasyon üzerinde yordayıcı bir etki göstermiyor olsa da korelasyon analizi sonucunda anlamlı bir ilişki görülmesi duygusal ihmal yaşayanlarda somatizasyon belirtilerinin ortaya çıkma ihtimalinin söz konusu olabileceğini düşündürmektedir.

Somatizasyon belirtilerine ait puanların çocukluk çağı travma yaşantısı bildiren ve bildirmeyen katılımcılarda gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark gösterip göstermediğinin incelenmesi amacıyla uygulanan bağımsız gruplarda t-testi analiz sonuçlarına göre somatizasyon puanlarının duygusal istismar ve duygusal ihmal yaşantısı olan grupta istatistiksel açıdan anlamlı olarak daha yüksek olduğu, cinsel

istismar, fiziksel istismar ve fiziksel ihmal maruziyetinde ise gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Literatürde anksiyete belirtilerinin çocukluk çağı travma yaşantı türlerine göre karşılaştırılmasını içeren bir çalışmada bulgularımızla tutarlı olacak şekilde duygusal istismar yaşantısı olan grubun anksiyete puanlarının anlamlı olarak daha yüksek olduğu görülmüştür (Gingerich ve Rosen, 2007:22). Bununla birlikte literatürde en çok dikkat çeken araştırmalar cinsel istismar yaşantısıyla ilgilidir. Cinsel istismar öyküsü olan ve olmayan üniversite çağındaki kadınlardan oluşan bir örneklemede istismar öyküsü olan grubun daha fazla anksiyete ve depresyonun yanı sıra daha yüksek düzeyde somatizasyon bildirdiklerini gösteren ve belirti düzeylerinin ebeveyn ensesti, istismarcının yaşı ve istismara maruziyet süresi gibi değişkenlerden de etkilendiğini ortaya koyan çalışmalar dikkat çekmektedir (Briere ve Runtz, 1988: 54-55). Sedney ve Brooks (1984: 217)'nin yaptığı bir araştırma sonucu da elde edilen bulguları desteklemekle birlikte erken dönem cinsel maruziyeti olan bireyler ile cinsel istismara aile içi bireyler tarafından maruz kalan bireylerin belirti düzeylerini karşılaştırmış ve olumsuz etkilerin ensest grubunda daha belirgin olduğu sonucuna ulaşmıştır. Daha düşük şiddetli cinsel travma yaşayan veya cinsel istismar öyküsü bulunmayan grupla şiddetli cinsel istismar bildiren grup karşılaştırıldığında somatizasyon bozukluğunun şiddetli istismar bildiren grupta anlamlı olarak daha yüksek olduğu saptanmıştır (Walker, vd., 1995: 88). Somatizasyon belirtilerinin duygusal ihmal ve istismarla anlamlı ilişkisinin görülmesi ve duygusal istismarın somatizasyon üzerindeki yordayıcı rolü duygusal travma yaşantısı olan bireylerde somatizasyon belirtileri görülebileceğine dair fikir vermekte ve somatizasyon maruziyetinde gruplar arası farklılaşmanın görülmesiyle bu ihtimal güçlenmektedir. Bu noktada somatizasyonla ilgili olarak, duyguların ifade edilememesi ve baskı altında tutulmasına karşın bireyin bedensel yakınmalarını bir duygu ifadesi olarak kullanarak iletişim kurma yolunu tercih etmesi şeklindeki açıklamalar (Geçtan, 1997: 98) elde edilen bulguların beklendik olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte somatizasyon belirtileri gösteren bireylerin özellikle ilerleyen yaşlarda, o yaşa gelinceye kadar beklentilerini gerçekleştirebilecek bir hayat yaşamamış olduğuna yönelik inancının ve gelecekle ilgili de bir umudunun kalmadığına yönelik düşüncelerinin olduğu, tüm bunlarla birlikte bireyin dış dünyadan duygusal bir kopma yaşadığı bildirilmektedir (Geçtan, 1997: 220). Bu bilgiler duygusal ihmal ve istismar yaşantılarının bireylerin somatizasyon yaşantıları

üzerindeki etkileri hakkındaki görüşleri desteklemekle birlikte olumsuz bilişsel üçlü ile somatizasyon ilişkisi ve olumsuz benlik-dünya algısının somatizasyon üzerindeki yordayıcı gücü hakkında elde edilen bulguları da destekleyici olduğu görülmektedir.

Obsesif-Kompulsif Belirtiler ile ilgili hipotezimiz doğrultusunda ÇÇTÖ toplam puanı ile OKB arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir korelasyon olduğu tespit edilmiş ve çocukluk çağı travma ölçeğinin alt türlerinden duygusal istismar ve duygusal ihmal ile obsesif-kompulsif belirti düzeyi arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen bulgular; duygusal istismar ve duygusal ihmal yaşantıları arttıkça OKB düzeylerinin de arttığı şeklinde ifade edilebilmektedir. Bununla birlikte fiziksel ihmal, fiziksel istismar ve cinsel istismar yaşantısı ile OKB arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmadığı sonucuna da ulaşılmıştır. Alanyazın incelendiğinde Demirci (2016: 11)'ya ait araştırma sonuçlarında çalışmamızla tutarlı olacak şekilde çocukluk çağı travma ölçeği toplam puanları ile obsesif-kompulsif belirtiler arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Detaylı analiz edildiğinde ise çocukluk çağı travma türlerinden duygusal ihmal, duygusal istismar, cinsel istismar alt ölçek puanları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu fakat fiziksel istismar ve fiziksel ihmalin obsesif-kompulsif belirti puanları ile istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki içinde olmadığı görülmüştür. Çalışmalar ayrıntılı incelendiğinde her bir istismar türüyle anlamlı ilişkiler olduğunu bildiren çalışmalar (Kaya, 2020: 37) olmakla birlikte, obsesif-kompulsif bozukluğu olan hastalarda özellikle duygusal travmaların daha yüksek olduğu görülmüş, çocukluk çağı travmalarının OKB gelişiminde rol oynayabileceği belirtilmiştir (Lochner, vd., 2002: 67; Carpenter ve Chung, 2011: 377). Mathews ve arkadaşları (2008) üniversite öğrencileri üzerinde çocukluk çağı travma yaşantıları ve obsesif-kompulsif belirti ilişkisini incelemek için bir araştırma yapmışlar ve obsesif-kompulsif belirtilerin özellikle duygusal istismar ve fiziksel ihmal alt gruplarıyla ilişkili olduğunu bildirmişlerdir. Elde edilen bulgularla tutarlı araştırma sonuçlarının olduğu görülmekle birlikte diğer ruhsal belirtilerde de olduğu gibi literatürde farklı sonuçlara ulaşan çalışmaların olduğu da görülmektedir.

Obsesif-kompulsif belirtiler ile bilişsel üçlü arasındaki ilişkinin saptanmasına yönelik yapılan analiz sonucunda depresif belirtiler ile kendine-dünyaya ve geleceğe yönelik olumsuz inançlar arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Bu analiz sonucuna göre benlik-dünya ve geleceğe yönelik olumsuz inançlar arttıkça

obsesif-kompulsif belirtileri düzeyleri de artmaktadır. Literatürdeki bilişsel üçlü ile OKB arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmaların kısıtlılığına karşın Çopur (2015: 77)'a ait bir çalışmada obsesif-kompulsif bozukluk belirtilerinde bulgularımızla tutarlı olacak şekilde kendine-dünyaya ve geleceğe ilişkin olumsuz bilişlerle pozitif bir ilişki içinde olduğunu göstermektedir.

Regresyon analizi sonuçlarına göre obsesif-kompulsif belirtilere ait varyansın %9,4'ünün duygusal istismar, %16,1'inin benlik algısı, %3,3'ünün dünya algısı tarafından pozitif yönde yordandığı görülmektedir. Böylece bu alt boyutlar obsesif-kompulsif belirtilere ait varyansı toplam %28,8 oranında açıklamaktadır. Ayrıca analize sırasıyla benlik algısı ve dünya algısı değişkenleri dahil edildiğinde duygusal istismarın obsesif-kompulsif belirtiler üzerindeki yordayıcı etkisinin ortadan kalktığı görülmektedir. Bu noktada bilişsel üçlüye ait benlik ve dünya algısı değişkenlerinin obsesif-kompulsif belirtiler üzerinde duygusal istismardan daha etkili olduğu söylenebilir. Bununla birlikte her ne kadar regresyon analizinde duygusal ihmal; somatizasyon üzerinde yordayıcı bir etki göstermiyor olsa da korelasyon analizi sonucunda saptanan anlamlı ilişkinin duygusal ihmal yaşayanlarda ruhsal belirtilerin görülebileceğine dair ipucu verdiği düşünülmektedir.

Çocukluk çağı travma yaşantısı bildiren ve bildirmeyen katılımcılarda gruplar arasında obsesif-kompulsif belirti düzeylerine ait puanların istatistiksel olarak anlamlı bir fark gösterip göstermediğinin incelenmesi amacıyla uygulanan Bağımsız Gruplarda t-testi analiz sonuçlarına göre duygusal istismar, duygusal ihmal, cinsel istismar ve fiziksel ihmal yaşantısı olan grupta anlamlı olarak yüksek olduğu görülmüş fakat fiziksel istismar maruziyeti olan ve olmayan katılımcılar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa ulaşılamamıştır. Literatür taramasında duygusal istismar (Gingerich ve Rosen, 2007:22) ve duygusal ihmal ile OKB'nin gruplar arası farklılık gösterdiği sonucuna ulaşan farklı çalışmalara ulaşılmıştır (Lochner, vd., 2002: 67; Carpenter ve Chung, 2011: 377). Ek olarak Demirci (2016: 10)'nin araştırma sonucunda ise duygusal ihmal ve duygusal istismar mağduru olan grubun OKB puanının maruziyet bildirmeyen gruba göre anlamlı olarak yüksek çıkması da bu bulgularla tutarlı gözükmeyle birlikte literatürde gözlemlenen bu sonuçlar bulgularımızla paralellik göstermektedir. Bu bulgular, duygusal istismarın zarar verme potansiyelinin olduğunu ve olumsuz sonuçlarının istismar gerçekleşikten çok sonra bile ortaya çıkabilen psikolojik belirtilerle ilişkili olabileceğini gösteren sonuçları desteklemektedir. Bir

diğer değişken olan geleceğe ilişkin umutsuzluğun olduğu ve olmadığı 2 grubun karşılaştırılmasını içeren bir araştırmada duygusal istismara ilişkin puanların umutsuz grupta daha fazla olduğu görülmektedir (Serafini, vd., 2019). Daha düşük şiddetli cinsel travma yaşayan veya cinsel istismar öyküsü bulunmayan grupla şiddetli cinsel istismar bildiren grup karşılaştırıldığında obsesif-kompulsif bozukluğunun şiddetli istismar bildiren grupta anlamlı olarak daha yüksek olduğu saptanmıştır (Walker, vd., 1995: 88). Bu bulguları destekleyecek şekilde cinsel istismar yaşantısı olan bireylerin daha yüksek OKB gösterdiklerini raporlayan farklı çalışmalarda dikkat çekmektedir (Carter, vd., 2006: 262; Burnam, vd., 1988: 846; Saunders, vd., 1992: 198). Araştırma sonucumuzda fiziksel istismar yaşantısı olan ve olmayan grup arasında obsesif-kompulsif belirtiler arasında anlamlı bir farka ulaşılamasa da OKB'nin fiziksel istismar yaşantısına göre gruplar arası farklılaştığını gösteren çalışmalar da bulunmaktadır (Carpenter ve Chung, 2011: 377).

Aşırı tepkileri içerebilen bir denetim bozukluğu olarak tarif edilen obsesif-kompulsif bozukluğa ait belirtilerin çocukluk yıllarında özellikle bakım verenin kısıtlayıcı, cezalandırıcı ya da tehditkâr tutumlarıyla başlayabildiğine yönelik bilgiler ile obsesif-kompulsif belirtilerin bireylerin kendi olanaklarının kısıtlı olduğu ve tehlikeli bir durumla karşı karşıya geldiklerinde bu durumun üstesinden gelme noktasında yetersiz kalabileceklerine yönelik inançları doğrultusunda ortaya çıkabildiği görüşü de (Geçtan, 1997:197) göz önünde bulundurulduğunda travmatik yaşantıların bu koşulları sağlayabildiği dolayısıyla çocukluk çağında bir çok travma türünün obsesif-kompulsif belirtilerin görülmesinde etkili olabileceği ihtimali bulgularımızla desteklenmektedir. Bu noktada bireyin travmatik bir durumun üstesinden gelemeyeceğine yönelik çaresizlik içeren olumsuz benlik algısının gelişim döneminde temel inanç olarak yerleşebileceği ve yetişkinlik dönemindeki OKB ile ilişkili olabileceği elde edilen bulgular neticesinde de ihtimal olarak belirtilebilmektedir. Özellikle bulgularda elde edilen sonuçlarda duygusal ihmal, duygusal istismar ve fiziksel ihmalin benlik-dünya ve gelecek algısıyla ilişkili olması, benlik ve dünya algısının da obsesif-kompulsif belirtilerle ilişkili görünmesi ve OKB üzerinde yordayıcı rolünün olması da bu ihtimali destekleyici nitelikte olarak yorumlanabilir.

Bir bütün olarak bakıldığında çocukluk çağı travma maruziyeti ile yetişkinlikte görülen ruhsal belirtiler arasında ilişki saptanmış olmasının olası nedenleri genel olarak; çocukluk dönemi ihmal ve istismar yaşantılarının gelişimin en savunmasız

döneminde gerçekleşiyor olması, çoğunlukla ilişkisel ve duygusal kötü muameleyi de içermesi, uzun süre devam edebilme ve çoklu ve tekrarlı bir şekilde kurban durumuna düşürülme potansiyeli gibi deneyimleri içeriyor olması şeklinde sıralanarak belirtilmektedir (Briere ve Scott, 2016: 22). Araştırma kapsamında elde edilen ilişkisel bulgular, literatürdeki çalışmalarla karşılaştırıldığında sonuçların bazı alt boyutlarla paralellik gösteriyor olmasıyla birlikte bazı alt boyutlardan elde edilen bulgularla tutarlılık göstermediği görülmektedir. Özellikle fiziksel istismar ve ihmalin olduğu olguların birçoğunda duygusal istismar ve ihmalinde eşlik ettiğine dair bulgular göz önünde bulundurulduğunda duygusal istismarın ruhsal belirtilerin tümüyle ilişkili görünüp fiziksel ve cinsel istismarın hiçbir ruhsal belirti türüyle ilişki göstermemesi beklenmedik bir sonuçtur (Claussen ve Crittenden, 1991: 9). Sonuçlardaki tutarsızlıklar sosyal ve kültürel faktörlerden, örneklem küçüklüğünden yada cinsiyet eşitsizliğinden etkileniyor olabileceği şeklinde açıklanabileceği gibi, veriler toplanırken bireylerin kaçınma davranışı göstermemesi ve kendilerini daha rahat ifade edebilmeleri için her ne kadar kapalı zarf uygulamasına başvurulup katılımcılar gizlilik hakkında bilgilendirilmiş olsalar da kendilerini yeteri kadar açma ve ölçekleri içtenlikle cevaplama konusunda kaçınmacı davranmış olabilecekleri şeklinde yorumlanabilir. Aynı zamanda bu ilişkiler üzerinde ekonomik durum, istismara maruz kalınan yaş, anne-baba eğitim düzeyi gibi sosyo-demografik değişkenlerinde etkili olabilmesinin muhtemel olduğu, ilişkisel çalışmalar yapılırken bu değişkenlerin de göz önünde bulundurulmasının daha güvenilir sonuçlara ulaşmayı sağlayabileceği düşünülmektedir. Ruhsal belirtiler ile bilişsel üçlü arasındaki ilişkilere dair yapılan literatür taramasında ise alanyazındaki kısıtlılık dikkat çekmekle birlikte ulaşılan araştırma sonuçlarının genel anlamıyla bulgularımızla tutarlılık gösterdiği görülmektedir.

Fark analizi sonucu elde edilen araştırma sonuçlarımızın literatürde yer alan depresyon ve obsesif-kompulsif belirtilere ilişkin bulgularla genel olarak paralellik gösterdiği görülmekle birlikte somatizasyon ve anksiyeteye dayalı bulguların araştırma sonucumuzla paralellik göstermediği gözlemlenmektedir. Araştırma sonucumuzda anksiyete ve somatizasyonun cinsel istismar yaşantısı bağlamında gruplar arasında farklılık göstermediği görülmekte fakat alanyazındaki bilgi ve bulgular cinsel istismar yaşantısının genel olarak yaşam boyu devam edebilecek ruhsal belirtileri öngördüğünü belirtmektedir. Bu öngörü cinsel istismar yaşayan bireylerin ruhsal belirti göstermesi

ve ortaya çıkan ruhsal belirtinin de cinsel istismara yeniden zemin hazırlayabileceği şeklinde açıklanabilmektedir. Cinsiyet veya eğitim düzeyi gibi farklı bir değişkenlerin devreye giriyor olmasının da bu noktada belirleyici olabileceği görülmektedir (Burnam, vd.,1988: 846). Bu bilgiler araştırma kapsamında cinsel istismar ile ruhsal belirtiler arasında anlamlı bir sonuç görülmemesine rağmen gruplar arası farklılıkların görülüyor olmasını açıklayabilecek niteliktedir. Bununla birlikte araştırma bulgularımızda gruplar arası farklılaşma göstermeyen bazı alt boyutlarda katılımcıların öncelikli olarak çocukluk çağı travmaları ölçeğinde yeterince kendini açmamış olabilme ihtimaliyle birlikte ihmal ve istismar yaşantılarına farklı değişkenlerinde eşlik edebileceği ve ruhsal belirti düzeylerinin bir kombinasyon sonucu değişiklik gösterebileceği düşünülebilir.

Ruhsal belirtilerin çocukluk çağı ihmal ve istismar yaşantıları ile olan kuramsal bağlantısına önceki sayfalarda yer verilmiştir. Her ne kadar regresyon analizinde duygusal ihmal; somatizasyon, depresyon, anksiyete ve OKB üzerinde yordayıcı bir etki göstermiyor olsa da korelasyon analizi sonucunda anlamlı bir ilişki görülmesi ve t-test sonucuna göre her bir alt boyutta gruplar arası anlamlı bir fark görülüyor olması duygusal ihmal yaşayanlarda ruhsal belirtilerin ortaya çıkma ihtimalinin söz konusu olabileceğini düşündürmektedir. Aynı şekilde korelasyon analizi sonuçlarında duygusal ihmal, fiziksel ihmal ve gelecek algısı ile depresyon arasında anlamlı bir ilişki görülmesine ve t-testi analiz sonuçlarına göre gruplararası anlamlı bir fark görülmesine rağmen regresyon analizinde fiziksel ihmal, duygusal ihmal ve gelecek algısının depresyon üzerinde yordayıcı bir etkisi olmadığı görülmektedir. Buna göre her ne kadar fiziksel ve duygusal ihmal ile gelecek algısı depresyonu yordamıyor olsa da fiziksel ihmal ve duygusal ihmale maruz kalan ve olumsuz gelecek algısına sahip olan bireylerin depresyon belirtileri gösterme olasılıklarının olabileceği düşünülmektedir. Geleceğe karşı olumsuz algıyı içeren umutsuzluk çalışmalarına bakıldığında umutsuzluğun duygusal istismar ile depresif belirtiler arasındaki ilişkideki varyansın%87,3'ünü açıkladığı ve duygusal istismar puanlarının umutsuzluk devreye sokulduktan sonra anlamlı kalmadığı görülmektedir (Courtney, Kushwaha ve Johnson, 2008:291). Bu araştırma sonucu duygusal ihmal ile ruhsal belirtiler ve/veya fiziksel-duygusal ihmal ve olumsuz gelecek algısı ile depresyon arasındaki yordayıcı ilişkide de araya farklı değişkenlerin etkisinin giriyor olma ihtimalini de

düşündürmektedir. Bu noktada etkili olabilecek değişkenlerinde değerlendirildiği daha kapsamlı bir analizin yapılması daha güvenilir sonuçlar elde etmeyi sağlayacaktır.

5.2. Araştırmanın Anlattıkları

Araştırma bulgularına göre somatizasyon ve OKB; duygusal ihmal, duygusal istismar ve benlik-dünya ve gelecek algısıyla; depresyon duygusal-fiziksel ihmal, duygusal istismar ve benlik-dünya-gelecek algısıyla; anksiyete duygusal ihmal-istismar ve benlik-dünya gelecek algısıyla anlamlı bir ilişki göstermektedir. Benlik algısı; duygusal istismar, duygusal ihmal, fiziksel ihmal ile; dünya ve gelecek algısı ise duygusal ihmal, duygusal istismar, fiziksel ihmal ile anlamlı ilişki göstermektedir. Bu ilişkiler değişkenler arasındaki bağlantıyla ilgili bir fikir vermekle birlikte bir nedensellik sunmamaktadır. Bu nedenle aradaki bağlantıları anlamak ve daha güçlü bulgular sunabilmek için t-testi ve regresyon analizi gerçekleştirilmiştir.

Yapılan çoklu doğrusal regresyon analiz sonuçlarında ise ruhsal belirtiler çocukluk çağı travma geçmişine ve bilişsel üçlüye ait alt boyutlar tarafından açıklanmaktadır. Çocukluk çağında duygusal istismar yaşantısı, dünya algısı ve benlik algısı değişkenlerinin çoğunluğu kadınlardan oluşan bir örnekleme depresyon anksiyete, somatizasyon ve obsesif-kompulsif belirtileri yordamakta ve anksiyete ve OKB'da benlik algısı ve dünya algısı değişkenleri analize dahil edildikten sonra duygusal istismarın yordayıcı etkisi ortadan kalkmaktadır. Somatizasyon ve depresyonda ise bilişsel üçlüye ait değişkenlerin etkileri kontrol edildikten sonra bile duygusal istismarın yordayıcılığı değişmemektedir. Bilişsel üçlüye ait değişkenlerin ise OKB, depresyon ve anksiyete belirtilerinde oldukça güçlü olduğu görülmektedir. Bulgular doğrultusunda bilişsel üçlünün anksiyete ve OKB üzerinde yordayıcılık etkisinin ruhsal belirtilerin ortaya çıkmasında önemli bir rol oynayabileceği öngörülmektedir.

Çocukluk çağı travma yaşantılarının varlığı ve yokluğuna göre sınıflandırılan grupların ruhsal belirtiler doğrultusunda farklılık gösterip göstermediğini değerlendirmek için gerçekleştirilen t-testi analiz sonucunda depresyon ve obsesif kompulsif belirtilerin duygusal ihmal ve istismar, fiziksel ihmal, cinsel istismar yaşayan grupta; anksiyete belirtilerinin duygusal ihmal-istismar ve fiziksel istismar yaşayan grupta; somatizasyon belirtilerinin ise duygusal ihmal ve duygusal istismar yaşayan grupta anlamlı olarak farklılaştığı görülmüştür.

Elde ettiğimiz bulgular genel olarak çocukluk çağındaki duygusal istismarın, olumsuz benlik, dünya ve gelecek algısının ruhsal belirtileri anlamlı düzeyde yordayıcı bir güce sahip olduklarını göstermekte ve yetişkin işlevselliği üzerindeki önemine dikkat çekmektedir. Sonuç olarak travmatik yaşantılar kadar bilişsel üçlüye ait değişkenlerinde göz ardı edilmemesi gereken, yetişkin duygusal işleyişinin güçlü belirleyicileri olabileceği düşünülmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

İnsanoğlu doğduğu andan itibaren yaşamın pek çok döneminde olumsuz ya da travmatik olarak değerlendirilebilecek çeşitli yaşam deneyimlerine maruz kalmaktadır. Bu olumsuz olarak değerlendirilebilecek yaşam deneyimleri kapsamında bireyin işleyişini en yoğun biçimde etkileyebilecek faktörlerden birisi de erken dönemlerde deneyimlenen ve çocukluk çağı travmaları olarak isimlendirilen yaşam olaylarıdır. Bu kavrama ait alt değerışkenlerden fiziksel istismar, duygusal istismar, cinsel istismar, fiziksel ihmal ve duygusal ihmal araştırma kapsamında ele alınmakta ve yapılan çalışmalar bu değerışkenlere dikkat çekmektedir. Çocukluk döneminde yaşayan istismar ve ihmalin uzun süreli etkileri kişiden kişiye farklılık gösterebilmekte ve her birey belirli değerışkenlere bağlı olarak benzer travmatik yaşantıları farklı sonuçlarla deneyimleyebilmektedirler. Bireyin kendine-dünyaya ve geleceğe yönelik algısına odaklanan bilişsel üçlü de bu süreci etkileyen önemli faktörlerden birisi olarak görölmektedir. Araştırma sonucunda ise fiziksel istismar ve cinsel istismarın hiçbir ruhsal belirtiyile ilişki göstermiyor olmasına rağmen olumsuz bilişsel üçlünün ruhsal belirtilerin tümüyle ilişkili görünmesi, fark analizinde fiziksel ve cinsel istismar dışında kalan travma türlerinde travma geçmişi olmayanların lehine gruplar arası farklılaşma göstermesi ve benlik ve dünya algısının ruhsal belirtileri duygusal istismarla birlikte anlamlı düzeyde yorduyor olmalarıyla birlikte benlik algısı ve dünya algısı analize dahil edildiğinde duygusal istismarın yordayıcı etkisinin ortadan kalkıyor olması araştırma amacımıza uygun olarak olumsuz bilişsel üçlünün ruhsal belirti düzeyleri üzerinde anlamlı bir etkisinin olabileceğini öngörmeyi sağlamıştır.

Kısaca, araştırmada elde edilen bulgulardan, çocukluk çağı travmaları ile olumsuz bilişsel üçlünün ruhsal belirtiler üzerindeki etkisi ve ilişkisi anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, alan yazında ve özellikle Türkçe literatürde çocukluk çağı travması yaşamış bireylere yönelik olumsuz bilişsel üçlünün çalışma kapsamına dahil edildiği benzer bir çalışma olmaması araştırmanın önemini arttırmaktadır. Bu bağlamda araştırma kapsamında elde edilen bulguların alan yazındaki bir ihtiyaca cevap verdiği ve travma geçmişi olan bireylerin terapötik sürecinin bu bağlamda düzenlenmesine katkıda bulunacağı düşünölmektedir.

Elde edilen sonuçlar doğrultusunda öneriler ve çalışmaya ait kısıtlılıklar şu şekilde sıralanabilir;

1. Bir travmatik yaşantı olarak çocukluk dönemi istismar ve ihmal deneyimlerinin ve kendine-dünyaya ve geleceğe ilişkin olumsuz yaklaşımların insan yaşamı üzerindeki uzun vadeli etkilerini anlamak ve buna yönelik çocukluk çağında yaşanan travmalara yönelik önleyici çalışmalarda bulunmak, bakım verenleri ve toplumu bilinçlendirmeye yönelik çalışmalar yapmak, psiko-eğitim programları düzenlemek ve müdahale amaçlı yeni programlar geliştirmek, çocukluk çağında travma maruziyeti olan bireylere profesyonel destek alması konusunda destek olmak ve bireylerin ruh sağlığının korunması kadar toplumsal düzeyde ruh sağlığının sağlanması, korunması ve sürdürülmesi amacıyla harekete geçmenin faydalı olabileceği düşünülmektedir.

2. Travma yaşantılarıyla çalışan klinisyenlerin, olumsuz bilişlerinin etkilerinin farkında olarak bu bireylerin kendilerine ve dünyaya yönelik olumsuz önyargıları azaltmayı amaçlayan ve mağdurların bilişsel süreçlerine daha fazla odaklanan tedavi yaklaşımlarını önemsemesi ve benimsemesi işlevsel sonuçlar ortaya çıkarabilecektir

3. Cinsiyetler arası farklılığın gelecek algısı ve beklentisi bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir belirleyici olduğu görülmüştür. Buna bağlı olarak toplum içinde gelecek beklentileri desteklenirken cinsiyet farklılıklarının da göz önünde bulundurulması önerilmektedir.

4. Ruh sağlığı alanındaki çalışmalar yalnızca psikolojik belirtilere odaklanmakla kalmamalı bununla birlikte çocukluk çağı travmatik yaşantıları ele alınırken bireylerin kendine-dünyaya ve geleceğe ilişkin olumsuz bakış açılarına da odaklanmalıdır. Çocukluk çağı travmatik yaşantıları ve bilişsel üçlü arasındaki ilişkiselliği daha ayrıntılı değerlendirebilmek için daha kapsamlı ölçeklerle, ileriye dönük çalışmalar tasarlanarak uygulanmalıdır.

5. Literatür incelendiğinde çocukluk çağı travmaları ve ruhsal belirtiler arasındaki ilişkiye odaklanan çok sayıda araştırma olduğu dikkat çekmekte ve bu araştırma kapsamında elde edilen bulguların genel olarak literatürle uyumlu olduğu görülmektedir. Buna rağmen bilişsel üçlüyü bir bütün olarak ele alıp ruhsal belirtilerle ilişkisine odaklanan çalışma sayısının oldukça kısıtlı olduğu dikkat çekmektedir. Bu nedenle araştırmanın sonuçlarının daha detaylı ve güvenilir olabilmesi için farklı örneklem gruplarıyla yeni araştırmalar yapılabilir.

6. Kısıtlılıklar göz önünde bulundurulduğunda araştırma kapsamında değerlendirilmesi yapılan veriler kısıtlı sayıda katılımcıdan elde edilmiş olması nedeniyle çalışmaya ait bulguların genellenebilirliğinin sağlanması için daha geniş ve farklı kesimlere ait bireylerin oluşturduğu bir örneklem grubu ile oluşturularak, cinsiyet eşitsizliği ortadan kaldırılarak farklı araştırmaların yapılması bu noktada faydalı olacaktır. Bununla birlikte eğitim düzeyi, ekonomik düzey, anne-baba eğitim seviyesi gibi sosyo-demografik bilgilere ait detayların analiz sonuçlarına dahil edilmesinin araştırmaya ait sonuçları daha güvenilir kılabileceği düşünülmektedir.

7. Bir diğer kısıtlılık ise çocukluk çağı travmasıyla ilgili bilgilerin geriye dönük ve öz bildirim dayalı olmasıdır. Dolayısıyla bilgiler çarpıtmaya müsaittir ve ileriye dönük çalışmaların yapılması daha güvenilir sonuçlar elde etmeyi sağlayabilir.

8. Toplumumuzda bireye yüklenen ahlaki değerler ve ayıplanma korkusu sebebiyle çocukluk çağı travmatik yaşantı ölçeğindeki bazı soruların doğru bir şekilde yanıtlanmadığı düşünülmektedir. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda elde edilen bulguların değişebileceği tahmin edilmektedir.

Tüm bu kısıtlılıklara rağmen çalışmamızın çocukluk çağı travmaları ile bilişsel üçlü ve ruhsal belirtiler arasındaki ilişkiyi inceleyen ve farklı sonuçları olan çalışmalara yeni bulgular eklemesi bakımından literatüre katkı sağladığı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Abramson, L. Y., Alloy, L. B. ve Metalsky, G. I. (1989). Hopelessness Depression: A Theory-Based Subtype of Depression. *Psychological Review*, 96(2): 358-372.
- Abramson, L. Y., vd. (2004). Cognitive Vulnerability-Stress Theories of Depression: Examining Affective Specificity in the Prediction of Depression Versus Anxiety in Three Prospective Studies. *Cognitive Therapy and Research*, 28(3): 309–345. doi:10.1023/b:cotr.0000031805.60529.0d
- Adewuya, O. A., vd. (2006). Depression Amongst Nigerian University Students: Prevalence and Sociodemographic Correlates. *Social Psychiatry Epidemiology*, 41(8): 674–678.
- Adler, Z., Bifulco, A. ve Brown, G. W. (1991). Early Sexual Abuse and Clinical Depression in Adult Life. *British Journal of Psychiatry*, 159(01): 115–122. doi:10.1192/bjp.159.1.115
- Afifi, T. O. vd. (2006). Physical Punishment, Childhood Abuse and Psychiatric Disorders. *Child Abuse & Neglect*, 30(10): 1093–1103. doi:10.1016/j.chiabu.2006.04.006
- Ahern, D. K. vd. (2006). Mapping the Road From Childhood Trauma to Adult Somatization: The Role of Attachment. *Psychosomatic Medicine*, 68(1): 129–135. doi: 10.1097/01.psy.0000195834.37094.a4
- Akça, S. vd. (2018). Cinsiyet ve Yaş Farklılıklarının Ergenlerin Depresyon, Anksiyete Bozukluğu, Kendine Zarar Verme, Psikoz, Travma Sonrası Stres Bozukluğu, Alkol-Uyuşturucu Bağımlılığı ve Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu İle İlişkili Sorunlara Etkisi. *Dicle Tıp Dergisi*, 45 (3) , 255-264. DOI: 10.5798/dicletip.457235
- Aker, T. vd. (2003). *Psikolojik Travma ve Sonuçları* (1.Baskı). İstanbul: 5US Yayınları.
- Akman, B. ve Balat, U. G. (2004). Farklı Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Lise Öğrencilerinin Benlik Saygısı Düzeylerinin İncelenmesi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14 (2): 175-183.

- Akpınar, A. (2007). *Ergenlik Döneminde Obsesif Kompulsif Bozukluğun Yaygınlığı* (Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi). Sağlık Bakanlığı, Şişli Etfal Eğitim ve Araştırma Hastanesi Psikiyatri Kliniği, İstanbul.
- Albayrak, G., Keldal, G. ve Yavuzer, Y. (2018). Üniversite Öğrencilerinin Algıladıkları Sosyal Destek ile Depresyon Düzeyleri Arasındaki İlişki: Problem Çözme Becerilerinin Aracılık Etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33(1): 242-255. doi: 10.16986/HUJE.201702708
- Alparslan, Z. N. ve Aslan, S. H. (1999). Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeğinin Bir Üniversite Öğrencisi Örneğinde Geçerlik, Güvenirlik ve Faktör Yapısı. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 10(2): 275–85.
- Alper, K., vd. (1993). Nonepileptic Seizures and Childhood Sexual and Physical Abuse. *Neurology*, 43(10): 1950–1950. doi:10.1212/wnl.43.10.1950
- Alsancak, C. (2016). *Çocukluk Çağı Travmaları ve Bağlanma Özellikleri ile Obsesif İnanışlar ve Obsesif-Kompulsif Belirtilerin İlişkisinde Dünyaya İlişkin Varsayımların Aracılık Rolü: Üniversite Öğrencilerinde Bir Değerlendirme* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Altay, A. C. ve Coşkun, Y. (2009). Lise Öğrencilerinde Yabancılaşma ve Benlik Algısı İlişkisi. *Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 29: 41-56
- Altın H. ve Çetin K. (2019). Cinsel İstismara Uğramış Çocukların Sosyodemografik Değerlendirilmesi. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Ereğli Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(2): 135-147.
- Altıparmak, S. (2008). Çocuk istismar ve ihmalinin çocuk bedeni üzerine etkileri. *Çocuk Dergisi*, 8(1): 9–13.
- Altuntaş, F. (2000). *Geç Ergenlerde Sosyal Medya Kullanımı, Benlik Algısı ve Ruhsal Belirti Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gelişim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Amerikan Psikiyatri Birliği (1998). *Mental bozuklukların tanısal ve sayımsal elkitabı. (DSM-IV. (E. Köroğlu, Çev.))*. Ankara: Hekimler Yayın Birliği.

- Amerikan Psikiyatri Birliği (2013). *Ruhsal bozuklukların tanısai ve sayımsai elkitabı (DSM-5), tanı ölçütleri başvuru elkitabı'ndan* (5. Basım). (E. Köroğlu, Çev.). Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- Anders, S. L., Frankfurt, S. B. ve Frazier, P. A. (2011). Variations in Criterion A and PTSD Rates in a Community Sample of Women. *Journal of Anxiety Disorders*, 25(2): 176–184. doi:10.1016/j.janxdis.2010.08.018
- Ansseau, M., vd. (2004). High Prevalence of Mental Disorders in Primary Car. *Journal of Affective Disorders*, 78(1): 49–55. doi:10.1016/s0165-0327(02)00219-7
- Antar, S., Özen, Ş. ve Özkan, M. (2007). Çocukluk Çağı Travmalarının Umutsuzluk, Sigara ve Alkol Kullanımı Üzerine Etkisi; Üniversite Son Sınıf Öğrencilerini İnceleyen Bir Çalışma. *Düşünen Adam: Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi*, 20 (2): 79-87.
- Asarnow, J. R., Carlson, G. A. ve Guthrie, D. (1987). Coping Strategies, Self-Perceptions, Hopelessness, and Perceived Family Environments in Depressed and Suicidal Children. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 55(3): 361–366. doi:10.1037/0022-006x.55.3.361
- Aydın, B. (2010). *Çocuk ve ergen Psikolojisi* (3.Basım). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- Aydın, E. (2018). *Çocukluk Çağı Travmatik Yaşantılarının Psikolojik Sağamlık ve Depresyon Belirtileri Üzerine Etkisi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aytaç M. H., Erensoy, H. ve Kıvılcım, S. (2017). Erişkin Obsessif Kompulsif Bozukluk Tanılı Hastalarda Çocukluk Çağı Ruhsal Travmaları. *The Journal of Neurobehavioral Sciences – JNBS*, 4(2): 63-71.
- Banyard, V. L., Siegel, J. A. ve Williams, L. M. (2001). The Long-Term Mental Health Consequences of Child Sexual Abuse: An Exploratory Study of The İmpact of Multiple Traumas in A Sample of Women. *Journal of Traumatic Stress*, 14(4): 697–715. doi:10.1023/a:1013085904337
- Barut, B. (2018). *Cinsel İstismar Mağduru Kız Çocukların Umutsuzluk Düzeyi ile Saldırgan Tutumları Arasındaki İlişki (Güneydoğu Anadolu Bölgesi örneği)* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.

- Baylan, N. (2019). *Çocukluk Çağı Travmalarının Somatizasyon ile İlişkisinde Aleksitiminin Aracı Rolü* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Işık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Baymur, F. (1990). *Genel Psikoloji*. İstanbul: İnkilap Yayınları.
- Beck, A.T. (2008). *Bilişsel Terapi ve Duygusal Bozukluklar*. (V. Öztürk ve A. Türkcan, Çev.). İstanbul: Litera Yayıncılık.
- Bekaroğlu, M., vd. (2002). Depresif Bozukluklarda Risk Etkenleri. *Klinik psikiyatri Dergisi*, 5(1): 8-15.
- Berber Çelik, Ç. (2010). *Üniversite öğrencilerinin çocukluk çağı örülenme yaşantılarının kendilik algısı ve boyun eğici davranışlar üzerine etkisi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Bernet, C. Z. ve Stein, M. B. (1999). Relationship of Childhood Maltreatment to The Onset and Course of Major Depression in Adulthood. *Depression and Anxiety*, 9(4): 169–174. doi:10.1002/(sici)1520-6394(1999)9:4<169::aid-da4>3.0.co;2-2
- Bernstein, K. ve Kong, S. (2009). Childhood Trauma as A Predictor of Eating Psychopathology and Its Mediating Variables in Patients with Eating Disorders. *Journal of Clinical Nursing*, 18(13): 1897-1907.
- Beyazova, U. ve Şahin, F. (2007). Çocuk İstismarı ve İhmaline Yaklaşımında Hastane Çocuk Koruma Birimleri. *Türk Pediatri Arşivi*, 42 (özel sayı): 16-18.
- Blackmore, E., Bewell, C., Carter, J. C. ve Woodside, D. B. (2006). The Impact of Childhood Sexual Abuse in Anorexia Nervosa. *Child Abuse & Neglect*, 30(3): 257–269. doi:10.1016/j.chiabu.2005.09.004
- Borduın, C. M., Howe, B. A. ve Williamson, J. M. (1991). The Ecology of Adolescent Maltreatment: A Multilevel Examination of Adolescent Physical Abuse, Sexual Abuse, and Neglect. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 59(3): 449–457. doi:10.1037/0022-006x.59.3.449
- Boyacıoğlu, G., Kabakçı, E. ve Savaşır, I. (1996). *Bilişsel Davranışçı Terapiler*. Ankara: Özyurt Matbaacılık

- Bozkurt, A.İ., Ergin, A. ve Uzun, S.U. (2014). Tıp Fakültesi Öğrencilerinde Stresle Başa Çıkma Yöntemleri ve Bu Yöntemlerin Sosyodemografik Özelliklerle İlişkisi. *Fırat Tıp Dergisi*, 19(1): 31-37.
- Bozkurt, N. (2003). Depresyonda Bilişsel Davranişçi Yaklaşımlar: Beck`in Bilişsel Kuramı. *Ege Eğitim Dergisi*, (3)2, 59 – 64
- Brähler, E., Hiller, W. ve Rief, W. (2006). Somatization in the population: from mild bodily misperceptions to disabling symptoms. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 41(9): 704–712. doi:10.1007/s00127-006-0082-y
- Briere N.J. ve Scott C., (2016). Travma Terapisinin İlkeleri Belirtiler, Değerlendirme ve Tedavi İçin Bir Kılavuz. (B. D. Genç, Çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Briere, J. N. ve Elliott, D. M. (1994). Immediate and Long-Term Impacts of Child Sexual Abuse. *The Future of Children*, 4(2): 54 –69.
- Briere, J. ve Runtz, M. (1988). Multivariate Correlates of Childhood Psychological and Physical Maltreatment Among University Women. *Child Abuse & Neglect*, 12(3): 331-341.
- Briere, J., ve Runtz, M. (1990). Differential adult symptomatology associated with three types of child abuse histories. *Child Abuse & Neglect*, 14(3): 357–364. doi:10.1016/0145-2134(90)90007-g
- Brooks, B. ve Sedney, M. A. (1984). Factors Associated with A History of Childhood Sexual Experience in a Nonclinical Female Population. *Journal of the American Academy of Child Psychiatry*, 23(2): 215–218. doi:10.1097/00004583-198403000-00015
- Brown, J. vd. (1999). Childhood Abuse and Neglect: Specificity of Effects on Adolescent and Young Adult Depression and Suicidality. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 38(12): 1490–1496. doi:10.1097/00004583-199912000-00009
- Buck, C. ve Forward, S. (2019). *Zor Bir Ailede Büyüme Geçmişini Onarmanın ve Hayatını Geri Kazanmanın Yolları* (A.Terzi, Çev.), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Budak, S. (2000). *Psikoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

- Burnam, M. A. vd. (1988). Sexual assault and mental disorders in a community population. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 56(6): 843–850. doi:10.1037/0022-006x.56.6.843
- Butcher, J. N., Mineka, S. ve Hooley, J. M. (2013). *Anormal Psikoloji*. (O. Gündüz, Çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Bülbül, F. vd. (2013). Yineleyen ve İlk Atak Depresyonda Çocukluk Çağı Ruhsal Travmalarının Yeri. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 14(2): 93-99.
- Bülbül, K., Çakıcı, A. B., Türkkın, T. (2009). Sınıf Öğretmenlerinin Çocuk İstismarı ve İhmaline Yönelik Bilgi ve Risk Tanıma Düzeylerinin İncelenmesi. *Türk Eğitim Dergisi*, 4(2): 128-144.
- Büyüköztürk, Ş. (2016). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (22. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Carpenter, L. ve Chung, M. C. (2011). Childhood trauma in obsessive compulsive disorder: The roles of alexithymia and attachment. *Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice*, 84(4): 367–388. doi:10.1111/j.2044-8341.2010.02003.x
- Chelminski, I., Gibb, B. E. ve Zimmerman, M. (2007). Childhood Emotional, Physical, and Sexual Abuse, and Diagnoses of Depressive and Anxiety Disorders in Adult Psychiatric Outpatients. *Depression and Anxiety*, 24(4): 256–263. doi:10.1002/da.20238
- Chen, K. J., Chiang, H. H. ve Yang, C. C. (2018). Model of Coping Strategies, Resilience, Psychological Well-Being, and Perceived Health Among Military Personnel. *Journal of Medical Sciences*, 38(2), 73-80. <https://www.jmedscindmc.com/text.asp?2018/38/2/73/230014>
- Cicchetti, D. ve Kim, J. (2003). Social Self-Efficacy and Behavior Problems in Maltreated and Nonmaltreated Children. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 32(1): 106-117.
- Classen, C. vd. (1998). Representations of Self in Women Sexually Abused in Childhood. *Child Abuse & Neglect*, 22(10): 997–1004. doi:10.1016/s0145-2134(98)00076-3

- Claussen, A. H. ve Crittenden, P. M. (1991). Physical and Psychological Maltreatment: Relations Among Types of Maltreatment. *Child Abuse & Neglect*, 15(1-2): 5–18. doi:10.1016/0145-2134(91)90085-r
- Cohen, L. J. ve Roth, S. (1986). *Approach, Avoidance, and Coping with Stress*. *American Psychologist*, 41(7): 813–819. doi:10.1037/0003-066x.41.7.813
- Cougle, J. R. vd. (2010). Examining the Unique Relationships Between Anxiety Disorders and Childhood Physical and Sexual Abuse in The National Comorbidity Survey-Replication. *Psychiatry Research*, 177(1-2), 150–155. doi:10.1016/j.psychres.2009.03.008
- Courtney, E., Kushwaha, M. ve Johnson, J. (2008). Childhood Emotional Abuse and Risk for Hopelessness and Depressive Symptoms During Adolescence. *Journal of Emotional Abuse*, 8(3): 281–298. doi:10.1080/10926790802262572
- Cozolino, L. (2017). *Psikoterapinin Nörobilimi Sosyal Beyni İyileştirmek* (M. Benveniste, Çev., T. Özakkaş, ed.). İstanbul: Psikoterapi Enstitüsü.
- Culbertson, F. M. (1997). Depression and Gender: An International Review. *American Psychologist*, 52(1): 25–31. doi:10.1037/0003-066x.52.1.25
- Çankaya, B. (2007). *Lise I. ve II. Sınıf Öğrencilerinin Algılanan Benlik Saygısının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çeçen Eroğul, A. R. ve Türk, S. B. (2013). Ergenlerde Çocukluk Örselenme Yaşantıları ve Öfke İfade Tarzları ile Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. *Journal of Human Sciences*, 10(1): 1421-1439.
- Çelik, C. (2019). *Obsesif-Kompulsif Bozuklukta Çocukluk Çağı Travmatik Yaşantıları, Dissosiyatif Yaşantılar ve Bilişsel Süreçler* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Van.
- “Çocuk İzlem Merkezi (ÇİM) (2012/20 S. K.)”, *Resmî Gazete*, 28431 (Ekim 2012).
- Çopur, G. Y. (2015). *Bilişsel Çarpıtmaların Obsesif Kompulsif Belirtiler ve Obsesif İnançlarla İlişkisinin İncelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Demirci, K. (2016). Çocukluk Çağı Travmaları ve Obsesif-Kompulsif Belirtilerin İlişkisinin İncelenmesi. *Journal of Mood Disorders*, 6(1): 7-13.
- Demirkapı, E.Ş. (2013). *Çocukluk çağı travmalarının duyu düzenleme ve kimlik gelişimine etkisi ve bunların psikopatolojiler ile ilişkisi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Adnan Menderes Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Aydın.
- Derebaşı, I. (1996). *Beck Umutsuzluk Ölçeği'nin Ege Üniversitesi öğrencileri üzerinde geliştirilmesi* (Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi). Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir
- Derman, O. (2014). *Çocuk İstismarı ve İhmaline Yaklaşım* (1.Basım). Ankara: Akademisyen Kitabevi
- Derogatis, L. (1992). *The Brief Symptom Inventory-BSI Administration, Scoring and Procedures Manuel-II*. USA: Clinical Psychometric Research Inc.
- Dobson, K. S. (2010). *Handbook of Cognitive Behavioral Therapies* (3.Basım). New York: Guilford Press.
- Downs, A. ve Tobacyk, J. J. (1986). Personal Construct Threat and Irrational Beliefs as Cognitive Predictors of Increases in Musical Performance Anxiety. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51(4): 779–782. doi:10.1037/0022-3514.51.4.779
- Drummond, P. D. ve Pitzner, J. K. (1997). The Reliability and Validity of Empirically Scaled Measures of Psychological/Verbal Control and Physical/Sexual Abuse: Relationship Between Current Negative Mood and A History of Abuse Independent of Other Negative Life Events. *Journal of Psychosomatic Research*, 43(2): 125–142. doi:10.1016/s0022-3999(96)00370-4
- Duncan, K. (2004). *Healing From the Trauma of Childhood Sexual Abuse: The Journey for Women*. Westport, CT: Praeger.
- Dursun Tuncel, T. (2018). Türkiye’de 18- 25 Yaş Grubu Üniversite Öğrencileri Arasında Görülen Depresyonun; Benlik Saygısı, Aile Bağlılığı, Akademik Başarı ve Cinsiyet ile Olan İlişkisi ve Depresyonda Olan Bu Öğrencilerin Süresi Sınırlı Psikodinamik Psikoterapi ile Tedavisi. *Türkiye Bütüncül Psikoterapi Dergisi*, 1(2): 74-96.

- Eker, İ. ve Yılmaz, B. (2016). Risk Alma Davranışı: Çocukluk Çağı Travmaları ve Benlik Saygısı Temelinde Bir Değerlendirme. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 19(1):27-36.
- Er, T. (2010). *Cinsel İstismara Maruz Kalan ve Kalmayan Ergenlerin Anksiyete, Depresyon ve Benlik Algısı Açısından Karşılaştırılması* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Erarslan, Ö. & Işıklı, S. (2019). Bilişsel Üçlü Envanteri'nin Türkçe Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması. *Nöropsikiyatri Arşivi*, 56: 32-39.
- Erden, G. ve Yiğit, İ. (2015). Çocukluk Çağı İstismar Yaşantıları ile Genel Psikolojik Sağlık Arasındaki İlişkide Erken Dönem Uyum Bozucu Şemaların Aracı Rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 30(75): 47-59.
- Flynn, C. ve Garber, J. (2001). Predictors of Depressive Cognitions in Young Adolescents. *Cognitive Therapy and Research*, 4: 353–376.
- Folkman, S. ve Lazarus, R. S. (1980). An Analysis of Coping in a Middle-Aged Community Sample. *Journal of Health and Social Behavior*, 21(3): 219-239. doi:10.2307/2136617
- Forman, E. M., Herbert, J. D. ve Yeomans, P. D. (2008). Symptom Comparison Across Multiple Solicitation Methods Among Burundians with Traumatic Event Histories. *Journal of Traumatic Stress*, 21(2): 231–234. doi:10.1002/jts.20325
- Forrest, D., Oates, R. K. ve Peacock, A. (1985). Self-Esteem of Abused Children. *Child Abuse & Neglect*, 9(2): 159–163. doi:10.1016/0145-2134(85)90007-9
- Fung, T., Ney, P. G. ve Wickett, A. R. (1994). The Worst Combinations of Child Abuse and Neglect. *Child Abuse & Neglect*, 18(9): 705–714. doi:10.1016/0145-2134(94)00037-9
- Geçtan, E. (1997). *Psikodinamik Psikiyatri ve Normaldışı Davranışlar* (13.Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Giaconia, R. M., Reinherz, H. Z. ve Silverman, A. B. (1996). The long-term sequelae of child and adolescent abuse: A longitudinal community study. *Child Abuse & Neglect*, 20(8): 709–723. doi:10.1016/0145-2134(96)00059-2

- Gingerich, K. J., Rich, D. J. ve Rosen, L. A. (1997). Childhood Emotional Abuse and Associated Psychopathology in College Students. *Journal of College Student Psychotherapy*, 11(3): 13–28. doi:10.1300/j035v11n03_04
- Girgus, J. S. ve Yang, K. (2015). Gender and Depression. *Current Opinion in Psychology*, 4: 53–60. doi:10.1016/j.copsyc.2015.01.019
- Girgus, J. S., Nolen-Hoeksema, S. ve Seligman, M. E. (1986). Learned Helplessness in Children: A Longitudinal Study of Depression, Achievement, and Explanatory Style. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51(2): 435–442. doi:10.1037/0022-3514.51.2.435
- Girgus, J. S., Nolen-Hoeksema, S. ve Seligman, M. E. (1992). Predictors and Consequences of Childhood Depressive Symptoms: A 5-Year Longitudinal Study. *Journal of Abnormal Psychology*, 101(3): 405–422. doi:10.1037/0021-843x.101.3.405
- Gold, E. R. (1986). Long-Term Effects of Sexual Victimization in Childhood: An Attributional Approach. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 54(4): 471–475. doi:10.1037/0022-006x.54.4.471
- Gökalp P.G. (2007). Stres, Anksiyete ve Kadın. <http://www.huksam.hacettepe.edu.tr/Turkce/SayfaDosya/stres.pdf> [27 Şubat].
- Graves, M. E. (2007). *Relationship of Family Variables, Cognitive Triad, and Depressive Symptoms in Pre- and Early Adolescent Girls* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). The University of Texas at Austin, Texas.
- Gross, A. B., & Keller, H. R. (1992). Long-term consequences of childhood physical and psychological maltreatment. *Aggressive Behavior*, 18(3), 171–185. doi:10.1002/1098-2337(1992)18:3<171::aid-ab2480180302>3.0.co;2-i
- Gül, A., vd. (2016). Çocukluk Çağı Travmaları Zemininde Depresyon Anksiyete ve Dissosiasyon Semptomları İlişkisinin Araştırılması. *Journal of Mood Disorders*, 6(3):107-15.
- Güneri Yöyen, E. (2017). Çocukluk Çağı Travması ve Benlik Saygısı. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 3(1): 267-282.
- Güven, H. (2008). *Depresyon ve Dindarlık İlişkisi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Herman J. (2007). *Travma ve İyileşme: Şiddetin Sonuçları- Ev İçi İstismardan Siyasi Teröre* (5.Basım). (T. Tosun, Çev.). İstanbul: Literatür Kitabevi.
- Herrero, J. ve Meneses, J. (2006). Short Web-Based Versions of the Perceived Stress (PSS) and Center for Epidemiological Studies —Depression (CESD) Scales: A Comparison to Pencil and Paper Responses Among Internet Users. *Computers in Human Behavior*, 22(5): 830–846.
- Hiller, W., Margraf, J. ve Rief, W. (1998). Cognitive Aspects of Hypochondriasis and The Somatization Syndrome. *Journal of Abnormal Psychology*, 107(4): 587–595. doi:10.1037/0021-843x.107.4.587
- Howe, D. (2005). *Child Abuse and Neglect: Attachment, Development and Intervention*. London: Palgrave Macmillan.
- [https://tr.wikipedia.org/wiki/Travma_\(tıp\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Travma_(tıp))
- Işıklı, Ş. ve Şenkal, İ. (2015). Çocukluk Çağı Travmalarının ve Bağlanma Biçiminin Depresyon Belirtileri ile İlişkisi: Aleksitiminin Aracı Rolü. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 26(4): 261–267.
- Iwaniec, D. (2006). *The Emotionally Abused and Neglected Child: Identification, Assessment and Intervention: A Practice Handbook*. New York: John Wiley and Sons.
- İkikardeş, E., Öztürk, E. ve Şar, V. (2012). Çocukluk çağı ruhsal travma ölçeğinin Türkçe uyarlamasının geçerlilik ve güvenilirliği. *Türkiye Klinikleri Tıp Bilimleri Dergisi*, 32(4): 1054-1063.
- İmren, S. G., vd. (2013). Cinsel istismara uğrayan çocuk ve ergenlerde klinik özellikler ve intihar girişimi ile ilişkili risk etmenleri. *Marmara Medical Journal*, 26(1): 11-16. doi:10.5472/mmj.2012.02518.1
- İnsan Hakları Derneği, (2008). Çocuk İhmali ve İstismarını Önleme Öğretmenler ve Aileler İçin Eğitim Kılavuzu. https://ihd.org.tr/images/pdf/cocuk_ihmalini_ve_istismarini_onleme_ogretmenler_ve_aileler_icin_egitim_klavuzu.pdf [13 Ekim].
- Kaplan, B.B. (2012). *Konversiyon Bozukluğu Tanılı Kadın Hastalarda Çocukluk Çağı Travma Öyküsünün Psikiyatrik Belirtiler ve Cinsel İşlev ile İlişkisi*

- (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Haliç Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Karasar, N. (2014). *Bilimsel Araştırma Yöntemi* (27. Baskı). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Karataş, Z. ve Yavuzer, Y. (2017). Depression. Dagmar Breznoscakova (Eds.), *Investigating the Relationship Between Depression, Negative Automatic Thoughts, Life Satisfaction and Symptom Interpretation in Turkish Young Adults*. Croatia: IntechOpen, 71-89.
- Kaur, N., Mathews, C. A. ve Stein, M. B. (2008). Childhood trauma and obsessive-compulsive symptoms. *Depression and Anxiety*, 25(9): 742–751. doi:10.1002/da.20316
- Kaya, B. (1996). *Sivas İl Merkezinde Somatizasyon Bozukluğunun Epidemiyolojisi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Cumhuriyet Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Sivas.
- Kempe, C. H. vd. (1985). The Battered-Child Syndrome. *Child Abuse & Neglect*, 9(2): 143–154. [https://doi.org/10.1016/0145-2134\(85\)90005-5](https://doi.org/10.1016/0145-2134(85)90005-5)
- Kendler, K. S., Kuhn, J. W., & Prescott, C. A. (2004). Childhood Sexual Abuse, Stressful Life Events and Risk for Major Depression in Women. *Psychological Medicine*, 34(08): 1475-1482. doi:10.1017/s003329170400265x
- Keskin, A., vd. (2013). Eskişehir İlinde Ruhsal Bozuklukların Yaygınlığı, Cinsiyetlere Göre Dağılımı ve Psikiyatrik Destek Alma ile İlişkisi. *Nöropsikiyatri Arşivi*, 50(4): 344-351
- Kılıç, B.S.S.P., (2019). Obsesif-Kompulsif Belirtilerin Çocukluk Çağı Travma Türleri ve Dissosiyatif Yaşantılarla İlişkisi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Işık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kılıç, M. (1987). *Değişik Psikolojik Arazilara Sahip Olan ve Olmayan Öğrencilerin Sorunları* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kıvılcım, S. (2015). *Çocukluk Çağı Travmatik Yaşam Olaylarının Yetişkin Obsesif Kompulsif Bozukluk ile Komorbiditesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Koç, V. (2008). *Kişilerarası Tarz, Kendilik Algısı, Öfke ve Depresyon* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Köknel, Ö. (1993). *Zorlanan İnsan* (4.Basım). İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi
- Kring, A., M. ve Johnson, S., L. (2015). *Anormal Psikoloji*. (12. Basım). (ed. Şahin M.). İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kutlu, M. (1998). *Özürlü Çocuğu Olan Ana-Babaların Umutsuzluk Düzeyleri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Lamis, D. A. vd. (2014). Mediators of the childhood emotional abuse–hopelessness association in African American women. *Child Abuse & Neglect*, 38(8): 1341–1350. doi:10.1016/j.chiabu.2013.11.006
- Lazarus, R. S. (1993). Coping Theory and Research: Past, Present, and Future. *J Psychosomatic Medicine* 55(3): 234-247.
- Leventhal, J. M. (1998). Epidemiology of Sexual Abuse of Children: Old Problems, New Directions. *Child Abuse & Neglect*, 22(6): 481–491. doi:10.1016/s0145-2134(98)00014-3
- Linzer, M., vd. (1996). Gender, Quality of Life and Mental Disorders in Primary Care: Results from the PRIME-MD 1000 Study. *The American Journal of Medicine*, 101(5): 526–533. doi:10.1016/s0002-9343(96)00275-6
- Lochner, C. vd. (2002). Childhood Trauma in Obsessive-Compulsive Disorder, Trichotillomania, and Controls. *Depression and Anxiety*, 15(2): 66–68. doi:10.1002/da.10028
- Lopez, M. A. ve Heffer, R. W. (1998), Self-Concept and Social Competence of University Student Victims of Childhood Physical Abuse. *Child Abuse and Neglect*, 22(3), 183-195.
- Mak, W. W., Ng, I. S. ve Wong C. C. (2011). Resilience: Enhancing Well-Being Through the Positive Cognitive Triad, *Journal Counseling Psychology*, 58(4): 610–617

- Martin, G. (2004). Sexual Abuse and Suicidality: Gender Differences in A Large Community Sample of Adolescent. *Child Abuse and Neglect*, 28 (5): 491-503.
- Matsunaga, H., vd. (2000). Gender Differences in Social and Interpersonal Features and Personality Disorders Among Japanese Patients with Obsessive-Compulsive Disorder. *Comprehensive Psychiatry*, 41(4): 266-272. doi:10.1053/comp.2000.7426
- McCauley, E. vd. (1988). Cognitive Attributes of Depression in Children and Adolescents. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 56(6): 903-908. doi:10.1037/0022-006x.56.6.903
- McCauley, J. vd. (1997). Clinical Characteristics of Women With a History of Childhood Abuse. *JAMA*, 277(17): 1362-1368. doi:10.1001/jama.1997.03540410040028
- McCoy, M.L. and Keen, S.M. (2014). *Child Abuse and Neglect* (2nd ed.). New York: Psychology Press.
- Mennen, F.E., vd. (2010). Child Neglect: Definition and Identification of Youth's Experiences in Official Reports of Maltreatment. *Child Abuse & Neglect*, 34(9): 647-658.
- Messman-Moore, T. L. ve Coates, A. A. (2007). The Impact of Childhood Psychological Abuse on Adult Interpersonal Conflict. *Journal of Emotional Abuse*, 7(2): 75-92. doi:10.1300/j135v07n02_05
- Miller, W. T. ve Veltkamp, J. L. (1994). *Clinical Handbook of Child Abuse and Neglect*. USA: International Universities Press.
- Morrison, J. *Dsm-5'i Kolaylaştıran: "Klinisyenler İçin Tanı Rehberi"*. ev. Muzaffer şahin. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2016.
- Mullen, P. E. vd. (1996). The Long-Term İmpact of The Physical, Emotional, and Sexual Abuse of Children: A Community Study. *Child Abuse & Neglect*, 20(1): 7-21. doi:10.1016/0145-2134(95)00112-3
- Mustafa Ruhi şirin ve Sevgi Usta Sayıta, "ocuklarda Cinsel İstismar, Terminoloji ve Tanımlar" *1. İstanbul ocuk Kurultayı: Bildiriler Kitabı, 17 Haziran 2000, (İstanbul: İstanbul ocukları Vakfı, 2000): 70-141-562.*

- Nemeroff, C.B. (2004). Neurobiological Consequences of Childhood Trauma. *Journal of Clinical Psychiatry*, 65(1): 18–28.
- Ney, Philip G. vd. (1993). Child Neglect- The Precursor to Child Abuse. *Pre- and Peri-natal Psychology journal*, 8(2): 95-112.
- Norman, R. E. vd. (2012). The Long-Term Health Consequences of Child Physical Abuse, Emotional Abuse, and Neglect: A Systematic Review and Meta-Analysis. *PLoS Medicine*, 9(11): e1001349. doi:10.1371/journal.pmed.1001349
- Oettingen, G. ve Mayer, D. (2002). The motivating function of thinking about the future: Expectations versus fantasies. *Journal of Personality and Social Psychology*, 83(5): 1198–1212. doi:10.1037/0022-3514.83.5.1198
- Onur, B. (2011). *Gelişim Psikolojisi* (9. Basım), Ankara: İmge Kitabevi.
- Öneker, T. (2017). *OKB Tanısı Almamış Beliren Yetişkinlikte Obsesif-Kompulsif Belirtilerin ve Belirti Şiddetlerin Cinsiyet Açısından Dağılımının İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Ören, N. ve Gençdoğan, B. (2007). Lise Öğrencilerinin Depresyon Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Kastamonu Education Journal*, 15(1): 85–92.
- Örsel, S. vd. (2011). Psikiyatri Hastalarında Çocukluk Çağı Travmalarının Sıklığı ve Psikopatoloji ile İlişkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 12(2): 130-136.
- Özcan, M. C. ve Çelebioğlu, A. (2010). *İstismar ve İhmalin Çocuklar Üzerindeki Fiziksel ve Psikolojik Etkilerinin İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Özenli, Y., vd. (2009). Türkiye’de Bir Eğitim Fakültesinde Somatizasyon Bozukluğu Yaygınlığı ve İlişkili Risk Etkenlerinin Araştırılması. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 10(2): 131-136.
- Öztürk, O. ve Uluşahin, A. (2016). *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları*. Ankara: Miki Matbaacılık.

- Parrila, R. K., Randall, W. ve Sobsey, D. (1997). Gender Differences in Abused Children With and Without Disabilities. *Child Abuse and Neglect*, 21 (8): 707-720.
- Pechtel, P., & Pizzagalli, D. A. (2010). Effects of Early Life Stress on Cognitive and Affective Function: An Integrated Review of Human Literature. *Psychopharmacology*, 214(1): 55–70. doi:10.1007/s00213-010-2009-2
- Pereda, N., vd. (2009). The International Epidemiology of Child Sexual Abuse: A Continuation of Finkelhor (1994), *Child Abuse & Neglect*, 33(6): 331-342. doi:10.1016/j.chiabu.2008.07.007
- Perkonig, A. vd. (2000). Traumatic Events and Post-Traumatic Stress Disorder in The Community: Prevalence, Risk Factors and Comorbidity. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 101(1): 46–59. doi:10.1034/j.1600-0447.2000.101001046.x
- Polat, O. (2007). *Tüm Boyutlarıyla Çocuk İstismarı 1 / Tanımlar* (1.Basım), Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Pössel, P. (2009). Cognitive Triad Inventory (CTI): Psychometric Properties and Factor Structure of The German Translation. *Journal of Behaviour Therapy and Experimental Psychiatry*, 40(2): 240-247. doi: 10.1016/j.jbtep.2008.12.001
- Pratchett, L. C., & Yehuda, R. (2011). Foundations of Posttraumatic Stress Disorder: Does Early Life Trauma Lead to Adult Posttraumatic Stress Disorder? *Development and Psychopathology*, 23(02): 477–491. doi:10.1017/s0954579411000186
- Putnam, F. W. (2003). Ten-Year Research Update Review; Child Sexual Abuse. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 42(3): 269–278.
- Roelofs, K. vd. (2002). Childhood Abuse in Patients With Conversion Disorder. *American Journal of Psychiatry*, 159(11): 1908–1913. doi:10.1176/appi.ajp.159.11.1908
- Rohde, P. vd. (2008). Associations of Child Sexual and Physical Abuse with Obesity and Depression in Middle-aged Women. *Child Abuse & Neglect*, 32(9): 878–887. doi:10.1016/j.chiabu.2007.11.004

- Rosenbaum, M. (2000). Psychogenic Seizures. *Psychosomatics*, 41(2): 147–149. doi:10.1176/appi.psy.41.2.147
- Runyan, D., Dunne, M., & Zolotor, A. (2009). The Development and Piloting of The ISPCAN Child Abuse Screening Tool—Parent Version (ICAST-P). *Child Abuse & Neglect*, 33(11): 826–832.
- Saunders, B. E. vd. (1992). Child Sexual Assault as a Risk Factor for Mental Disorders Among Women. *Journal of Interpersonal Violence*, 7(2): 189–204. doi:10.1177/088626092007002005
- Savaşır, I., Boyacıoğlu, G. ve Kabakçı, E. (1998). Bilişsel-Davranışçı Terapiler (2. Baskı). Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları
- Search, G. (1993). *Son Tabu Çocuklara Karşı Cinsel Suçlar* (1. Basım). İstanbul: Sarmal Yayınevi
- Serafini, G. vd. (2019). Hopelessness and its Correlates With Clinical Outcomes in An Outpatient Setting. *Journal of Affective Disorders*, 263: 472-479. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2019.11.144>
- Siyez, D. M. (2003). *Duygusal İstismara Maruz Kalan ve Kalmayan Ergenlerin Benlik Algıları ile Depresyon ve Kaygı Düzeylerinin Karşılaştırılması* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Spertus, I. L. vd. (2003). Childhood Emotional Abuse and Neglect as Predictors of Psychological and Physical Symptoms in Women Presenting to A Primary Care Practice. *Child Abuse & Neglect*, 27(11): 1247–1258. doi:10.1016/j.chiabu.2003.05.001
- Spitzer, C. vd. (2008). Childhood Maltreatment in Patients With Somatization Disorder. *Australian & New Zealand Journal of Psychiatry*, 42(4): 335–341. doi:10.1080/00048670701881538
- Stein, M. B. vd. (1996). Childhood Physical and Sexual Abuse in Patients with Anxiety Disorders and in A Community Sample. *American Journal of Psychiatry*, 153(2): 275–277. doi:10.1176/ajp.153.2.275
- Sugaya, L. vd. (2012). Child Physical Abuse and Adult Mental Health: A National Study. *Journal of Traumatic Stress*, 25(4): 384–392. doi:10.1002/jts.21719

- Swanston, H. Y. vd. (1997). Five Years after Child Sexual Abuse: Persisting Dysfunction and Problems of Prediction. *Journal Of The American Academy Of Child And Adolescent Psychiatry*, 36(3): 330-339.
- Swartz, M. vd. (1986). Somatization Disorder in A Community Population. *American Journal of Psychiatry*, 143(11): 1403–1408. doi:10.1176/ajp.143.11.1403
- Şahin N. ve Durak A. (1994) Kısa Semptom Envanteri: Türk Gençleri İçin Uyarlanması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 9(31): 44–56.
- Tanç, S. (1999). *Benlik Değeri, Umutsuzluk ve Kariyer Beklentileri* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tuncer, M. (2011). Yükseköğretim Gençliğinin Gelecek Beklentileri Üzerine Bir Araştırma. *Turkish Studies-International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish orTurkic*, 6(2): 935-948.
- Turan, N. (2018). *Üniversite Öğrencilerinde Çocukluk Çağı Travmaları ile Depresyon ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Türkçapar, H. (2004). Anksiyete Bozukluğu ve Depresyonun Tanısal ilişkileri. *Klinik Psikiyatri Dergisi*. 4: 12-16.
- Türkkan, T. (2017). *Liseli Öğrencilerin Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları ile Bilişsel Çarpıtma ve Yalnızlık Eğilimleri Arasındaki İlişkiler* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Türkkan, T. ve Odacı, H. (2018). Liseli Ergenlerde Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantılarının Cinsiyet, Gelir Düzeyi ve Ebeveyn Eğitim Durumuna Göre İncelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 29(1): 71-89.
- Uzday, T.İ. (2002). Anksiyetenin Nörobiyolojisi. *Klinik Psikiyatri Dergisi*. Ek1: 5-13.
- Van der Vegt, E. J., vd. (2009). Early Childhood Adversities and Trajectories of Psychiatric Problems in Adoptees: Evidence for Long Lasting Effects. *Journal of abnormal child psychology*, 37(2): 239-249.

- Varıcıer, Ş.E. (2019). *Yetişkin Psikolojik Sağlamlığı Üzerine Bir İnceleme: Algılanan Ebeveyn Tutumu, Kontrol Odağı, Algılanan Sosyal Destek ve Stresle Başa Çıkma Stilleri* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İbn Haldun Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Waelde, L. C., vd. (2001). Symptoms of Acute Stress Disorder and Posttraumatic Stress Disorder Following Exposure to Disastrous Flooding. *Journal of Trauma & Dissociation*, 2(2): 37–52. doi:10.1300/j229v02n02_04
- Waldinger, R. J. vd. (2006). Mapping the Road From Childhood Trauma to Adult Somatization: The Role of Attachment. *Psychosomatic Medicine*, 68(1): 129–135. doi:10.1097/01.psy.0000195834.37094.a4
- Walker, E. A., vd. (1995). Medical and Psychiatric Symptoms in Female Gastroenterology Clinic Patients with Histories of Sexual Victimization. *General Hospital Psychiatry*, 17(2): 85–92. doi:10.1016/0163-8343(94)00058-1
- Weiss, E. L., Longhurst, J. G. ve Mazure, C. M. (1999). Childhood Sexual Abuse as A Risk Factor for Depression in Women: Psychosocial and Neurobiological Correlates. *American Journal of Psychiatry*, 156(6): 816-828.
- Wenninger, K., & Heiman, J. R. (1998). Relating Body Image to Psychological and Sexual Functioning in Child Sexual Abuse Survivors. *Journal of Traumatic Stress*, 11(3): 543–562. doi:10.1023/a:1024408830159
- Wijma, K. vd. (2007). The Association Between Ill-Health and Abuse: A Cross-Sectional Population Based Study. *Scandinavian Journal of Psychology*, 48(6): 567–575. doi:10.1111/j.1467-9450.2007.00553.x
- Wingenfeld, K. vd. (2009). Relationship Between Coping with Negative Life-Events and Psychopathology: Major Depression and Borderline Personality Disorder. *Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice*, 82(4): 421–425.
- Wong, S. S. (2008). The Relations of Cognitive Triad, Dysfunctional Attitudes, Automatic Thoughts, and Irrational Beliefs with Test Anxiety. *Current Psychology*, 27(3): 177–191. doi:10.1007/s12144-008-9033-y

- Yeşilyaprak, N. (2017). Major Depresyon ve Bipolar Duygudurum Bozukluğunda Olumsuz Bilişler (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Tokat.
- Yolcuoğlu, İ. G. (2010). Çocukların ihmal-istismara uğramasında aile ve çocuklara yönelik risk faktörleri ve sosyal hizmet müdahalesi. *Hacettepe Üniversitesi Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 21(1): 73-83.
- Young, J. E., Klosko, J. S. ve Weishaar, M. E. (2003). Schema Therapy: A Practitioner's Guide. NewYork: Guilford.
- Zeren, C., vd. (2012). Üniversite Öğrencilerinde Çocukluk Çağı İstismarı Sıklığı. *Dicle Tıp Dergisi*, 39 (4): 536-541.
- Zoroğlu, S.S. vd. (2001). Çocukluk Dönemi İstismar ve İhmalinin Olası Sonuçları. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 2(2): 69-78.

EKLER

EK-1: DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU

Lütfen aşağıdaki bilgileri eksiksiz doldurunuz.

1. YAŞINIZ:

2. CİNSİYET: ( ) Kadın ( ) Erkek

3. MEDENİ DURUMUNUZ: ( ) Bekar ( ) Evli ( ) Ayrılmış ( ) Eşi Vefat Etmiş

4. EĞİTİM DURUMUNUZ: ( ) İlkokul ( ) Lise ( ) Üniversite ve Üstü

5. EKONOMİK DURUM: ( ) Düşük ( ) Orta ( ) Yüksek

6. PSİKOLOJİK VEYA PSİKİYATRİK YARDIM İHTİYACI HİSSEDİYOR MUSUNUZ?

( ) Evet ( ) Hayır

7. PSİKOLOJİK VEYA PSİKİYATRİK YARDIM ALIYOR MUSUNUZ?

( ) Evet ( ) Hayır

EK-2: KISA SEMPTOM ENVANTERİ (KSE)

Aşağıda insanların bazen yaşadıkları belirtilerin ve yakınmaların bir listesi verilmiştir. Listedeki her maddeyi lütfen dikkatle okuyunuz. Daha sonra sizde o belirtinin **BUGÜN DAHİL, SON BİR HAFTADIR NE KADAR VAROLDUĞUNU** yandaki bölmede uygun olan yerde işaretleyiniz. Her belirti için sadece bir yeri işaretlemeye ve hiçbir maddeyi atlamamaya özen gösteriniz. Cevaplarınızı aşağıdaki ölçeğe göre değerlendiriniz.

Bu belirtiler son bir haftadır sizde ne kadar var?

0.Hiç yok 1.Biraz var 2.Orta derecede var 3.Epey var 4.Çok fazla var

1.İçinizdeki sinirlilik ve titreme hali	①	②	③	④
2.Baygınlık, başdönmesi	①	②	③	④
3.Bir başka kişinin sizin düşüncelerinizi kontrol edeceği fikri	①	②	③	④
4.Başınıza gelen sıkıntılardan dolayı başkalarının suçlu olduğu duygusu	①	②	③	④
5.Olayları hatırlamada güçlük	①	②	③	④
6.Çok kolayca kızıp öfkelenme	①	②	③	④
7.Göğüs (kalp) bölgesinde ağrılar	①	②	③	④
8.Meydanlık (açık) yerlerden korkma duygusu	①	②	③	④
9.Yaşamınıza son verme düşünceleri	①	②	③	④
10.İnsanların çoğuna güvenilmeyeceği hissi	①	②	③	④
11.İştahta bozukluklar	①	②	③	④
12.Hiçbir nedeni olmayan ani korkular	①	②	③	④
13.Kontrol edemediğiniz duygu patlamaları	①	②	③	④
14.Başka insanlarla beraberken bile yalnızlık hissetmek	①	②	③	④
15.İşleri bitirme konusunda kendini engellenmiş hissetmek	①	②	③	④
16.Yalnızlık hissetmek	①	②	③	④
17.Hüzünlü, kederli hissetmek	①	②	③	④
18.Hiçbirşeye ilgi duymamak	①	②	③	④

19.Ağlamaklı hissetmek	①	①	②	③	④
20.Kolayca incinebilme, kırılmak	①	①	②	③	④
21.İnsanların sizi sevmediğine, kötü davrandığına inanmak	①	①	②	③	④
22.Kendini diğerlerinden daha aşağı görmek	①	①	②	③	④
23.Mide bozukluğu, bulantı	①	①	②	③	④
24.Diğerlerinin sizi gözlediği yada hakkınızda konuştuğu duygusu	①	①	②	③	④
25.Uykuya dalmada güçlük	①	①	②	③	④
26.Yaptığımız şeyleri tekrar tekrar doğru mu diye kontrol etmek	①	①	②	③	④
27.Karar vermede güçlükler	①	①	②	③	④
28.Otobüs,tren,metro gibi umumi vasıtalarla seyahatlerden korkmak	①	①	②	③	④
29.Nefes darlığı, nefessiz kalmak	①	①	②	③	④
30.Sıcak, soğuk basmaları	①	①	②	③	④
31.Sizi korkuttuğu için bazı eşya, yer yada etkinliklerden uzak kalmaya çalışmak	①	①	②	③	④
32.Kafanızın bomboş kalması	①	①	②	③	④
33.Bedeninizin bazı bölgelerinde uyuşmalar, karıncalanmalar	①	①	②	③	④
34.Günahlarınız için cezalandırılmanız gerektiği	①	①	②	③	④
35.Gelecekle ilgili umutsuzluk duyguları	①	①	②	③	④
36.Konsantrasyonda(dikkati birşey üzerine toplama) güçlük	①	①	②	③	④
37.Bedenin bazı bölgelerinde zayıflık,güçsüzlük hissi	①	①	②	③	④
38.Kendini gergin ve tedirgin hissetmek	①	①	②	③	④
39. Ölme ve ölüm üzerine düşünceler	①	①	②	③	④

40.Birini dövme, ona zarar verme, yaralama isteği	①	②	③	④
41.Birşeyleri kırma, dökme isteği	①	②	③	④
42.Diğerlerinin yanındayken yanlış birşeyler yapmamaya çalışma	①	②	③	④
43.Kalabalıklarda rahatsızlık duymak	①	②	③	④
44.Bir başka insana hiç yakınlık duymamak	①	②	③	④
45.Dehşet ve panik nöbetleri	①	②	③	④
46.Sık sık tartışmaya girmek	①	②	③	④
47.Yalnız bırakıldığında/kalındığında sinirlilik hissetmek	①	②	③	④
48.Başarılarınız için diğerlerinden yeterince takdir görmemek	①	②	③	④
49.Yerinde duramayacak kadar tedirgin hissetmek	①	②	③	④
50.Kendini değersiz görmek/değersizlik duyguları	①	②	③	④
51.Eğer izin verirsiniz insanların sizi sömüreceği duygusu	①	②	③	④
52.Suçluluk duyguları	①	②	③	④
53.Aklınızda bir bozukluk olduğu fikri	①	②	③	④

EK-3: ÇOCUKLUK ÇAĞI TRAVMALARI SORU LİSTESİ

Sorulara nasıl yanıt verilecek?

Bu sorular **çocukluğunuzda ve ilk gençliğinizde (20 yaşından önce)** başınıza gelmiş olabilecek bazı olaylar hakkındadır. Her bir soru için sizin durumunuza uyan rakamı daire içersine alarak işaretleyiniz. Sorulardan bazıları özel yaşamınızla ilgilidir; lütfen elinizden geldiğince gerçeğe uygun yanıt veriniz. Yanıtlarınız gizli tutulacaktır.

Çocukluğumda yada ilk gençliğimde...	Hiçbir zaman	Nadiren	Zaman zaman	Sıklıkla	Çok sık olarak
1. Yeterli yemek bulamazdım.	1	2	3	4	5
2. Ailemdedekiler bana “salak”, “beceriksiz” yada “tipsiz” gibi sıfatlarla seslenirlerdi.	1	2	3	4	5
3. Anne ve babam ailelerine bakamayacak kadar sıklıkla sarhoş olur yada uyuşturucu alırlardı.	1	2	3	4	5
4. Ailemde önemli ve özel biri olduğum duygusunu hissetmeme yardımcı olan birisi vardı.	1	2	3	4	5
5. Kirli giysiler içersinde dolaşmak zorunda kalırdım.	1	2	3	4	5
6. Sevdiğimi hissediyordum.	1	2	3	4	5
7. Ana babamın benim doğmuş olmamı istemediklerini düşünüyordum.	1	2	3	4	5
8. Ailemden birisi bana öyle kötü vurmuştu ki doktora yada hastaneye gitmem gerekmişti.	1	2	3	4	5
9. Ailemdedekiler bana o kadar şiddetle vuruyorlardı ki vücudumda morartı yada sıyrıklar oluyordu.	1	2	3	4	5
10. Kayış, sopa, kordon yada başka sert bir cisimle vurularak cezalandırılıyordum.	1	2	3	4	5
11. Ailemde başka türlü olmasını istediğim bir şey yoktu.	1	2	3	4	5
12. Ailemdedekiler birbirlerine karşı saygılı davranırlardı.	1	2	3	4	5
13. Ailemdedekiler bana kırıcı yada saldırganca sözler söylerlerdi.	1	2	3	4	5
14. Vücutça kötüye kullanılmış olduğuma inanıyorum.	1	2	3	4	5
15. Ailemdedekiler beni her türlü kötülükten korumaya çalışırlardı.	1	2	3	4	5
16. Bana o kadar kötü vuruluyor yada dövülüyordum ki öğretmen, komşu yada bir doktorun bunu fark ettiği oluyordu.	1	2	3	4	5
17. Ailemde birisi benden nefret ederdi.	1	2	3	4	5
18. Ailemdedekiler kendilerini birbirlerine yakın hissederlerdi.	1	2	3	4	5
19. Birisi bana cinsel amaçla dokundu yada kendisine dokunmamı istedi.	1	2	3	4	5

20.Kendisi ile cinsel temas kurmadığım takdirde beni yaralamakla yada benim hakkımda yalanlar söylemekle tehdit eden birisi vardı.	1	2	3	4	5
21.Çocukluğum mükemmeldi.	1	2	3	4	5
22.Birisi beni cinsel şeyler yapmaya yada cinsel şeylere bakmaya zorladı.	1	2	3	4	5
23.Birisi bana cinsel tacizde bulundu.	1	2	3	4	5
24.Duygusal bakımdan kötüye kullanılmış olduğuma inanıyorum.	1	2	3	4	5
25.Benim ailem dünyanın en iyisiydi.	1	2	3	4	5
26.Cinsel bakımdan kötüye kullanılmış olduğuma inanıyorum.	1	2	3	4	5
27.Ailem benim için bir güç ve destek kaynağı idi.	1	2	3	4	5
28.Gerektiği halde doktora götürülmezdim.	1	2	3	4	5

EK-4: BİLİŞSEL ÜÇLÜ ENVANTERİ

BÜE Bu envanter insanların zaman zaman sahip oldukları farklı düşünceleri listelemektedir. Bu düşüncelerin her biri için, fikrinizi en iyi tanımlayan cevabı yuvarlak içine alarak buna ne kadar katıldığınızı belirtiniz. Her düşünce için sadece bir cevap seçtiğinizden emin olunuz. Maddeleri ŞU ANKI düşüncenize göre cevaplayınız.		Hiç Katılmıyorum	Çoğunlukla Katılmıyorum	Biraz Katılmıyorum	Ne katılıyorum ne katılmıyorum	Biraz Katılıyorum	Çoğunlukla Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1.	Birçok beceri ve yeteneğim var.	1	2	3	4	5	6	7
2.	İşim (ev işi, okul ödevi, günlük işler) zevksiz.	1	2	3	4	5	6	7
3.	İnsanların çoğu arkadaş canlısı ve yardımsever.	1	2	3	4	5	6	7
4.	Benim için bir şeylerin yolunda gitme ihtimali yok.	1	2	3	4	5	6	7
5.	Başarısızım.	1	2	3	4	5	6	7
6.	İleride başıma gelecek iyi şeyleri düşünmeyi severim.	1	2	3	4	5	6	7
7.	İşimi (meslek, okul ödevi, ev işi) yeterli bir şekilde yapıyorum.	1	2	3	4	5	6	7
8.	Tanıdığım insanlar ihtiyacım olduğunda bana yardım ederler.	1	2	3	4	5	6	7
9.	Bundan birkaç yıl sonra benim için her şeyin çok iyi olacağını bekliyorum.	1	2	3	4	5	6	7
10.	Şimdiye kadarki önemli ilişkilerimin hemen hemen hepsini mahvettim.	1	2	3	4	5	6	7
11.	Gelecekte beni birçok heyecan bekliyor.	1	2	3	4	5	6	7
12.	Günlük aktivitelerim eğlenceli ve tatminkârdır.	1	2	3	4	5	6	7
13.	Hiçbir şeyi doğru yapamam.	1	2	3	4	5	6	7
14.	İnsanlar beni severler.	1	2	3	4	5	6	7
15.	Hayatımda olmasını beklediğim hiçbir şey kalmadı.	1	2	3	4	5	6	7
16.	Şu anki sorunlarım ya da endişelerim öyle ya da böyle hep olacak.	1	2	3	4	5	6	7
17.	Tanıdığım diğer insanlar kadar yeterliyim.	1	2	3	4	5	6	7

18.	Dünya çok düşmanca bir yer.	1	2	3	4	5	6	7
19.	Geleceğim hakkında umutlu olmak için hiçbir nedenim yok.	1	2	3	4	5	6	7
20.	Hayatımdaki önemli insanlar yardımsever ve destekleyicidir.	1	2	3	4	5	6	7
21.	Kendimden nefret ederim.	1	2	3	4	5	6	7
22.	Problemlerimin üstesinden geleceğim.	1	2	3	4	5	6	7
23.	Kötü şeyler başıma çok gelir.	1	2	3	4	5	6	7
24.	Sevecen ve destekleyici bir eşim ya da arkadaşım var.	1	2	3	4	5	6	7
25.	Birçok şeyi iyi yapabilirim.	1	2	3	4	5	6	7
26.	Geleceğim üzerinde düşünemeyeceğim kadar berbat.	1	2	3	4	5	6	7
27.	Ailem bana ne olduğunu umursamaz.	1	2	3	4	5	6	7
28.	Gelecekte benim için her şey yolunda gidecek.	1	2	3	4	5	6	7
29.	Birçok önemli şeyden dolayı suçluyum.	1	2	3	4	5	6	7
30.	Ne yaparsam yapayım, insanlar ihtiyacım olan şeyleri elde etmemi zorlaştırırlar.	1	2	3	4	5	6	7
31.	Ben değerli bir insanım.	1	2	3	4	5	6	7
32.	Gelecekte beklediğim hiçbir şey yok.	1	2	3	4	5	6	7
33.	Kendimi beğeniyorum.	1	2	3	4	5	6	7
34.	Birçok zorlukla karşı karşıyayım.	1	2	3	4	5	6	7
35.	Kişiliğimde ciddi kusurlar var.	1	2	3	4	5	6	7
36.	Yıllar geçtikçe, hoşnut ve tatminkâr olacağımı bekliyorum.	1	2	3	4	5	6	7

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Elif Karaköse

Eğitim:

Lise: Avcılar Okyanus Koleji Anadolu Lisesi

Lisans: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Psikoloji Bölümü (Lisans Derecesi 3,71)

Yüksek Lisans: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Klinik Psikoloji (Yüksek Lisans Derecesi 3.43)

İstanbul Üniversitesi Pedagojik Formasyon Eğitimi (2018-2019)

Katıldığım Eğitim ve Seminerler:

Klinik Batarya Sertifika Programı – Ocak 2018 (İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi)

WISC-R Sertifika Programı – Ocak 2019 (Rasyonel Psikoloji Enstitüsü)

Pedagojik Formasyon Eğitimi – Şubat 2019 (İstanbul Üniversitesi)

Staj: Avcılar Firuzköy Çok Programlı Anadolu Lisesi (Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık)

Kanuni Sultan Süleyman Eğitim ve Araştırma Hastanesi (Psikolog)

Yabancı Dil: İngilizce (Orta Düzey)